

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาระดับปฐมวัย โรงเรียนบ้านปungสหราษฎร์บำรุง
 - 1.1 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย
 - 1.2 หลักการ
 - 1.3 วิสัยทัศน์การศึกษาปฐมวัย
 - 1.4 ภารกิจของการศึกษาปฐมวัย
 - 1.5 เป้าหมายของการศึกษาปฐมวัย
 - 1.6 ความสำคัญ
 - 1.7 คุณภาพของผู้เรียน
 - 1.8 จุดหมาย
 - 1.9 คุณลักษณะตามวัย
 - 1.10 ระยะเวลาเรียน
2. ชุดการจัดประสบการณ์
 - 2.1 ความหมายของชุดการจัดประสบการณ์
 - 2.2 วัตถุประสงค์ของการจัดทำชุดการจัดประสบการณ์
 - 2.3 ประเภทของชุดการจัดประสบการณ์
 - 2.4 ส่วนประกอบของชุดการจัดประสบการณ์
 - 2.5 ขั้นตอนการผลิตชุดการจัดประสบการณ์
 - 2.6 วิธีใช้ชุดการจัดประสบการณ์
3. การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

3.3 หลักการจัดการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

4. การเรียนรู้แบบจิตปัญญา

4.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบจิตปัญญา

4.2 แนวคิดพื้นฐานการสอนแบบจิตปัญญา

4.3 ทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับการสอนแบบจิตปัญญา

4.4 กระบวนการจัดกิจกรรมแบบจิตปัญญา

4.5 องค์ประกอบของการจัดประสบการณ์แบบจิตปัญญา

4.6 บทบาทของครูผู้สอนแบบจิตปัญญา

5. การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

5.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

5.2 หลักการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบใช้สมอง

เป็นฐาน (BBL)

5.3 ลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้ของสมอง

5.4 การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูง

5.5 แนวทางการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสมอง

5.6 ขั้นตอนการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน

5.7 พัฒนาการตามการคิดที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองเด็ก

5.8 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

6. ชุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้

โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

6.1 ความหมายของชุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

6.2 ความมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

6.3 ขั้นตอนการเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

6.3 ขั้นตอนการเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

7. พัฒนาการเด็กปฐมวัย

7.1 ความหมายของพัฒนาการ

7.2 ลักษณะพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

- 7.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย
- 7.4 การประเมินพัฒนาการ
- 7.5 วัตถุประสงค์ของการประเมินพัฒนาการเด็ก
- 7.6 หลักการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
- 8. ความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 8.1 ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 8.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 8.3 ปัจจัยในการส่งเสริมให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 8.4 ลักษณะของเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 8.5 องค์ประกอบของความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 8.6 การวัดความเชื่อมั่นในตนเอง
- 9. สถานภาพทางครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
 - 9.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู
 - 9.2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว
 - 9.3 ความสัมพันธ์ในครอบครัวและผลต่อพฤติกรรมของเด็ก
 - 9.4 บทบาทหน้าที่ของครอบครัว
 - 9.5 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
- 10. ดัชนีประสิทธิผลของชุดการจัดประสบการณ์
- 11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 11.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบจิตปัญญา
 - 11.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

หลักสูตรสถานศึกษาระดับปฐมวัยโรงเรียนบ้านปungสหราษฎร์บำรุง

บริบทโรงเรียนบ้านปungสหราษฎร์บำรุงโรงเรียนบ้านปungสหราษฎร์บำรุงจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับประถมศึกษา ระดับปฐมวัยจัด 2 ระดับคืออนุบาล 1 อายุระหว่าง 4-5 ปี อนุบาล 2 อายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งการจัดประสบการณ์นั้นเป็นการเตรียมความพร้อมโดยจัดตาม 6 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 2) กิจกรรมสร้างสรรค์ 3) กิจกรรมเสรี 4) กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 5) กิจกรรมกลางแจ้ง 6) กิจกรรมเกมการศึกษา ทุกกิจกรรมมุ่งส่งเสริมและพัฒนาพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา การเตรียมความพร้อมได้จัดตามหลักสูตรปฐมวัย 2546 และจัดตามหลักสูตรสถานศึกษาระดับปฐมวัย (หน้า 1-24) ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรักความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

2. หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ีระหว่างเด็กกับพ่อแม่เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตเด็กตามบริบทของชุมชนสังคมและวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวม ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย

4. จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้
อย่างมีคุณภาพและความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา
ในการพัฒนาเด็ก

3. วิสัยทัศน์การศึกษาปฐมวัย

โรงเรียนบ้านปงสหราษฎร์บำรุง มุ่งจัดการศึกษาให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตร โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เน้นคุณธรรม จริยธรรม โดยบูรณาการผ่านการเล่น และเรียนรู้อย่างมีความสุขจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น

4. ภารกิจของการจัดการศึกษาปฐมวัย

1. จัดบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียนสะอาดสวยงามเอื้อต่อการเรียนรู้ โรงเรียนน่าดู น่าอยู่ น่าเรียน
2. สำรวจ จัดหาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน
3. สร้างความตระหนักและส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าและพากเพียรทำการสอนอยู่เสมอ
4. โรงเรียนจัดหา-วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน
5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย นักเรียนได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้อตามศักยภาพ
6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
7. จัดหาสื่อการเรียนการสอนและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มกิจกรรม
8. ปลุกจิตสำนึกค่านิยมให้นักเรียนเห็นพืชภัยและห่างไกลยาเสพติดทุกชนิด

5. เป้าหมายการศึกษาปฐมวัย

1. เด็กทุกคนมีพัฒนาการรอบด้านเหมาะสมกับวัยและศักยภาพของแต่ละคน
2. เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์-จิตใจ และสติปัญญา

3. เด็กทุกคนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และศรัทธาในความเป็นไทย
4. เด็กทุกคนมีนิสัยสนใจ และแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
5. ครูผู้สอนทุกคนจัดกระบวนการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย

เน้นให้เด็กปฏิบัติจริง

6. โรงเรียนมีระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ
7. ผู้ปกครอง ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

เป็นอย่างดี

6. ความสำคัญ

การจัดประสบการณ์ และการอบรมเลี้ยงดูเด็กในวัย 4-6 ปี จะมีผลไปตลอดชีวิต หากเด็กได้รับการดูแลที่ดี ได้รับความรัก ความอบอุ่น จะทำให้เด็กเป็นคนสดชื่น แจ่มใส มองโลกในแง่ดี รู้จักรักคนอื่น การพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยมุ่งเสริมสร้างพัฒนาการเด็กทุกด้านให้เจริญและพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความพร้อมในการเรียนรู้ทักษะที่จัดโดยเน้นเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ด้วยความร่วมมือทั้งโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ เอกชน

7. คุณภาพของผู้เรียน

เมื่อจบการศึกษาในระดับปฐมวัยแล้ว ผู้เรียนจะมีร่างกายที่แข็งแรง และเจริญเติบโตตามวัย มีสุขนิสัยที่ดี สุขภาพ จิตดี ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่ว ช่วยตนเองได้ดี เป็นผู้มีความคุณธรรม จริยธรรม จิตใจดีงาม รักธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนมีความคิดจินตนาการ แก้ปัญหาได้ เหมาะสมกับวัย รักการออกกำลังกาย และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

8. จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 4-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานให้เด็กเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

9. คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัย หรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 4-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาในการจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคน ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันที่ว่าคุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 4-5 ปี มีดังนี้

9.1 เด็กอายุ 4 ปี

9.1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย

1. กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
2. รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
3. เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้

4. เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
5. ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
6. ระบายสีไม่ชอบอยู่เฉย

9.1.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

1. แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์
2. เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเองและผู้อื่น
3. ชอบทำทนายผู้ใหญ่
4. ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ

9.1.3 พัฒนาการด้านสังคม

1. แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
2. เล่นร่วมกับคนอื่นได้
3. รอคอยตามลำดับก่อน-หลัง
4. แบ่งของให้คนอื่น
5. เก็บของเล่นเข้าที่

9.1.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. จำแนกสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าได้
2. บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
3. พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำแนะนำ
4. สนทนาได้ตอบ / เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
5. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น
6. รู้จักใช้คำถาม “ทำไม”

9.2 เด็กอายุ 5 ปี

9.2.1 พัฒนาด้านร่างกาย

1. กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
2. รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
3. เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
4. เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
5. ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
6. ใช้ก้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ

7. ยึดตัว คล่องแคล่ว

9.2.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

1. แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
2. ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
3. ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

9.2.3 พัฒนาการด้านสังคม

1. ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
2. เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
3. พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
4. รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
5. รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

9.2.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนกและจัดหมวดหมู่สิ่งของได้
2. บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
3. พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
4. สนทนาโต้ตอบ / เล่าเป็นเรื่องราวได้
5. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่
6. รู้จักใช้คำถาม“ทำไม” “อย่างไร”
7. เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
8. นับปากเปล่าได้ถึง 20

10. ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 2 ปีการศึกษาโดยประมาณ
สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งนี้ สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็ก

อายุ 4–5 ปี จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมี คุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น

ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษา อาจนำสาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะ หน่วยการสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญา และหลักการ จัดการศึกษาปฐมวัยสาระการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ประสพการณ์สำคัญ

ประสพการณ์สำคัญ มีดังนี้

1.1 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่

1.1.1 การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่

- การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และการเคลื่อนไหวเคลื่อนที่
- การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์
- การเล่นเครื่องเล่นสนาม

1.1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก

- การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส
- การเขียนภาพและการเล่นกับสี
- การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยดินเหนียว ดินน้ำมัน

แทงไม้ เศษวัสดุ ฯลฯ

- การต่อของ บรรจุ เท และแยกชิ้นส่วน

1.2 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ

ได้แก่

1.2.1 คนตรี

- การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี

- การเล่นเครื่องดนตรีง่าย ๆ เช่น เครื่องดนตรี ประเภทเคาะ

ประเภทตี ฯลฯ

- การร้องเพลง

1.2.2 สุนทรียภาพ

- การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม
- การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลกขำขันและ

เรื่องราว / เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่าง ๆ

1.2.3 การเล่น

- การเล่นอิสระ
- การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็นกลุ่ม
- การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

1.2.4 คุณธรรม จริยธรรม

- การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ

1.3 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่

การเรียนรู้ทางสังคม

- การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง
- การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- การวางแผน ตัดสินใจเลือก และลงมือปฏิบัติ
- การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจ และความต้องการ

ของตนเองและผู้อื่น

- การมีประสพการณ์ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพ

ความคิดเห็นของผู้อื่น

- การแก้ปัญหาในการเล่น
- การมีประสพการณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย

1.4 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่

1.4.1 การคิด

- การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น
- การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่าง ๆ

- การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง
- การรับรู้ และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่น และผลงาน
- การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ ต่าง ๆ

1.4.2 การใช้ภาษา

- การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
- การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง
- การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ
- การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน
- การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง
- การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็กอ่านภาพ หรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน / เรื่องราวที่สนใจ

1.4.3 การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ

- การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่างของสิ่งต่าง ๆ
- การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม
- การเปรียบเทียบ เช่น ยาว / สั้น ขรุขระ / เรียบ ฯลฯ
- การเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ
- การคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ
- การตั้งสมมติฐาน
- การทดลองสิ่งต่าง ๆ
- การสืบค้นข้อมูล
- การใช้อธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

1.4.4 จำนวน

- การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน
- การนับสิ่งต่าง ๆ

- การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง
- การมีประสบการณ์กับจำนวนหรือปริมาณที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง

1.4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะ)

- กอดด้วยกัน การแยกออก การบรรจุและการเทออก
- การสังเกตสิ่งต่าง ๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่าง ๆ กัน
- การมีประสบการณ์และการอธิบายในเรื่องตำแหน่ง

ของสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

- การมีประสบการณ์และการอธิบายในเรื่องทิศการเคลื่อนที่

ของคนและสิ่งต่าง ๆ

- การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย

และรูปภาพ

1.4.6 เวลา

- การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ
- การมีประสบการณ์และเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น

เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ

- การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

สรุปได้ว่า ประสบการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมกันด้วย

2. สารที่ควรเรียนรู้

สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่นับการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่าน ประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้โดยคำนึงถึง ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สารที่เด็กอายุ 4-5 ปี ควรเรียนรู้มีดังนี้

1. เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระวัง รักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย เรียนรู้ที่จะเล่น

และทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล และสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มี โอกาสรู้จัก และรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

3. ธรรมชาติรอบตัวเด็กควรจะได้รู้จัก สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลง ของโลก ที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

4. สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสาร ต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อ ในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา เช่น เรื่องราวของเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล ธรรมชาติรอบตัว หรือสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เป็นต้น ซึ่งในการวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาเพื่อใช้ในชุดการจัดประสบการณ์ที่เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ รอบตัว จำนวน 8 เรื่อง ได้แก่ เมืองไทยที่รัก ข้าวน้ำ ยานพาหนะ ฉันรักฤดูหนาว ต้นไม้ที่รัก ไม้ดอกไม้ประดับ แมงมุม

ชุดการจัดประสบการณ์

ชุดการจัดประสบการณ์ ชุดการจัดกิจกรรมเรียนรู้ หรือ ชุดการสอน มาจากคำว่า Instruction Package หรือ Learning Package หรือ Instructional Kits เดิมทีเดิยวมักใช้คำว่า ชุดการสอน เพราะเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอน แต่ต่อมาแนวคิดในการยึดเด็ก เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ได้เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นจึงมีผู้นิยมเรียกชุดการสอน เป็นชุดการ เรียนมากขึ้น บางคนมักจะเรียกรวมกันว่า เป็นชุดการเรียนการสอน มีคณะอนุกรรมการ พัฒนาการสอนและผลิตวัสดุอุปกรณ์ ได้ใช้คำว่า ชุดการเรียนการสอนโดยให้เหตุผลว่า การเรียนรู้เป็นกิจกรรมของนักเรียนและการสอนเป็นกิจกรรมของครู กิจกรรมของครู กับนักเรียนจะต้องเกิดคู่กัน ดังนั้นที่จะกล่าวต่อไปนี้ผู้ศึกษาจึงใช้คำว่า “ชุดการจัด ประสบการณ์” เพื่อที่จะคลุมถึงกิจกรรมของครูและนักเรียน

1. ความหมายของชุดการจัดประสบการณ์

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2545, หน้า 95) กล่าวว่า ชุดการจัดประสบการณ์ คือ สื่อการสอนชนิดหนึ่งที่เป็นลักษณะของสื่อประสม เป็นการนำสื่อตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป ร่วมกัน เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ตามที่ต้องการ สื่อที่นำมาใช้ร่วมกันจะช่วยส่งเสริม ประสบการณ์ซึ่งกันและกันตามลำดับขั้นตอนที่จัดเอาไว้ สำหรับหน่วยการเรียนรู้ เนื้อหา ของหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จัดไว้เป็นชุด ๆ บรรจุกล่อง หรือกระเป๋าแล้วแต่ ผู้สอนจะสร้างขึ้น

พัฒนา จันทนา (2545, หน้า 210-213) กล่าวว่า ชุดการจัด ประสบการณ์คือ ชุดสื่อประสมที่มีการจัดเตรียมเนื้อหาวิชาอย่างเป็นระบบ บรรจุไว้เป็น กล่องหรือซองภายในชุดการจัดประสบการณ์ประกอบด้วย คู่มือการใช้ มีบัตรคำสั่ง บัตรเนื้อหา บัตรคำตอบ บัตรคำเฉลย และแบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียน

สำเนียง พุทธา (2550, หน้า 27) คือ ชุดการจัดประสบการณ์หรือ ชุดการสอนที่ครูสร้างขึ้นประกอบด้วย สื่ออุปกรณ์ และกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนใช้ศึกษาด้วยตนเอง โดยครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและ คอยช่วยเหลือ ชุดการจัดประสบการณ์หรือชุดกิจกรรมประกอบด้วย คำชี้แจง จุดประสงค์ เนื้อหา สื่อ การวัดผลประเมินผล เพื่อให้ผู้ใช้ชุดกิจกรรมได้บรรลุเป้าหมายของการเรียนที่ วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2551, หน้า 51) กล่าวว่า การจัดการ เรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือ ชุดการจัดประสบการณ์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ สื่อการสอนชนิดหนึ่งที่เป็นลักษณะของสื่อประสม (Multi-media) เป็นการนำสื่อตั้งแต่สอง ชนิดขึ้นไปร่วมกันเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ต้องการ โดยอาจจัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ ตามหัวข้อเนื้อหาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อาจจัด เอาไว้เป็นชุด ๆ บรรจุในกล่อง ซองหรือกระเป๋า ชุดการเรียนรู้แต่ละชุดประกอบด้วยเนื้อหา สารระ บัตรคำสั่ง / ใบงานในการทำกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ เอกสาร ใบความรู้ เครื่องมือ หรือสื่อที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งแบบวัดประเมินผลการเรียนรู้

รวีวรรณ พงษ์พวงเพชร (2552, หน้า 64) กล่าวว่า ชุดการจัด ประสบการณ์คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเอาสื่อ นวัตกรรมต่าง ๆ มาจัดการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ ประกอบด้วยคำชี้แจง การใช้

จากความหมายของชุดการจัดประสบการณ์ทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า ชุดการจัดประสบการณ์คือ เอกสารการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับผู้สอนอย่างชัดเจนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ต้องการ จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อเนื้อหาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วย ที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ชุดการจัดประสบการณ์แต่ละชุดประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ใบบางในการทำกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ เอกสาร เครื่องมือหรือสื่อที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งแบบวัดประเมินผลการเรียนรู้

2. วัตถุประสงค์ในการจัดทำชุดการจัดประสบการณ์

สุทธิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2551, หน้า 51) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ในการจัดทำชุดการจัดประสบการณ์ มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรับผิดชอบการทำกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดและความสนใจของตนเอง

3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ในการจัดทำชุดการจัดประสบการณ์ คือ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามกิจกรรมที่เตรียมไว้ ตามความถนัดและความสนใจโดยกิจกรรมจะเป็นตัวฝึกให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมตามความถนัด และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

3. ประเภทของชุดการจัดประสบการณ์

บุญเอื้อ ควรหาเวช (2545, หน้า 85-86) สมเดช สีแสง และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2543, หน้า 109) สุทธิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2551, หน้า 51) กล่าวว่า ชุดการจัดประสบการณ์ที่นิยมใช้กันอยู่มี 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

3.1 ชุดการจัดประสบการณ์ ประกอบคำบรรยายของครูเป็นชุดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือเป็นการสอนที่มุ่งเน้นการปูพื้นฐานให้ทุกคนรับรู้และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ชุดการเรียนรู้แบบนี้ลดเวลาในการอธิบายของผู้สอนให้พูดน้อยลง เพิ่มเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติมากขึ้น โดยใช้สื่อที่มีอยู่พร้อมในชุดการเรียนรู้ ในการนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ สิ่งสำคัญคือสื่อที่นำมาใช้จะต้องให้ผู้เรียนได้เห็นชัดเจนทุกคนและมีโอกาสได้ใช้ครบทุกคนหรือทุกกลุ่ม

3.2 ชุดการจัดประสบการณ์ ประกอบคำบรรยายของครู หรือชุดการเรียนรู้สำหรับการเรียนเป็นกลุ่มย่อย เป็นชุดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย ประมาณกลุ่มละ 4-8 คน โดยใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ที่บรรจุไว้ในชุดการเรียนรู้แต่ละชุดมุ่งที่จะฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสทำงานร่วมกัน ชุดการเรียนรู้ชนิดนี้มักใช้ในการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น

3.3 ชุดการจัดประสบการณ์ รายบุคคลหรือชุดการจัดประสบการณ์ตามเอกัตภาพ เป็นชุดการเรียนรู้สำหรับเรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคล คือผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้ตามความต้องการและความสนใจของตนเองอาจจะเรียนที่โรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้จุดประสงค์หลัก คือ มุ่งให้ทำความเข้าใจกับเนื้อหาวิชาเพิ่มเติมผู้เรียนสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเองได้ ชุดการเรียนรู้ชนิดนี้ส่วนใหญ่จัดในลักษณะของหน่วยการสอนย่อยหรือโมดูล ตัวอย่างเช่น ชุดวิชาต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สรุป ชุดการจัดประสบการณ์มี 3 ประเภท คือ ชุดการจัดประสบการณ์ประกอบคำบรรยายของครู ชุดการจัดประสบการณ์ ประกอบคำบรรยายของครู และชุดการจัดประสบการณ์ รายบุคคลหรือชุดการจัดประสบการณ์ตามเอกัตภาพ เป็นชุดการเรียนรู้สำหรับเรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคล

4. ส่วนประกอบและวิธีใช้ชุดการจัดประสบการณ์

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2551, หน้า 52) กล่าวว่า ชุดการจัดประสบการณ์ มีส่วนประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. คู่มือการใช้ชุดการจัดประสบการณ์ เป็นคู่มือหรือแผนการสอนสำหรับผู้สอนใช้ศึกษาและปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดชี้แจงไว้อย่างชัดเจน เช่น การนำเข้าสู่บทเรียน การจัดชั้นเรียน บทบาทผู้เรียน เป็นต้น ลักษณะของคู่มืออาจจัดทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้

2. บัตรคำสั่งหรือบัตรงาน เป็นเอกสารที่บอกให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บรรจุอยู่ในชุดการเรียนรู้ บัตรคำสั่งหรือบัตรงานจะมีครบตามจำนวนกลุ่มหรือจำนวนผู้เรียน ซึ่งจะประกอบด้วย คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษาคำสั่งให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมและการสรุปบทเรียน การจัดทำบัตรคำสั่งหรือบัตรงานส่วนใหญ่นิยมใช้กระดาษแข็งขนาด 6/8 นิ้ว

3. เนื้อสาระและสื่อการเรียนประเภทต่าง ๆ จัดไว้ในรูปของสื่อการสอนที่หลากหลาย อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.1 ประเภทเอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร บทความ ใบความรู้ (Factsheet) ของเนื้อหาเฉพาะเรื่อง บทเรียนโปรแกรม เป็นต้น

3.2 ประเภทโสตทัศนูปกรณ์ เช่น รูปภาพ แผนภาพ แผนภูมิ สมุดภาพ เทปบันทึกเสียง เทปโทรทัศน์ สไลด์ (Slide) วิดีทัศน์ (Video) ซีดีรอม (CD-Rom) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) เป็นต้น

4. แบบประเมินผล เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดและประเมินความรู้ด้วยตนเองทั้งก่อนและหลังเรียน อาจจะเป็นแบบทดสอบชนิดจับคู่เลือกตอบหรือกาเครื่องหมายถูกผิดก็ได้

สรุป ส่วนประกอบและวิธีใช้ชุดการจัดประสบการณ์ ประกอบด้วยคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นคู่มือหรือแผนการสอนสำหรับผู้สอนใช้ศึกษาและปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ บัตรคำสั่ง เนื้อหาสาระ สื่อการเรียนการสอน และแบบประเมินผล

4. ขั้นตอนการผลิตชุดการจัดประสบการณ์

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2551, หน้า 53-54) ได้สรุปขั้นตอนของการผลิตชุดการจัดประสบการณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดเรื่องเพื่อทำชุดการจัดประสบการณ์ อาจกำหนดตามเรื่องในหลักสูตรหรือกำหนดเรื่องใหม่ขึ้นมาก็ได้การจัดแบ่งเรื่องย่อยจะขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาและลักษณะการใช้ชุดกิจกรรมนั้น ๆ การแบ่งเนื้อเรื่องเพื่อทำชุดการจัดประสบการณ์ ในแต่ละระดับย่อมไม่เหมือนกัน

2. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาและประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมู่วิชาหรือบูรณาการแบบสหวิทยาการได้ตามความเหมาะสม

3. จัดเป็นหน่วยการสอน จะแบ่งเป็นกี่หน่วย แต่ละหน่วยจะใช้เวลาเท่าไรนั้นควรพิจารณาให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นผู้เรียน

4. กำหนดหัวเรื่อง จัดแบ่งหน่วยการสอนเป็นหัวข้อย่อย ๆ เพื่อสะดวกต่อการเรียนรู้แต่ละหน่วยควรประกอบด้วยหัวข้อย่อย หรือประสบการณ์ในการเรียนรู้ประมาณ 4-6 หัวข้อ

5. กำหนดความคิดรวบยอดหรือหลักการ ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดหรือสามารถสรุปหลักการ แนวคิดอะไร ถ้าผู้สอนเองยังไม่รู้ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไรบ้างการกำหนดกรอบความคิด หรือหลักการก็จะให้ชัดเจน ซึ่งจะรวมไปถึงการจัดกิจกรรม เนื้อหาสาระ สื่อและส่วนประกอบอื่น ๆ ก็จะไม่ชัดเจนตามไปด้วย

6. กำหนดจุดประสงค์การสอน หมายถึง จุดประสงค์ทั่วไปและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมรวมทั้งการกำหนดเกณฑ์การตัดสินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ไว้ให้ชัดเจน

7. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องกำหนดให้สอดคล้องวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งจะเป็นแนวทางในการเลือกและผลิตสื่อการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่าน การทำกิจกรรมตามบัตรคำสั่ง การตอบคำถาม การเขียนภาพการทดลอง การเล่นเกม การแสดงความคิดเห็น การทดสอบ เป็นต้น

8. กำหนดแบบประเมินผล ต้องออกแบบประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้การสอบแบบอิงเกณฑ์ (การวัดผลที่ยึดเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์โดยไม่มี การนำไปเปรียบเทียบกับคนอื่น) เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด

9. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ผู้สอนใช้ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนในแต่ละหัวเรื่องเรียบร้อยแล้ว ควรจัดสื่อการสอนเหล่านั้นแยกออกเป็นหมวดหมู่ในกล่อง/แฟ้มที่เตรียมไว้ ก่อนนำไปหาประสิทธิภาพ เพื่อหาความตรง ความเที่ยงก่อนโดยปกติรูปแบบของชุดกิจกรรมที่ดีควรมีมาตรฐานเพื่อความสะดวกในการใช้และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเก็บรักษา โดยพิจารณาในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้ประโยชน์ความประหยัด ความคงทนถาวร ความน่าสนใจ ความทันสมัย ทันเหตุการณ์ ความสวยงาม เป็นต้น

10. สร้างข้อทดสอบก่อนและหลังเรียนพร้อมทั้งเฉลย การสร้างข้อสอบเพื่อทดสอบก่อนและหลังเรียนควรสร้างให้ครอบคลุมเนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนดให้เกิดการเรียนรู้โดยพิจารณาจากจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ ข้อสอบไม่ควรมากเกินไปแต่ควรเน้นครอบคลุมความรู้สำคัญในประเด็นหลักมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย

หรือถามเพื่อความจำเพียงอย่างเดียว เมื่อสร้างเสร็จแล้วควรทำเฉลยไว้ให้พร้อมกัน
ส่งไปหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

11. หาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เมื่อสร้างชุดกิจกรรมเสร็จ
เรียบร้อยแล้วต้องนำชุดกิจกรรมนั้น ๆ ไปทดสอบโดยวิธีการต่าง ๆ ก่อนนำไปใช้จริง เช่น
ทดลองเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมและ
ความตรงของเนื้อหาเป็นต้น

สรุปได้ว่าขั้นตอนการผลิตชุดกิจกรรมประกอบด้วย ศึกษาเนื้อหา
สาระของวิชาทั้งหมด แบ่งหน่วยการเรียนรู้ กำหนดหน่วยการเรียนรู้ กำหนด
ความคิดรวบยอดหรือสาระสำคัญ กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ วิเคราะห์งานและ
จัดลำดับกิจกรรม กำหนดสื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียน การสร้างแบบทดสอบ
ทดลองใช้ชุดกิจกรรม และหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมก่อนนำไปใช้จริง เพื่อความ
มั่นใจว่าชุดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

6. วิธีใช้ชุดการจัดประสบการณ์

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2551, หน้า 52) กล่าวถึง วิธีใช้ชุด
การจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. ชุดการจัดประสบการณ์ รายบุคคลหรือชุดการเรียนรู้ตาม
เอกัตภาพ การใช้ชุดการเรียนรู้รายบุคคลหรือชุดการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ ควรดำเนินการ
ดังนี้

1.1 ผู้สอนควรแนะนำหรือชี้แจงภาพรวมของชุดการจัด
ประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เรียนได้เข้าใจ เช่น ลักษณะการจัดการเรียนรู้
ส่วนประกอบที่สำคัญ แนะนำการใช้บัตรคำสั่ง การใช้สื่อต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 ให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองจากบัตรคำสั่งและดำเนินการตาม
กิจกรรมของบัตรคำสั่งจนครบกระบวนการ โดยมีการประเมินตนเองทั้งก่อนและหลัง
การใช้ชุดการจัดประสบการณ์

2. ชุดการจัดประสบการณ์ แบบกลุ่มกิจกรรมหรือชุดการจัด
ประสบการณ์ สำหรับการเรียนเป็นกลุ่มย่อย โดยปกติชุดการเรียนรู้ชนิดนี้มักจะใช้
ในการสอนแบบศูนย์การเรียน ดังนั้นการใช้ชุดการจัดประสบการณ์ ควรดำเนินการดังนี้

2.1 แนะนำหรือชี้แจงการใช้ชุดการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็น
แนวทางให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีใช้

2.2 แบ่งกลุ่มย่อยผู้เรียนตามจำนวนชุดการจัดประสบการณ์

2.3 ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมตามบัตรคำสั่งที่อยู่ในชุดการจัดประสบการณ์โดยเริ่มต้นพร้อม ๆ กัน ภายในชุดการเรียนรู้จะกำหนดคำสั่ง กิจกรรม การประเมิน ภายในกรอบเวลาที่กำหนด

2.4 เมื่อผู้เรียนกลุ่มใดประกอบกิจกรรมเสร็จตามเวลาที่กำหนดแล้วให้สลับหมุนเวียนกับกลุ่มอื่น ๆ ในกรณีที่ยังสลับกลุ่มไม่ได้ให้ปฏิบัติกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้สำรอง

3. ชุดการจัดประสบการณ์ ประกอบคำบรรยายของผู้สอน การใช้ชุดการจัดประสบการณ์ ประกอบคำบรรยายของครู ควรดำเนินการ ดังนี้

3.1 ผู้สอนต้องทำความเข้าใจอย่างดีกับบัตรคำสั่ง เนื้อหา สื่อ ใบงาน และกิจกรรม

3.2 ผู้สอนต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อในการนำเสนอหรือการสาธิตโดยฝึกให้เกิดทักษะก่อนนำไปปฏิบัติจริง

3.3 ผู้สอนต้องประเมินการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงในโอกาสต่อไป

ชุดการจัดประสบการณ์ ที่ผู้วิจัย ได้จัดทำขึ้นเป็นชุดการจัดประสบการณ์ ประกอบคำบรรยายของครูผู้สอน โดยครูทำความเข้าใจกับเนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ ในการนำเสนอหรือสาธิต และมีการประเมินชุดการจัดประสบการณ์ เพื่อปรับปรุงในโอกาสต่อไป

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ศึกษา ความหมาย แนวคิด พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ และหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

1.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 15) การจัดประสบการณ์หมายถึง กิจกรรมที่จัดให้เด็กได้ฟัง พูด สังเกต คิด และปฏิบัติการ ทดลอง เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดและเพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น

การสนทนา ซักถามหรืออภิปราย สังเกต ทักษะศึกษาและปฏิบัติการทดลองตาม
กระบวนการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 35) ได้ระบุถึงความหมายของการ
จัดประสบการณ์ว่าเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน
ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์โดยมีสาระการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการ
และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กวัย 3-5 ปี จะเป็น
เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมตัวเด็กธรรมชาติรอบตัวและ
สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก มีโอกาสใกล้ชิด หรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็ก
สนใจจะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะ หรือกระบวนการ
จำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว
ทักษะทางสังคม ทักษะทางการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์
เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น
ความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมีคุณธรรม
จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย

กรมวิชาการ (2547, หน้า 62) ยังได้ระบุถึงความหมายของการจัด
ประสบการณ์ว่า หมายถึงกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงาน
และอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่กิจกรรมที่จัด มุ่งให้เด็กได้มีโอกาสฟัง
พูด สังเกต คิดแก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ
เรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่นนิทาน
เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้
ความรู้ ฯลฯ

สรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์ หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการ
ทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างเต็มศักยภาพ มุ่งให้
เด็กได้มีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหา เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงาน
และอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ร่วมกับสาระการเรียนรู้
ที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่าง ๆ
รอบตัวเด็ก ที่เหมาะสมกับวัย

2. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยมีผู้กล่าวถึง แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ไว้ ดังนี้

Cunningham et al Z (1971, p.701, อ้างถึงใน เยาวพา เดชะคุปต์, 2549, หน้า 117) กล่าวว่า ประสบการณ์ที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนคือผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์หรือมีส่วนร่วมในกลุ่มซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาทักษะทางสังคมความคิดสร้างสรรค์ทักษะของการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย และการเรียนรู้เนื้อหาวิชา ผลของการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียนมีทักษะความเป็นผู้นำรู้จักทำงานเป็นกลุ่มการแก้ปัญหาตลอดจนสามารถประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้

เยาวนาถ เลหาบรรจง (2545, หน้า 34) ได้กล่าวถึง การจัดประสบการณ์ว่าเป็นการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน อาจจะเป็นสื่อวัสดุอุปกรณ์ซึ่งพร้อมที่จะให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติโดยตรงกับสิ่งเหล่านั้นเพื่อให้เกิดการขยายประสบการณ์และการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญา ให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก

เครือมาศ แสนตรี (2555, หน้า 27) ได้กล่าวว่า การจัดประสบการณ์หมายถึง การส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงกิจกรรมแบบบูรณาการโดยเด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นลงมือปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นในการทำงานกลุ่มการแก้ปัญหาและประเมินตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อพัฒนาการในทุก ๆ ด้านทั้งทางด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคม และสติปัญญาเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ

สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานและแนวคิดของนักปรัชญาการศึกษา นักทฤษฎี และนักจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อที่จะทำให้การจัดประสบการณ์ได้อย่างเหมาะสม แต่ที่สำคัญคือ บทบาทครูจะต้องเป็นผู้รู้จักกระตุ้นให้เด็กได้พัฒนาตนเองทุกด้าน โดยการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และการค้นพบด้วยตัวเด็กเอง สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา อันนำไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

3. หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ได้มีผู้เสนอแนะหลักการดังต่อไปนี้

เยาวพา เดชะคุปต์ (2549, อ้างถึงใน เครือมาศ แสนตรี, 2555, หน้า 29)

ได้กล่าวถึง แนวในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในทศวรรษหน้าไว้ ดังนี้

1. มีการจัดการเรียนรู้แบบหน่วยการสอน โดยไม่มีการแยกเป็นรายวิชาโดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนทุก ๆ ด้านเป็นสำคัญ โดยเน้นการเล่นเป็นหัวใจของการเรียนรู้
 2. มีการพัฒนานำเอานวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัยมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมและเลือกประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้กับเด็ก
 3. มีการจัดกิจกรรมการเล่นแบบต่าง ๆ บรรจุไว้ในกิจกรรมประจำวัน เพราะ “การเล่น” เป็นหัวใจของการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ซึ่งนำไปสู่การคิดแก้ปัญหาและการสร้างสิ่งต่าง ๆ อีกด้วย
 4. กิจกรรมที่จัดควรเน้นการปฏิบัติจริง เช่น การทำอาหาร ไปทัศนศึกษา เป็นต้น
 5. ให้เด็กเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และตั้งเป้าหมายฝึกสร้างให้คิด กล้าคิด กล้าทำ การคิดริเริ่มและพัฒนาการเป็นตัวของตัวเอง
- กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ทักษะคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. หลักการจัดประสบการณ์

- 1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
- 1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับ

กระบวนการและผลผลิต

1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง

และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

สรุปได้ว่า หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยนั้น เป็นหลักสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักสูตร ให้เข้าใจ เพราะในการจัดประสบการณ์ให้เด็กอายุ 3-5 ปี จะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดู ควบคู่กับการให้การศึกษา โดยต้องคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคน เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้านทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล โดยการ จัดกิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนา ตนเองตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีความสุข เป็นคนดีและคนเก่งของสังคมต่อไป

การเรียนรู้แบบจิตปัญญา

1. ความหมายของการเรียนรู้แบบจิตปัญญา

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2552, หน้า 7) ได้ให้ความหมาย การเรียนรู้แบบ จิตปัญญาเป็นการสอนที่มุ่งถึงจิตใจของผู้เรียน ที่ต้องการเรียนอย่างมีความสุข ควบคู่ไปกับการพัฒนาปัญญา วิธีการสอนจะเน้นที่กิจกรรมการสอนของครูที่จะทำให้นักเรียนเกิด การเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการสอนแบบจิตปัญญาพัฒนาขึ้นโดย กุลยา ตันติผลาชีวะ อาจารย์ประจำสาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้ให้ความหมายของการสอนแบบจิตปัญญาว่าหมายถึง การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลางโดยมุ่งถึงจิตปัญญา โดยให้ความหมายของจิตว่าเป็นการเรียนอย่างมีความรู้ และความสุขจากกิจกรรมการเรียนการสอน และประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ วัยและสภาพของผู้เรียน ส่วนปัญญาหมายถึง การพัฒนาความรู้ให้เื่องอกงาม สามารถ จัดการความรู้ ทั้งโดยสาระใหม่และขยายประสบการณ์เดิมให้กระจ่างชัด เกิดความเข้าใจ เกิดการใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

นริศรา ปิตะระโค (2558, หน้า 61) ได้ให้ความหมายว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญาคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งพัฒนาทางความคิดและส่งเสริมด้านพุทธิปัญญามีลักษณะการปฏิบัติของผู้เรียนในด้าน การคิด การแสดงออก การเรียนรู้แบบร่วมมือ และการค้นพบ

สรูปได้วา การจัดประสบการณ์ แบบจิตปัญญา หมายถึง การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงจิตใจและความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นการเรียนที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนโดยเน้นให้ผู้เรียน ได้ปฏิบัติกิจกรรมสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) ปฏิบัติการคิด (2) การแสดงออก (3) การ เรียนแบบร่วมมือ (4) การค้นพบ (5) เห็นความก้าวหน้าในการเรียนรู้

2. แนวคิดพื้นฐานการสอนแบบจิตปัญญา

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2552, หน้า 17) ได้ให้แนวคิดพื้นฐานการสอนแบบจิตปัญญา เป็นการสอนเน้นเด็กเป็นสำคัญ เป็นหัวใจของการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนทุกเพศทุกวัย เพราะการเรียนรู้ที่ดีจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อเด็กให้ความสนใจซึ่ง เป็นแรงจูงใจภายใน ส่วนที่ครูใช้บทบาทหน้าที่ครูเป็นแรงจูงใจภายนอก ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายในให้เด็กเกิดอยากและเรียนรู้ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การเสริมให้บรรยากาศการเรียนรู้สมบูรณ์ ต้องทำให้เด็กเรียนอย่างมีความสุขควบคู่กับการเกิดปัญญา จากแนวคิดนี้รูปแบบการเรียนการสอนแบบจิตปัญญา จึงเกิดขึ้นโดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ แล้วใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของพอลเจท์ที่เน้นประสบการณ์กับการซึมซับสร้างองค์ความรู้ ร่วมกับทฤษฎีบรูเนอร์ (Bruner) ที่เน้นการใช้ภาษาเข้าช่วยสร้างเสริมการเรียนรู้ให้เร็วขึ้น เป็นฐานของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้กิจกรรมการเรียนเป็นกลุ่มกับบทบาทครูเป็นตัว แก่จุดยอดของเด็กตามหลักทฤษฎีของไวโกตสกี (Vygotsky) โดยจัดเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีหลักปฏิบัติ 6 ประการ ซึ่งเรียกอย่างย่อว่า ABCDP-A ตามความหมายดังนี้

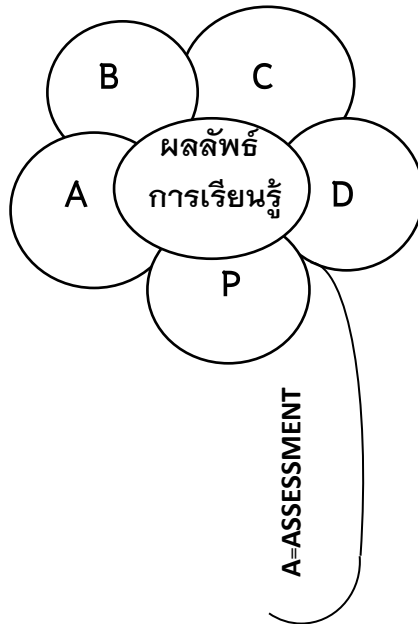
A = Active Learning	ผู้เรียนลงมือปฏิบัติการคิด
B = Behaving Well	ผู้เรียนมีการแสดงออก
C = Cooperative Learning	ผู้เรียนเรียนรู้จากการเรียนแบบร่วมมือ
D = Discovery Learning	ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการค้นพบ
P = Progress	ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้

ส่วน A ตัวสุดท้ายมาจากคำว่า Assessment หมายความว่าครูต้องประเมินบรรยากาศการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อปรับให้การเรียนการสอนสามารถพัฒนาการเด็กให้สมบูรณ์ที่สุดตามสภาพจริง ตลอดเวลาที่ดำเนินการเรียนรู้

องค์ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา 6 ประการ คือ A B C D P-A นั้น A B C D P เป็นแกนสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วน A เป็นการประเมินของครูซึ่งจะกระทำตลอดเวลาที่สอน เพื่อวินิจฉัยปัญหาการเรียนการสอน และแก้ไขให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญานั้น ลักษณะของกิจกรรมที่สำคัญต้องประกอบด้วย A B C D P เสมอ ซึ่งหมายความว่าในกิจกรรมการเรียนรู้ต้องปรากฏพฤติกรรมผู้เรียน 10 ประการดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2552, หน้า 18)

1. ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ (A1)
2. ผู้เรียนได้ใช้ความคิด (A2)
3. ผู้เรียนได้แสดงเดี่ยว (B1)
4. ผู้เรียนได้แสดงกลุ่ม (B2)
5. ผู้เรียนได้ทำกับเพื่อน (C1)
6. ผู้เรียนได้เรียนรู้กับเพื่อน (C2)
7. ผู้เรียนได้ค้นหาความรู้ (D1)
8. ผู้เรียนได้พบความรู้ (D2)
9. ผู้เรียนได้ความรู้เพิ่ม (P1)
10. ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ (P2)

ความสัมพันธ์ของพฤติกรรม A B C D P จะเกี่ยวเนื่องและทับซ้อนกันในพฤติกรรมหนึ่งอาจเกิดอีกพฤติกรรมหนึ่งได้ หรือเกิดทับซ้อนกันไปเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ก็ได้ ส่วน A ตัวสุดท้าย จะหมายถึงการประเมินการเรียนการสอนของครูเพื่อการแก้ไขและพัฒนาให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้สูงสุด เป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ๆ ภาพความเกี่ยวเนื่องของ ABCDP-A สัมพันธ์กันดังภาพประกอบ 2



ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ของ A B C D P-A

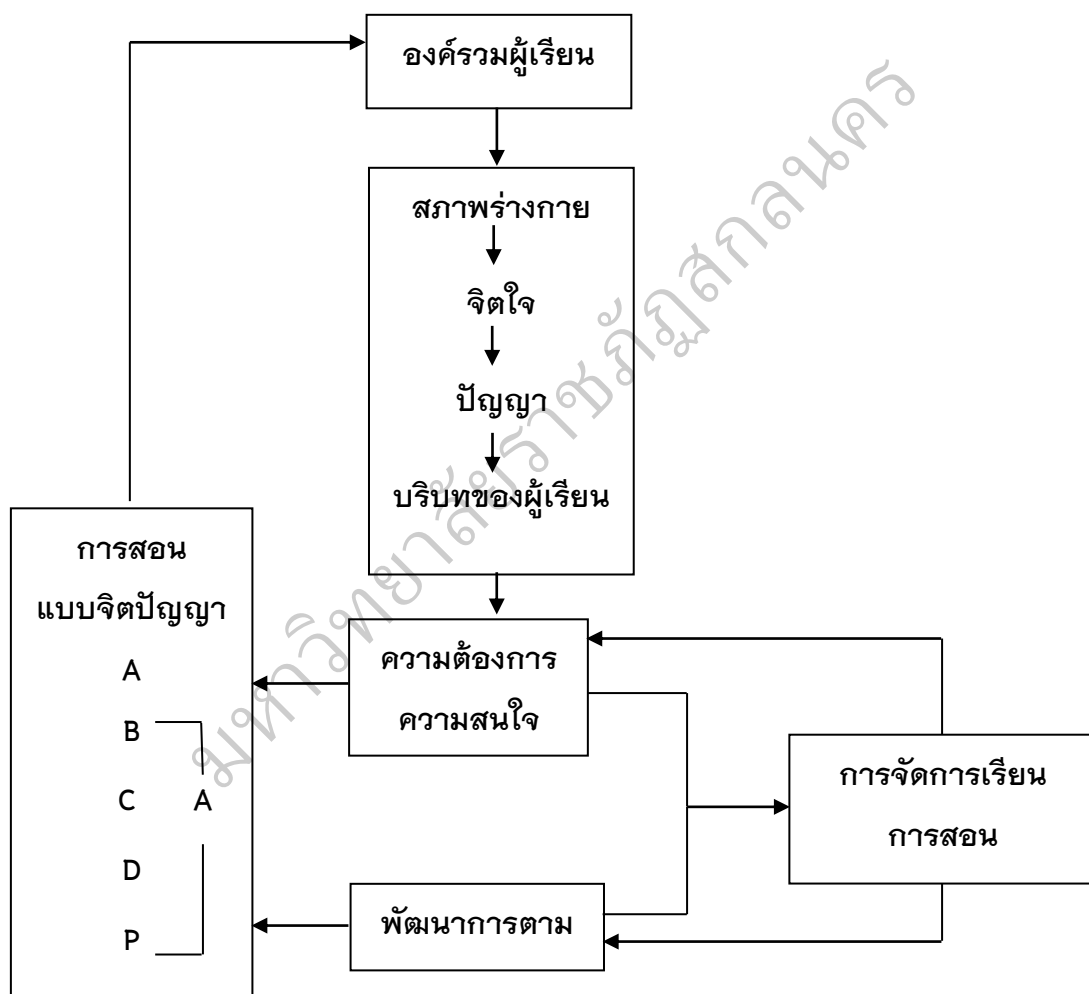
ที่มา : กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2552, หน้า 17

หลักการของการสอนจิตปัญญาเชื่อว่าการจัดการเรียนการสอนใด ๆ ก็ตามถ้าต้องการประสิทธิภาพต้องทำให้ผู้เรียนผ่านกิจกรรมการสอนดังนี้

1. พัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติตามจุดประสงค์การเรียนรู้
2. พัฒนากระบวนการคิด
3. มีส่วนร่วมในการเรียน
4. มีความสุขในการเรียน
5. สะสมนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากแนวคิดและหลักการทางทฤษฎี พบว่าการเรียนการสอนที่พัฒนาปัญญาของผู้เรียนต้องเข้าถึงองค์รวมของผู้เรียน ได้แก่สภาพร่างกาย จิตใจ ปัญญาและบริบทของผู้เรียนที่เป็นเงื่อนไขซึ่งถึงความต้องการและความสนใจในการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนนี้ต้องมีลักษณะของการเรียนการสอนที่กระตุ้นความสนใจผู้เรียน สร้างให้ผู้เรียนเกิดการร่วมคิดร่วมค้น และการรู้ตนเองตลอดเวลาของการสอนโดยผ่านกิจกรรมสำหรับผู้เรียน 5 ประการ คือ การเรียนต้องลงมือกระทำด้วยการคิด (A) ต้องมีการแสดงออก (B) ต้องมีการเรียนแบบร่วมมือ (C) ซึ่งหมายถึงไม่ได้เรียนคนเดียว แต่เรียนเป็นกลุ่มย่อย 4-5 คน มีการค้นพบ (D) อาจค้นพบตัวเองด้านความรู้หรือความเข้าใจในตน

ในขณะเดียวกันก็รู้ว่าตนกำหนดหน้าทางการเรียนไปอย่างไร (P) โดยทั้งนี้ครูจะกระตุ้นให้กระบวนการเรียนมีความต่อเนื่องด้วยการประเมินการสอน (A) ซึ่งในการสอนแบบจิตปัญญาเน้นมาก ครูผู้สอนต้องประเมินภาพรวมความสำเร็จของการสอนตลอดเวลาพร้อมแก้ไข และปรับบรรยากาศการเรียนให้เป็นการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ การสอนแบบจิตปัญญาจะเน้นถึงการใช้ปัญญาควบคู่ไปกับจิตใจที่สุนทรีย์ ความสัมพันธ์ขององค์รวมผู้เรียนและการเรียนการสอนแบบจิตปัญญามีความเกี่ยวเนื่องกัน ดังแสดงในภาพประกอบ (ธัญสุดา จีรกิตตยากร, 2549, หน้า 24-26)



ภาพประกอบ 3 แนวคิดการสอนแบบจิตปัญญา
ที่มา : ธัญสุดา จีรกิตตยากร, 2549, หน้า 24-26)

3. ทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับการสอนแบบจิตปัญญา

การเรียนการสอนแบบจิตปัญญามีพื้นฐานของการพัฒนารูปแบบจากแนวคิดและทฤษฎีที่ เนนเด็กเป็นศูนย์กลางดังนี้ (กุลยา ตันติ ฝนชะวะ, 2552, หน้า 22-23)

3.1 ปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism) ที่มีรากฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Progressivism) ที่ Dewey พัฒนาซึ่งเน้นว่าการเรียนรู้ เกิดจากการได้ลงมือกระทำ (Learning by doing) เพราะคนกับธรรมชาติ เป็นสิ่งสัมพันธ์กัน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ จากการปฏิบัติจริงและการแก้ปัญหาจริง ประสบการณ์คือแหล่งปัญญาของผู้เรียน ดังนั้นจิตปัญญาจึงเน้น A B C D

3.2 ทฤษฎีพุทธิปัญญาของ Piaget กล่าวคือ กรอบความรู้ (Schemata) หรือองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการรับรู้ ความเข้าใจและการคิด ที่เกิดจากกระบวนการซึมซับสิ่งใหม่ (Assimilation) ไปประสานกับความรู้เดิม หรือประสบการณ์ที่มีมาก่อนแล้วเกิดสมดุล ทำให้กรอบความรู้เดิมหลอมรวมความรู้ใหม่ที่ได้รับเข้าไว้ (accommodation) เกิดเป็นความรู้ใหม่ เก็บบันทึกไว้ในสมอง ซึ่งกระบวนการนี้ จะพัฒนาไปตามวัย จิตปัญญาจึงไขมนทัศน์คน เป็นฐานสาระความรู้ ตามพัฒนาการเด็ก และใช้กระบวนการ A B C D และ P เป็นตัวหลอมรวมการเรียนรู้

3.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bruner ที่กล่าวว่า กระบวนการคิดการเรียนรู้ของเด็ก เกิดจากที่ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียนมีการสัมผัสใดกระทำ ได้รับรู้ ทำให้เกิดภาพและความเข้าใจ ซึ่งการใช้ภาษาสื่อจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จับไว้ขึ้น จิตปัญญาจึงให้ความสำคัญกับ A B C และ D และการประเมินผลย้อนกลับให้เด็กรับรู้การเรียนรู้ของตน

3.4 ทฤษฎีสังคมของ Vygotsky ทฤษฎีนี้ กล่าวว่าเด็กเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และบุคคลอื่นรอบตัวแต่เด็กมี โอกาสที่จะมีจุดบอด (zone of proximal) เกิดขึ้นได้ เพราะขาดประสบการณ์ ครู หรือผู้ใหญ่หรือเด็กที่โตกว่าเป็นผู้ทำหน้าที่แก้จุดบอดให้เด็กโดยการจัดประสบการณ์ หรือให้คำชี้แนะหรือช่วยเหลือตามสภาพปัญหาจริงจุดนี้ การเรียนการสอนแบบจิตปัญญาได้เน้น C และ P

3.5 กระบวนการทำงานของสมอง สมองทำงานเกี่ยวข้องของการเรียนรู้ โดยตรงครูจะตองเขาใจกลไกของสมองใน 5 ประการ คือ

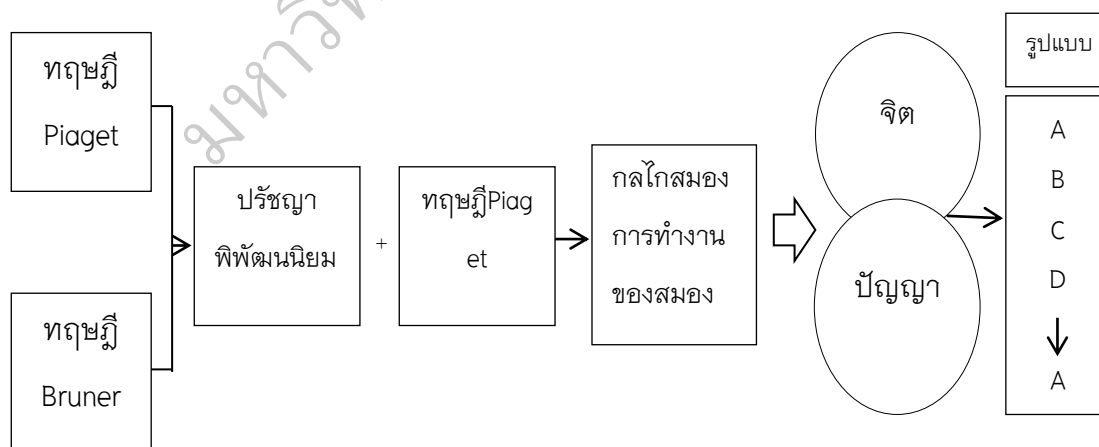
3.5.1 สมองซีกซ้ายและขวาทำงานพรอมกันเสมอ ดังนั้นการจัดการเรียน การสอนที่ดีตองไห้เด็กไดคิด ไต่ทำ สนุกกับการคิด และการกระทำด้วยบรรยากาศ ที่ผ่อนคลาย

3.5.2 สมองมีกระบวนการขอมูล (Information processing) การเรียน การสอนที่ดีตองเปนการสอนจากง่ายไปหายากตอเนื่องชัดเจนใขขอมูลและสิ่งที่คุณเคย เปนฐานการเรียนรู้สมองจะซึมซับรับไว และจำได อยางประทับใจ

3.5.3 สมองมีคลื่นสมองที่เปดการเรียนรู้ครูตองควบคุมกิจกรรมและ บรรยากาศการเรียนรู้ที่อยู่ในภาวะคลื่นอัลฟาซึ่งเปนคลื่นที่เด็กเรียนรู้ ได้ดีที่สุด กล่าวคือ บรรยากาศการเรียนรู้ตองไมเร่งเกินไปหรือเฉื่อยเกินไป

3.5.4 สมองสัมผัสความรู้สึกจับสัมผัสและการลงมือกระทำมีผลตอ การรับรู้ของศูนยอารมณ์ในสมอง ที่นำไปสู การคิดการจำที่ดี และเก็บไว ในสมองสวงจำ

3.5.5 สมองมีจิตรับรู้ การเรียนด้วยอารมณ์ที่สนุกและผ่อนคลายช่วย ใ้การเรียนรู้เปนไปอยางมีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพตองเขาใจ จิตใจเด็ก การทำให้เด็กรับรู้ และผ่อนคลาย จึงมีความสามารถตอการเรียนรู้มาก การสอนตรงจิตเด็กคือ การสร้างการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว นำไปสูการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ดังภาพประกอบ 4



ภาพประกอบ 4 หลักการทางทฤษฎีสูรูปแบบการเรียนรู้แบบจิตปัญญา

ที่มา : กุลยา ดันติผลาชีวะ, 2552, หน้า 23

แนวคิดจิตปัญญา เปนกลไกการเรียนการสอน ที่เน้นเด็กเปนสำคัญโดยใชพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู และการทำงานของสมองเปนฐานของการกำหนดรูปแบบการเรียนการสอน โดยใชหลัก A B C D P เปนแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีดังกล่าว เปนการนำไปสู่การเรียนการสอนแบบจิตปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กให้เกิดกระบวนการรับรู้ ความเข้าใจ และความคิด ที่แปลกใหม่ เปนทฤษฎีที่เน้นเด็กเปนสำคัญโดยการใช้ทฤษฎีการเรียนรู โดยใชสมองเปนฐานในการกำหนดการเรียนการสอนให้กับเด็กโดยใชหลัก A B C D P และเปนแนวทางในกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีกับเด็กปฐมวัยต่อไป

4. กระบวนการจัดกิจกรรมแบบจิตปัญญา

การจัดกิจกรรมแบบจิตปัญญาเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติ และเกิดการคิดโดยใช้กิจกรรมเป็นฐานประกอบกับการทำงานร่วมมือกันเป็นกลุ่ม ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการสอน ครูต้องใส่ใจต่อการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน เพื่อปรับกลยุทธ์การสอนของครูที่จะทำให้การจัดกิจกรรมบรรลุจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพคือ ผู้เรียนสนุกและเรียนรู้ในเรื่องที่ครูสอนอย่างประทับใจ ประกอบด้วยกระบวนการ 6 ขั้นตอน (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2552, หน้า 50) คือ

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพและความต้องการของผู้เรียน

การศึกษาสภาพและความต้องการของผู้เรียน เป็งานขั้นต้นที่มีความสำคัญสำหรับการสอนแบบจิตปัญญา ครูจะต้องทราบว่าครูจะสอนในชั้นไหน วิชาอะไร ลักษณะของผู้เรียนเป็นอย่างไร อ่อน เก่ง ชนดื้อ หรือมีปัญหาที่ต้องให้ความสนใจพิเศษ ทั้งนี้เพื่อให้การออกแบบกิจกรรมเป็นไปอย่างสอดคล้องกับผู้เรียน นอกจากนี้ครูต้องรู้สภาพท้องถิ่นของผู้เรียนเพื่อประมวลประสบการณ์เข้ามาออกแบบกิจกรรมจากข้อมูลที่ได้ ครูสามารถบูรณาการกิจกรรมการสอนที่ชัดเจนเหมาะสมกับผู้เรียน

ขั้นที่ 2 กำหนดมโนทัศน์ที่ต้องเรียน

การสอนให้เกิดมโนทัศน์เป็นการสร้างความสามารถทางปัญญาให้แก่ผู้เรียน ฝึกผู้เรียนให้รู้จักประมวล การประมวลข้อมูลความจริงที่ได้รับจากประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนที่ครูจัด ซึ่งหลักการสอนสร้างมโนทัศน์ที่สำคัญนั้น ครูต้องให้ผู้เรียนคิดสะท้อนความคิด หาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องแล้วพัฒนาเป็นมโนทัศน์

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดประสงค์ของการสอน

จุดประสงค์การสอนระดับอนุบาลแตกต่างจากการสอนในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาตรงที่การจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยมุ่งส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง ให้เด็กพัฒนาจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและส่วนรวม รวมทั้งมีประสบการณ์ตรง ซึ่งเป้าหมายการศึกษานี้ผนวกกับแนวคิดทางจิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จุดประสงค์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมี 3 ด้าน คือ

1. การส่งเสริมพัฒนาการตามวัยในการสอนแบบจิตปัญญา

2. การส่งเสริมพัฒนาการจิตนิยมที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตที่ดี

การมีสุนทรียต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและตนเอง

3. การส่งเสริมพุทธิปัญญา ซึ่งหมายถึง การพัฒนาความรู้ ทักษะขั้นพื้นฐาน 5 ด้าน คือลักษณะนิสัย สังคมภาษา วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์

ขั้นที่ 4 ออกแบบกิจกรรมการสอน

เป็นขั้นของการพัฒนากิจกรรมการสอนที่มุ่งเน้นคุณสมบัติสำคัญของกิจกรรมการสอนแบบจิตปัญญา 5 ประการ คือ

A (Active Learning) การปฏิบัติการศึกษาในการทำกิจกรรมระหว่างเรียน

B (Behaving Well) การแสดงออกระหว่างเรียน ทั้งเพื่อการแสดงผลงานและการมีส่วนร่วมกับกลุ่ม

C (Cooperative Learning) การเรียนรู้แบบร่วมมือที่เกิดจากการเรียนในกลุ่มย่อยที่กำหนดในกิจกรรม

D (Discovery Learning) การเรียนรู้จากการค้นพบจากการทำกิจกรรมระหว่างเรียน

P (Progress) การก้าวหน้าในการเรียน ซึ่งสังเกตได้โดยครูและผู้เรียนเอง

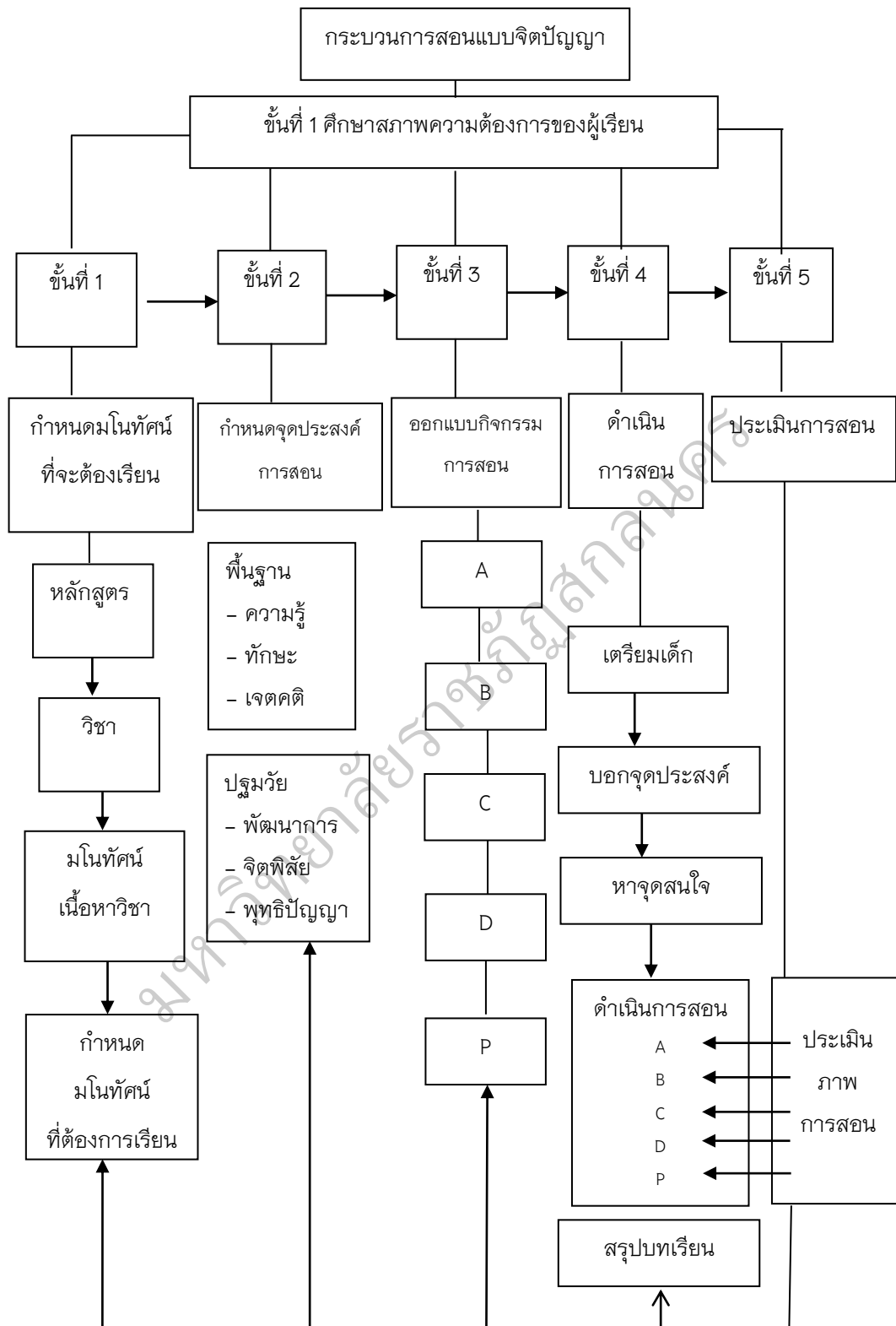
ขั้นที่ 5 ดำเนินการสอน

การสอนแบบจิตปัญญา มีขั้นตอนการสอนประกอบด้วยงานหลัก 5 ขั้น ที่ครูต้องดำเนินการ ดังนี้

1. เตรียมความพร้อมการสอนทุก ๆ ครั้ง ครูต้องเตรียมความพร้อมของผู้เรียนด้วยกิจกรรมที่ครูเลือกสรรเพื่อนำเข้าสู่เรื่องที่เรียน ใช้เวลาประมาณ 3-5 นาที เพื่อให้ผู้เรียนสงบจิตใจและพร้อมที่จะเรียน
2. บอกจุดประสงค์การสอนใช้เวลา 1 นาที เพื่อให้ผู้เรียนทราบว่า จะเรียนอะไรบ้าง จะได้คิดตามติดตาม และสรุปผลได้ถูกเมื่อสิ้นสุดการเรียน
3. หาจุดสนใจ การสอนแบบจิตปัญญา บางครั้งเราไม่สามารถดำเนินการสอนได้เลยขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้เรียน ความต้องการ ประสบการณ์
4. ดำเนินกิจกรรมการสอนตามแผน ขณะดำเนินกิจกรรมครูต้องประเมินตนเองตลอดเวลาว่ากิจกรรมนั้นกระตุ้นให้คิดหรือไม่ ผู้เรียนได้แสดงออกหรือไม่ เรียนรู้แบบร่วมมือหรือไม่ รู้อะไรเพิ่มขึ้นด้วยการประเมินการสอนตลอดระยะเวลาการสอน
5. สรุปบทเรียน จุดประสงค์หลัก คือ มุ่งประเมินสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ มีหลายวิธี ทั้งที่เป็นการร่วมกันสรุป และการทดสอบ

ขั้นที่ 6 ประเมินภาพการสอน

การประเมินภาพการสอนเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด การประเมินภาพนี้ต้องทำทุกกระยะของกระบวนการสอน เพื่อดูการก้าวหน้าของผู้เรียน การปฏิบัติของครูและประสิทธิภาพของหลักสูตร วิธีการประเมินการเรียนรู้จะมาจากการสังเกต การซักถาม การสะสมผลงานหรือทดสอบในสิ่งที่เด็กเรียนผลที่ออกมาครูต้องจับบันทึกสิ่งที่ครูพบเกี่ยวกับสอน โดยบันทึกไว้ในกิจกรรมการเรียนรู้หรือท้ายแผนการสอน ว่าเด็กรู้สึกละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม ครูมีพฤติกรรมอย่างไรและบรรยากาศการเรียนรู้เป็นอย่างไร ข้อมูลที่ครูบันทึกจะเป็นแนวทางของการพัฒนาการเรียนการสอนของครูต่อไปดังภาพประกอบ 5



ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการสอนแบบจิตปัญญา

ที่มา : กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2552, หน้า 184

สรุปได้ว่า แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา จะเน้นลักษณะของกิจกรรม 5 ประการคือ 1) เด็กได้ลงมือปฏิบัติและได้คิด 2) เด็กได้แสดงออก 3) เด็กต้องเรียนรู้จากการร่วมมือกับกลุ่ม 4) เด็กต้องเรียนรู้จากการค้นพบ และ 5) เด็กต้องก้าวหน้าในการเรียนรู้ โดยเตรียมความพร้อมการสอนทุก ๆ ครั้ง บอจุดประสงค์ การสอน หาจุดสนใจหรือความต้องการ จากนั้นจึงดำเนินกิจกรรมการสอนตามแผน โดยมีการประเมินภาพและประเมินการเรียนรู้ของเด็กและการจัดประสบการณ์ของครู ตามเป้าหมายของการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัย คือการส่งเสริมพัฒนาการ การส่งเสริมพัฒนาการจิตนิยม และการส่งเสริมพุทธิปัญญา

5. องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบจิตปัญญา

การสอนแบบจิตปัญญาเป็นการสอนที่มุ่งสร้างความสุขและปัญญาไปพร้อมกัน เน้นความสำคัญที่ผู้เรียนให้เรียนอย่างมีความสุข เกิดความรักในความรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2552, หน้า 64-65) คือ

5.1 มโนทัศน์ที่ต้องเรียน

5.2 กิจกรรมการเรียนรู้มีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ

5.2.1 ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติการคิด (Active Learning)

5.2.2 ผู้เรียนต้องแสดงออก (Behaving Well)

5.2.3 ผู้เรียนต้องเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

5.2.4 ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (Discovery Learning)

5.2.5 ผู้เรียนต้องก้าวหน้าในการเรียนรู้ (Progress)

5.3 การประเมินภาพการสอน ต้องประกอบด้วย การประเมิน 2 ด้านคือ

5.3.1 การประเมินการสอน ประกอบด้วย

- การประเมินระหว่างการสอน

- การประเมินกิจกรรมการสอน หมายถึง การตรวจลักษณะกิจกรรม

การสอนว่าสามารถสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการสอนแบบจิตปัญญาหรือไม่

5.3.2 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หมายถึง การประเมินการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเมื่อสิ้นสุดการสอน

5.4 หน่วยเวลาจำกัดกับการสอน การสอนทุกเรื่องต้องจบลงตามเวลาที่กำหนดแบบสมบูรณ์

องค์ประกอบที่ 1 มโนทัศน์ที่ต้องเรียน

มโนทัศน์ (Concept) หมายถึง ความคิดสำคัญของสิ่งของและเรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดสำคัญของเหตุการณ์ เรื่องกฎ หลักการ หรือทฤษฎีที่บ่งบอกลักษณะหรือตามเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้น เมื่อครูกำหนดเรื่องที่ต้องการสอนได้แล้ว ต้องนำมาเขียนอธิบาย มโนทัศน์ของเรื่องที่ต้องเรียนนั้นว่า คืออะไร

องค์ประกอบที่ 2 กิจกรรมการสอน

กิจกรรมการสอน หมายถึง กิจกรรมที่ครูจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติการคิดด้วยการเรียนแบบร่วมมือกับกลุ่มเกิดการค้นพบข้อความรู้ และนำตนเองให้ก้าวหน้าด้วยการเรียนรู้จากกิจกรรมที่ครูจัดให้ตามขั้นตอนการสอนแบบจิตปัญญา ลักษณะของกิจกรรมการสอนจะมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ

1. เป็นกิจกรรมปฏิบัติการคิด
2. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องแสดงออก
3. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องเรียนแบบร่วมมือ
4. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้จากการค้นพบ
5. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเห็นความก้าวหน้าในการเรียนรู้

1. ปฏิบัติการคิด (Active Learning)

การสอนที่มีประสิทธิภาพ ต้องเป็นการสอนที่กระตุ้นความใคร่รู้ ใคร่เห็นของผู้เรียน การได้หยิบได้จับ ได้สัมผัส ได้คิด ได้เห็น เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ทั้งสิ้น ครูต้องจัดกิจกรรมการสอนที่ให้โอกาสผู้เรียนได้ปฏิบัติ และได้คิดอย่างแท้จริง

2. การแสดงออก (Behaving Well)

ครูมีหน้าที่ให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยการให้อิสระแก่ผู้เรียนในการคิด และกระทำกิจกรรมการเรียนรู้เพียงแต่ครูให้โอกาสผู้เรียนเรียนตามความสนใจและรู้สึกสบายใจ หลักการสำคัญ คือ การเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ลดพฤติกรรมที่ไม่ต้องการลง การแสดงออกของผู้เรียนต้องเป็นการแสดงออกที่นำไปสู่การเรียนรู้ รูปแบบของการแสดงออกที่ครูต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเรียนรู้ คือ

1. ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าสังเกตพบอะไรจากการศึกษา
2. การจำแนกโดยหลักการและเหตุผล ผู้เรียนต้องแสดง

ความสามารถในการจำแนกโดยการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาเป็นเหตุผลในการจำแนก

3. การสื่อสาร กิจกรรมที่กำหนดขั้นตอนกระตุ้นให้ผู้เรียนพูด สนทนา อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีข้อสรุปของกลุ่มที่เกิดจากการคิดอย่างชัดเจน

4. การลงมือปฏิบัติ การเรียนด้วยการลงมือปฏิบัติ การทำ การคิด การพูด หรือการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งได้

5. การคิด ในเบื้องต้นของการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด เริ่มจากโจทย์ ปัญหาของครู และความหมั่นใช้คำถามของครูในการให้ผู้เรียนคิดค้นหาคำตอบ ครูอาจตั้งประเด็นคำถามให้คิดร่วมกันหรือให้คิดคนเดียวขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การเรียนการสอน

3. การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

ความร่วมมือในการเรียนการสอน หมายถึง การเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยสมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และความสำเร็จของกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กำลังใจ ให้การดูแลกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวก และไว้วางใจ

4. การเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (Discovery Learning)

การเรียนรู้สิ่งใดก็ตามที่ผู้เรียนได้เพียงแต่คิดจินตนาการ โดยไม่ได้สัมผัส ยากที่ผู้เรียนจะเข้าใจหรือเรียนรู้ได้ ถ้าหากต้องการให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ข้อความรู้ อย่างแท้จริงแล้วต้องให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง ซึ่งเรียกว่าการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (Discovery Learning) การสอนเพื่อให้มีการค้นพบนี้ ครูต้องมีความรู้เต็มที่ รู้วิธีการสอน พัฒนาการตามวัยของผู้เรียน ต้องรู้ว่าผู้เรียนรู้อะไรมาก่อน ผลที่ตามมาคือการสอน เพื่อให้ค้นพบความหลักการจิตปัญญา เน้นที่ครูว่าไม่ใช่ผู้ให้ แต่เป็นผู้ทำให้ผู้เรียนมี ประสบการณ์ต่อเนื่องที่บังเกิดความรู้ด้วยการบ่อนข้อมูลกลับของครู โดยใช้หลักการ ค้นคว้า 3 ประการ คือ

1. การค้นหาคำตอบ จากกิจกรรมที่ครูกำหนด ผู้เรียนดำเนินกิจกรรม ตามจุดประสงค์การเรียนรู้จากสิ่งที่ครูให้ค้นเพื่อหาคำตอบ โดยผู้เรียนต้องค้นหาคำตอบ ด้วยตัวเอง

2. สร้างมโนทัศน์ขึ้นเอง โดยอาศัยข้อมูลที่ได้รับจากครูประกอบการ ค้นคว้าศึกษาของผู้เรียน ทำให้สามารถสรุปเป็นมโนทัศน์ที่ชัดเจนได้

3. ให้ประยุกต์มโนทัศน์ ครูจะเสนอแนวทางหรือปัญหาใหม่ ให้ผู้เรียน แก้โดยใช้ประสบการณ์ที่เคยมีมาก่อนในการคิด การได้คิดซึ่มซับที่ละน้อยจะทำให้เกิดการ เรียนรู้ ซึ่งเป็นการยึดและขยายความรู้ที่มีอยู่ให้กว้างขวางขึ้น

5. ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ (Progress)

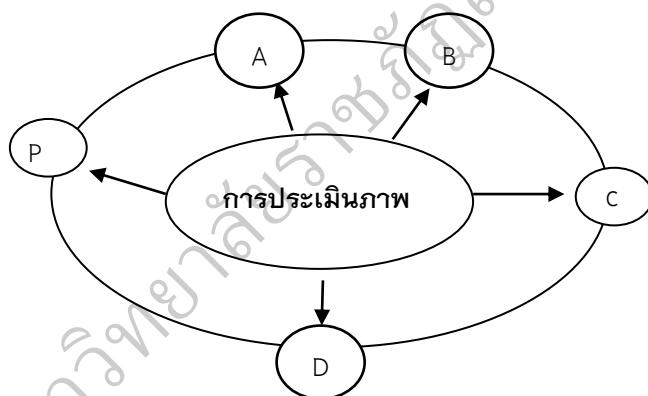
ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ของผู้เรียนที่เพิ่มเป็นระยะ ๆ ระหว่างกระบวนการเรียนการสอน จากลำดับที่ง่ายที่สุดไปถึงลำดับที่ยากที่สุด องค์ประกอบที่ 3 การประเมินภาพการสอน

การประเมินภาพ (Assessment) มีความสำคัญสำหรับการสอนแบบจิตปัญญา เพราะการประเมินภาพจะช่วยอนุมานระดับสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นว่าผู้เรียนสามารถสร้างโมโนทัศน์ตามจุดประสงค์การเรียนการสอนได้หรือไม่ หากไม่ครูต้องแก้ปัญหาให้ทันในช่วงเวลาที่กำหนดสอน การสอนแต่ละช่วงเวลา มีความหมายมากสำหรับการสอนแบบจิตปัญญา ครูต้องมีจุดประสงค์ทุกเวลาทุกหน่วย การสอนการประเมินภาพการสอนแบบจิตปัญญา มี 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินการสอนในขณะดำเนินการสอน ครูต้องประเมินอยู่เสมอว่า กิจกรรมที่ครูจัดนั้นกระตุ้นผู้เรียนให้ปฏิบัติความคิดหรือไม่ ผู้เรียนสนใจเพียงใด การสอนแบบจิตปัญญามีการประเมินการสอน 2 แบบ คือ ประเมินระหว่างสอน กับอีกแบบหนึ่ง คือ ประเมินกิจกรรม การสอนว่า มีลักษณะของจิตปัญญากว่า คือ ผู้เรียนเกิด A B C D P (เป็นคำย่อของลักษณะกิจกรรมแบบจิตปัญญา) ตามแผนการสอนหรือไม่ เพราะอะไร

2. การประเมินการเรียนรู้ ก่อนจบการสอนแต่ละหน่วยการสอน ครูต้องร่วมกับผู้เรียนในการสรุปข้อความรู้ที่ได้เรียนว่าเขาได้เรียนรู้อะไร อย่างไร วิธีอาจเป็นแบบทดสอบ คำถามร่วมสรุป หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ครูเห็นเหมาะสมการประเมินภาพที่ดีครูต้องวางแผนล่วงหน้า กำหนดวิธีการใช้การสังเกตต้องกำหนดจำนวนการสังเกตมาก่อน มีเป้าหมายชัดเจนกำหนดลำดับการสังเกตและช่วงเวลาที่เหมาะสม ซึ่งจุดประสงค์ของการสังเกต คือ ครูต้องการจำแนกความสนใจของผู้เรียน ซึ่งครูจะได้ทราบความสนใจ ประสพการณ์ที่ครูจัดให้หรือไม่ ครูจะได้ปรับการเรียนให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนครูต้องการประเมินภาพพัฒนาการของเด็กหรือพัฒนาการของผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาช่วยให้รู้พัฒนาการของเด็กแต่ละคน ซึ่งทำให้ครูวางแผนประสพการณ์การเรียนได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน ครูต้องการประเมินภาพเป็นระยะ ๆ เพื่อดูความก้าวหน้าของผู้เรียน การสังเกตอย่างเป็นระบบจะทำให้ครูทราบถึงพฤติกรรมและการเรียนรู้จริงของผู้เรียนการสังเกตจะช่วยให้ครูประเมินคุณค่าการปฏิบัติการสอนของครูและการพัฒนาบุคลากรครูที่เหมาะสม การสังเกตช่วยให้

ผู้เชี่ยวชาญเห็นภาพโปรแกรมในแนวกว้างขณะเดียวกันก็ช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหา การจัดการชั้นเรียนได้ บันทึกการสังเกต สามารถใช้เป็นสารสนเทศเพื่อการแลกเปลี่ยน ในการศึกษาเป็นคณะกับผู้ปกครองและผู้บริหารการประเมินภาพ (Assessment) เป็นการ รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาประมวลจุดเด่นจุดด้อยของกิจกรรมการสอน เพื่อแก้ไขให้ถูกต้อง โดยการประเมินภาพจะประเมินทั้งกิจกรรมการสอนและผลการสอน ข้อสังเกตคือ การประเมินภาพและการประเมินผลใกล้เคียงกันมากทั้ง 2 อย่างนี้ ครูจะ นำมาใช้เพื่อการตัดสินใจการเรียนการสอน แต่การสอนแบบจิตปัญญาจะเน้นถึงการ ประเมินภาพมากกว่าการประเมินผลเพราะต้องการให้เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา โดยเฉพาะการประเมินกิจกรรมการสอน จะต้องประเมินลักษณะกิจกรรมการสอน ว่ามี A B C D P หรือไม่ ประการหนึ่งในขณะสอนต้องใช้กิจกรรมรองทดแทนอย่างไร กลไกของการประเมินภาพ



ภาพประกอบ 6 กลไกการประเมินภาพลักษณะกิจกรรมการสอน

ที่มา : กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2552, หน้า 65

องค์ประกอบที่ 4 หน่วยเวลายำกับการสอน

หน่วยเวลาในการสอนแบบจิตปัญญา เป็นตัวกำหนดเป้าหมาย การสอน ปริมาณเนื้อหา และความซับซ้อนของกิจกรรม การดำเนินการสอนตามแผน ให้จบในเวลาที่กำหนดได้นั้น มีประโยชน์กับการสอนอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. คุ่มชั้นเรียน หมายถึง การที่ครูสามารถที่จะทำให้ผู้เรียน มีความสนใจงานที่ครูกำลังให้เรียนด้วยกิจกรรม

2. รักษาสมดุลระหว่างกิจกรรมกับเนื้อหาสาระวิชาที่ต้องเรียน การกำกับเวลาให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับความสนใจและลักษณะงานที่มอบหมาย ซึ่งในเด็กเล็กระยะเวลาแต่ละกิจกรรมควรสั้นประมาณ 5-10 นาที

3. ฝึกวินัย การตรงต่อเวลา ครูต้องดำเนินกิจกรรมการสอนและสื่อในการจูงใจให้ผู้เรียนดำเนินการสอนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การสอนที่ครูต้องการ และจบตามเวลาที่ครูกำหนด

สรุปองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ประกอบด้วย

1) มโนทัศน์ที่ต้องเรียน 2) กิจกรรมการเรียนรู้มีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติการคิด (Active Learning) ผู้เรียนต้องแสดงออก (Behaving Well) ผู้เรียนต้องเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (Discovery Learning) ผู้เรียนต้องก้าวหน้าในการเรียนรู้ (Progress) 3) การประเมินภาพการสอน ต้องประกอบด้วย การประเมิน 2 ด้าน คือการประเมินการสอน คือ ประเมินระหว่างการสอน การประเมินกิจกรรมการสอน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หมายถึง การประเมินการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเมื่อสิ้นสุดการสอน 4) หน่วยเวลากำกับการสอน การสอนทุกเรื่องต้องจบลงตามเวลาที่กำหนดแบบสมบูรณ์

6. บทบาทของครูผู้สอนแบบจิตปัญญา

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2550, หน้า 55-56) ได้อธิบายถึงบทบาทของครูผู้สอนแบบจิตปัญญา ดังนี้

6.1 คุณสมบัติผู้สอนแบบจิตปัญญา

การสอนแบบจิตปัญญาเป็นการจุดชนวนของการเรียนรู้ด้วยความสุขและประทับใจ ครูที่ใช้การสอนแบบจิตปัญญาต้องมีความตระหนักถึงเป้าหมายการสอน บทบาทของครูและผู้เรียนตลอดเวลาว่าต้องการให้ผู้เรียนรู้อะไร รู้อย่างไรจึงสนุก และพบความรู้ได้ภายในเวลาที่กำหนด ครูที่สอนแบบจิตปัญญาต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1) มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการตามวัย ครูต้องรู้พัฒนาการของเด็ก วุฒิภาวะของเด็ก ซึ่งการรู้ภูมิหลังจะช่วยให้ครูรู้ขอบเขตความลึกของเนื้อหาการเชื่อมต่อเนื้อหากับประสบการณ์เดิมที่จะนำมาสอนเพื่อพัฒนาพุทธิปัญญา ทักษะ และเจตคติของผู้เรียน ให้ถูกต้องกับความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน

2) มีความเชื่อในปรัชญาการศึกษาพัฒนานิยม การสอนแบบจิตปัญญา มีความเชื่อว่าการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่ใช่การให้เด็กเรียนอย่างมีอิสระเสรี

แต่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติที่เป็นสุขและเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ครูต้องจัดประสบการณ์ที่จูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้ ประทับใจ สามารถนำความรู้ไปใช้ทำงานได้

3) มีความคิดสร้างสรรค์และสนุกที่จะสร้างกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนรู้อย่างฉลาดทั้งปัญญาและอารมณ์ พร้อมเสมอที่จะพัฒนาการเรียนการสอนของตนให้เป็นผู้สอนที่มีประสิทธิภาพพร้อมยอมรับตำหนิและแก้ไขทันที

4) มีความอดทนและไม่ย่อท้อต่อการปรับกิจกรรมให้จูงใจผู้เรียนให้ไปสู่จุดประสงค์ของการสอนให้ได้

6.2 การจัดชั้นเรียน

การจัดชั้นเรียนของการสอนแบบจิตปัญญา ไม่เคร่งครัดกับรูปแบบการจัดที่นั่งเรียน ผู้เรียนสามารถนั่งเรียนได้ตามปกติ แต่ที่นั่งต้องเคลื่อนที่ได้คล่องตัว สำหรับการจัดกลุ่มหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ห้องเรียนต้องมีพื้นที่กว้างพอสำหรับทำกิจกรรมในห้องเรียนต้องมีอุปกรณ์ที่ช่วยให้ครูสามารถนำผลงานผู้เรียนแสดงได้ อย่างน้อยต้องมีป้ายนิเทศหรือพื้นที่ผนังห้องปะติดผลงานของผู้เรียนได้

6.3 หลักการสอน

โครงสร้างกิจกรรมการสอนของการสอนแบบจิตปัญญา เหมือนวิธีการสอนทั่วไป แต่จุดสำคัญอยู่ที่การจูงใจให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ ได้คิด ได้แสดงออก เรียนรู้แบบร่วมมือ และเห็นความก้าวหน้าของการเรียน ในการดำเนินการสอนแต่ละครั้งครูต้องให้เป็นไปตามเวลาที่กำหนดและผ่อนคลาย โดยใช้หลักการสอนที่สำคัญ คือ

1. ครูต้องบอกจุดประสงค์การเรียนและวิธีสอนทุกครั้งที่สอน
2. ครูต้องสังเกตผู้เรียนและประเมินสภาพการเรียนการสอน

เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากบรรยากาศการเรียนการสอน เช่น ผู้เรียนเบื่อหน่าย ขาดความสนใจ หรือแสดงพฤติกรรมลบกวนชั้นเรียน พร้อมใช้กิจกรรมรองหรือกิจกรรมเสริม เพื่อให้กิจกรรมการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจติดตามทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้วยความสุขและเรียนรู้

3. ครูต้องให้ผู้เรียนเสนอผลงานกลุ่มหน้าชั้นเรียนถ้าทำงานกลุ่ม โดยครูจะต้องวิเคราะห์ผลงานและป้อนข้อมูลกลับให้ผู้เรียนเห็นข้อถูกข้อผิดและความรู้เพิ่มเติม โดยบรรยากาศการเรียนต้องมีความเป็นกันเอง มีความเป็นวิชาที่ผ่อนคลาย หลีกเลี่ยงการพูดหรือการกระทำที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคับข้องใจหรืออาย

ครูต้องตระหนักในความแตกต่างของผู้เรียน ความเป็นคน ความเป็นปัจเจกบุคคล พร้อมแสดง การยอมรับ ให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาให้ผู้เรียน พร้อมช่วยเหลือให้เกิดการเรียนรู้ทันทีที่ ผู้เรียนต้องการคำแนะนำจากครู ครูต้องช่วยชี้แนะและเสริมข้อความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนค้นและ รู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด

4. ครูต้องจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในสาระวิชา และกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง ต้องทำให้ผู้เรียนเห็นว่า ครูใส่ใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเสมอ พร้อมชี้แนะสิ่งที่ นำไปสู่การเรียนรู้ตามจุดประสงค์

5. ครูต้องใกล้ชิดกับผู้เรียน ติดตามการเรียนรู้ของผู้เรียน เข้าร่วม ในการทำงานกลุ่มกับผู้เรียน ด้วยการแจกอุปกรณ์ด้วยตนเอง ทำเป็นส่วนร่วมของกลุ่ม

6. ครูต้องเริ่มการสอนตรงเวลาและจบตรงเวลาที่ครูกำหนด ครูที่ สอนแบบจิตปัญญาต้องสามารถดำเนินกิจกรรมการสอนได้ครบตามหน่วยเวลาที่กำหนด ในแผนการสอน

6.4 เป้าหมายการสอน

การสอนแบบจิตปัญญา มุ่งให้ครูผู้สอน ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้ ตามมโนทัศน์ที่ครูจัดเป็นหน่วยการสอน โดยใช้หลักทฤษฎีการเรียนรู้ของพาร์เจท์ (Paiget) และการเรียนรู้ด้วยการค้นพบของบรูเนอร์ (Bruner) โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้มโนทัศน์จากกิจกรรมการสอนที่सानประสบการณ์ที่เคยมี ประกอบกับการได้ ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นด้วยการเพิ่มพูนปัญญา สร้างเจตคติที่ดีและมีทักษะการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ผลของการสอนต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนจากกิจกรรม ลงมือปฏิบัติและคิด ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจภายในมากกว่าการจูงใจภายนอกด้วยสิ่งของและรางวัล

สรุปว่า การสอนแบบจิตปัญญามุ่งสร้างการเรียนรู้ด้วยการพัฒนา ปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการสอนที่คำนึงถึงจิตใจของผู้เรียนและ ความมอองงามพุทธิปัญญา โดยใช้กิจกรรมการสอนที่มี ลักษณะให้ผู้เรียนปฏิบัติความคิด ผู้เรียนมีการแสดงออก เรียนรู้แบบร่วมมือ ค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเอง และเห็น ความก้าวหน้าของตน โดยครูผู้จัดประสบการณ์จะต้องประเมินเป็นระยะในขณะที่ผู้เรียน ทำกิจกรรม ทั้งกิจกรรมการสอนและผลจากการสอนในแต่ละครั้ง

การเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

1. ความหมายการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

การเรียนรู้แบบใช้ สมองเป็นฐานในตำราบางเล่มมีการเรียกการเรียนรู้แบบนี้ว่าการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน หรือ การเรียนรู้โดยเน้นการทำงานของสมอง เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่แปลกว่านิยามของการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานนั้นจะมีนักการศึกษาได้ให้ความจำกัดความไว้หลายความหมาย ดังนี้

Joy Paquin (2000, p.1) ให้คำนิยามว่า BBL คือวิธีการเชิงธรรมชาติ มีการสร้างแรงจูงใจและสนับสนุน การเรียนการสอนเพื่อมีประสิทธิภาพมากที่สุด และเป็นแนวคิดหนึ่งที่ตั้งอยู่บนคำถามที่ว่า จะทำอย่างไรเพื่อสมองจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด

Eric Jensen (2000, p.6) ได้ให้นิยามว่า BBL คือ การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของสมอง เป็นการเรียนรู้ที่ต้องตอบคำถามที่ว่า อะไรบ้างที่ดีต่อสมอง ดังนั้นความหมายจึงเป็นการเรียนรู้ ที่ผสมผสานหรือรวบรวมหลากหลายทักษะ ความรู้เพื่อนำมาใช้ ในการส่งเสริมการทำงานของสมอง เช่น ความรู้ทางเคมีศาสตร์ วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ พันธุศาสตร์ชีววิทยาและชีวประสาทวิทยา ซึ่งเป็นการนำความรู้ การทำงานหรือธรรมชาติการเรียนรู้ ของสมองมาใช้ ในการออกแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของสมองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

Nicola Call (2003, p.9) กล่าวว่า BBL คือการเรียนรู้ที่อธิบายการประยุกต์ใช้ ความรู้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสมองมาช่วยเด็กให้เกิดการเรียนรู้ที่ถาวรมากที่สุด ถ้ามีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎี ที่อยู่เบื้องหลังของ BBL ก็สามารถนำความรู้แนวคิด หรือ ทฤษฎี ที่หลากหลายเหล่านั้นไปใช้เพื่อฝึกหรือส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กได้

แสงเดือน คงนาวัง (2550, หน้า 124) ได้กล่าวว่า BBL หมายถึง การเรียนรู้ที่ใช้ โครงสร้างและหน้าที่ของสมองเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้โดยไม่สกัดกั้นการทำงานของสมอง แต่เป็นการส่งเสริมให้สมองได้ปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ที่สุดภายใต้แนวคิดที่ว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ทุกคนมีสมองพร้อมที่จะเรียนรู้มาตั้งแต่กำเนิด

ชัยเลิศ พิชิตพรชัย (2550, หน้า 87) ได้ให้คำจำกัดความว่า BBL เป็นการเรียนรู้ของมนุษย์โดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับกลไกการทำงานของระบบประสาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมอง และตัวรับความรู้สึกหรืออวัยวะรับความรู้สึกทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ซึ่งทำหน้าที่รับความรู้สึกจากตัวกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อม แล้วไปประมวลผลที่สมอง ซึ่งอาจถือว่าเป็น ใจ รวมเป็น आयตนะ หรือแดนต่อ 6 ประการ

อัศวิน จารุภากร และพรพิไล เลิศวิชา (2550, หน้า 234) การเรียนรู้ โดยเข้าใจสมอง คือ การทำความเข้าใจหรือมีมุมมองต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยอิงอาศัย ความรู้ความเข้าใจจากการทำงานของสมอง ทิศนะต่อการเรียนรู้ เช่นนี้ทำให้การจัดการ เรียนการสอนวางอยู่บนฐานของความสนใจและการใคร่ครวญว่าปัจจัยใดบ้างที่จะทำให้ สมองมีการเปลี่ยนแปลง โดยมีวงจรการทำงานของกลุ่มเซลล์และเครือข่ายเซลล์ภายใน สมองที่พัฒนาขึ้น หรือว่าสมองมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการเรียนการสอนแบบใดอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงใดขึ้นในสมองขณะที่เรียนรู้ และความรู้ความเข้าใจ และความชำนาญ ของผู้เรียนจะสะท้อนออกมาอย่างไรจากการเปลี่ยนแปลงภายในสมอง การเรียนรู้ จะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ควรจะใช้วิธีใดประเมิน

จากความหมายข้างต้นการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน สรุปได้ว่า เป็นการ เรียนรู้ที่สอดคล้องวิถีการเรียนรู้หรือการท างานของสมองทางธรรมชาติ เช่น ในเรื่องการ เรียนการสอนจะเป็นการสอนให้สอดคล้องกับวิถีการท างานของสมองแทนที่จะสอดคล้อง กับอายุ ชั้นเรียนหรือห้องเรียนเพียงอย่างเดียวเพราะเด็กที่ อายุเท่ากันอาจมีสมองไม่ เหมือนกันก็ได้หรือมีความสามารถแตกต่างกันหรือความสนใจแตกต่างกันด้วย การใช้ ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับสมองเป็นเครื่องมือในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ของมนุษย์

2. หลักการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนแบบใช้สมอง

เป็นฐาน (BBL)

2.1 หลักการเรียนรู้ ตามแนวคิดโดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

วีโรจน์ ลักษณะอดิศร (2550, หน้า 5) ได้ให้หลักการการเรียนรู้ โดยใช้ สมองเป็นฐานดังนี้

1. สมองเป็นเครื่องประมวลผลที่ทำงานในเชิงขนาน โดยต้องใช้การ เรียนรู้หลาย ๆ แนวทางหลาย ๆ วิธีการทำให้เด็กมุ่งสนใจในสิ่งกำลังเรียนอยู่
2. การเรียนรู้ต้องอาศัยการทำงานของระบบสรีระทั้งหมด โดยการ ควบคุมอารมณ์ การสร้างความสนุกสนาน โภชนาการ การออกกำลังกาย การเล่นเพื่อ ผ่อนคลายมีส่วนร่วมสำคัญต่อการเรียนรู้
3. มนุษย์มีความอยากรที่จะค้นหาความหมายแต่กำเนิด การสร้างความ ทาทาย การเรียนรู้ด้วยคำถาม

4. การค้นหาความหมายของมนุษย์เป็นกิจกรรมที่เป็นรูปแบบ การเรียนรู้ จะต้องมีรูปแบบ มีระบบ มีความเข้าใจ เน้นการประยุกต์ใช้ หรือยกตัวอย่างจริง หรือตัวอย่างเปรียบเทียบ

5. อารมณ์มีความสำคัญต่อการทำงานแบบมีรูปแบบ การให้ความสำคัญต่อความรู้สึกมีความเข้าใจว่าเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน

6. สมอองประมวลข้อมูลแบบเป็นสวณย่อย ๆ และแบบทั้งหมดพรอม ๆ กันการสร้างควมเข้าใจแบบที่สวณแลวจะเนนการเชื่อมโยงของสิ่งที เรียนรูและเชื่อมโยงกับชีวิตเสมอ ใหญ่สีกว่าควมรูทีได้นั้นมีประโยชน์

7. การเรียนรู้อาศัยทั้งการจดจ่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และการรับรู้ต อสภาพรอบข้าง สภาพแวดล้อมที สอดคล้องเหมาะสมกับหัวข้อการเรียนรู้ จะทำให เด็กสามารถเรียนรูได้ดีขึ้น

8. การเรียนรูเกิดเกี่ยวของกับกระบวนการรับรู้ตาง ๆ ทั้งขณะที่มีสติรับรู้ และขณะไม่มีสติรับรู้เสมอ การเรียนรูที่ดี ควรตั้งใจหย อะไรให้เด็กได้ไปคิดตอ

9. เรามีวิธีกับการจดจำอยางนอยสองวิธี การจดจำเป็นกระบวนการ หนึ่งในการเรียนรู แต่การจดจำวิธีที่ 1 ก็คือการจดจำโดยมีรูปแบบในการจดจำ และอีกวิธี หนึ่งก็คือการจูงใจให้เด็กสนุกที่จะจดจำ หรือรับรู้โทษของการจำไม่ได้ การจดจำจะทำให้ เด็กสามารถเรียกควมรู้นั้นมาใช้ได้ทันที

10. เราสามารถเข้าใจใตงายและจดจำได้ อยางแมนยำ เมื่อสิ่งนั้น หรือทักษะนั้นมีอยู่ในระบบการจดจำแบบธรรมชาติที่ความสัมพันธ์กับตัวเรา การเรียนรูต องสอดคล้องกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือสิ่งที่มีอยู่จริงในสภาวะแวดล้อม การเรียน นอกสถานที่การให้เด็กเล่าเรื่องทีพบการใช้สังคมเป็นตัวทีผลักดันให้เกิดการเรียนรู้

11. การเรียนรูแบบซ้บซอนจะถูกระตุนโดยควมทาทาย และถูกยับยั้ง โดยการถูกขมขู การลงโทษ เมื่อนักเรียนทำผิดพลาดจะเป็นการหยุดยั้งการเรียนรู้ ควรให โอกาสเด็กได้ ลองปฏิบัติ ตามแนวคิดของเขา

12. สมอองของแต่ละคนมี ความเฉพาะตัวไม่เหมือนกัน เด็กควรมี ทางเลือกในศาสตร์ทีตองการทีจะเรียนรู และได้รับการสนับสนุนอยางเต็มที่ พรอมกับการ ปร้บปรุ่งทักษะทีตอยใหอยู่ในระดับปกติมาตรฐาน

สุนทร โคตรบรรเทา (2548, หน้า 7) ได้ให้หลักการการเรียนรู้ของ
ผู้เรียนจากสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีโดยใช้สมองเป็นฐานมีดังต่อไปนี้

1. บรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อม
ในห้องเรียน ทานั่ง สื่อการเรียนรู้รอบข้าง ปัจจัยด้านครู
2. การเรียนรู้แบบองค์รวม หรือการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับ
ร่างกาย จิตใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ปัญหาส่วนตัว และเจตคติ ล้วนมีผลกระทบ
ต่อความสามารถในการเรียนรู้ทั้งสิ้น
3. สมองกับการนอนหลับ ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ความเครียด
ความกังวล หรืออุปสรรคต่าง ๆ ทำให้เกิดสภาพการเรียนรู้ที่ไม่ดี การนอนหลับสนิทซึ่งเป็น
การนอนพักผ่อนโดยไม่มีความคิดใด ๆ ทั้งสิ้นเพื่อให้สมองสามารถใช้ระยะของการ
เคลื่อนตัวเร็วได้อย่างเหมาะสม ทำให้สมองมีเวลาทำความเข้าใจจัดเครือข่ายเซลล์
สมองใหม่ และประมวลเหตุการณ์ทางอารมณ์ ดังนั้นจึงส่งเสริมให้เด็กได้นอนหลับ
พักผ่อนให้เพียงพอในเวลากลางคืน
4. การตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งไม่จำเป็น
ต้องยากเกินไป ในการบรรลุ หรือยากเกินไปในการทำงานให้สำเร็จ เป้าหมายต้องเป็นสิ่ง
ทำนายได้ และบรรลุได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นการตั้งเป้าหมายจำเป็นต้องอยู่ในบริบทของ
ระบบความเชื่อและความสามารถของนักเรียนนักศึกษาภายในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย
เท่านั้นเป้าหมายจึงจะบรรลุ ได้สำเร็จ
5. อุปสรรคต่อการเรียนรู้ เมื่อสมองรับรู้อาการตกใจ ร่างกายจะมี
ปฏิกิริยาโต้ตอบได้ โดยอัตโนมัติ ปรากฏของสมองเช่นนี้เรียกว่าการเปลี่ยนต่ำ เมื่อสมอง
เปลี่ยนต่ำ จะทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ การคิด การวางแผน การแก้ปัญหา
การหาข้อมูลข่าวสาร การคิดสร้างสรรค์ และทักษะการตัดสินใจลดต่ำลง
6. โภชนาการกับการเรียนรู้ นักเรียนนักศึกษาต้องได้รับการส่งเสริม
ให้เอาใจใส่ในการบริโภคอาหารและโภชนาการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมความสามารถใน
การเรียนรู้ และความสามารถในการคิดสิ่งที่ต้องการมากที่สุดคือ ออกซิเจนตามองขาด
ออกซิเจนแล้ว ตัวกายทอดเซลล์สมองอื่น ๆ อาจทำให้การเรียนรู้ และการคิดช้าลงหรือ
เร็วขึ้นก็ได้ สารไทโรซีนซึ่งปกติพบในอาหารที่มีโปรตีนสูงช่วยกระตุ้นความตื่นตัวและ
การทำงานของสมอง อาหารที่อุดมด้วยโปรตีน ได้แก่ ไข่ ปลา หมู ไก่ โยเกิร์ตและเนยแข็ง
 เป็นต้น

7. ความตั้งใจในการเรียนรู้ การทำให้นักเรียนนักศึกษาที่มีความตั้งใจ และคงความตั้งใจไว้เป็นภารกิจที่ท้าทายสำหรับครูอาจารย์ ระดับความตั้งใจมีขีดจำกัด จากการเปลี่ยนแปลงในด้านอารมณ์ ระดับกรดอะมิโน ฮอรโมนและเนื้อหาวิชา ตามปกติ ช่วงความสนใจของนักเรียนมีช่วงอยู่ระหว่าง 20-25 นาที ระหว่างการเริ่มต้นเสนอเนื้อหา กับการจบเสนอเนื้อหา และระหว่างการสอนแนวคิดสำคัญกับการสั่งงานพิเศษแก่นักเรียน ดังนั้นครู อาจารย์ต้องมีสิ่งกระตุ้นที่แปลกใหม่ หรือมีความเขมทางอารมณ์ระดับสูง เพื่อให้ได้ความตั้งใจของผู้เรียน

8. ระดับความคงทนในการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับวิธีการได้รับข้อมูล ขาวสารนั้น ซึ่งระดับอัตราดังต่อไปนี้ การอ่านร้อยละ 10 การได้ยินร้อยละ 20 การเห็น ร้อยละ 30 การฟัง การเห็นร้อยละ 50 การฟัง การเห็น การพูดร้อยละ 70 การฟัง การเห็น การพูด การทำร้อยละ 90

9. การเรียนรู้แบบเน้นและผ่อนคลาย การเรียนรู้จะทำได้ดีที่สุด เมื่อนักเรียนนักศึกษามีการเรียนรู้ แบบเน้นหรือมีใจจดจ่อ และการเรียนรู้แบบผ่อนคลาย หรือกระจายทั่วไปสลับไป เช่นมีการคิดเนนหนัก 10 นาที และคิดกระจาย 2-5 นาที สลับกันไปตลอดช่วงการเรียน เวลาเรียนสูงสุดสำหรับการเรียนรู้ แบบเน้นประมาณ 20-25 นาทีแล้วให้เวลาสำหรับการคิดแบบผ่อนคลายหรือคิดทั่วไปอีก 2-5 นาที ในกิจกรรมหรือการประมวลผลข้อมูลทางสมอง จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

10. การเรียนสามขั้นตอนในหอเรียนโดยทั่วไปปกติครู เป็นผู้ถ่ายทอด หรือเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักเรียนนักศึกษาหรือให้ปัจจัยป้อนต่อมาอีกระยะหนึ่งทำการ ทดสอบหรือให้เด็กทบทวนหรือทงจำ เพื่อวัดความเข้าใจในเนื้อหาที่ใดเรียนหรือปัจจัย ผลผลิต สอนสิ่งที่อยู่ระหว่างปัจจัยป้อนกับปัจจัยผลผลิตคือการบูรณาการ ซึ่งโยงความ สัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยป้อน ชีวิตของผู้เรียนถาปัจจัยป้อนไม่มีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์ กับชีวิตผู้เรียนแล้ว ปัจจัยผลผลิตคงได้น้อยมาก ดังนั้นการเรียนรู้จึงมี 3 ขั้นตอน คือ ปัจจัยป้อน การบูรณาการ และปัจจัยผลผลิต

11. การฟกตัวในการเรียนรู้ เป็นกระบวนการเพิ่มให้แนวคิด ความรู้ และข้อมูลข่าวสาร มีการชะลอตัวหรือการปล่อยทิ้งไว้ชั่วขณะจนกว่าจะมีการรู้แจ้งหรือ ประสพการณ์ “อฮไซเลย” ในสิ่งนั้น

12. คุณสมบัติของข้อมูลข่าวสารที่ทำให้จำได้ดีที่สุดผู้เรียนจะจำได้ดี ที่สุดถาข้อมูลข่าวสารมีคุณสมบัติ ดังนี้

- 12.1 มีความสัมพันธ์กับประสาทสัมผัส โดยเฉพาะประสาทสัมผัส
การเห็น
- 12.2 อยู่ในบริบทของอารมณ์ เช่น อารมณ์ ความรัก อารมณ์
ความสุข หรืออารมณ์โศก
- 12.3 มีคุณสมบัติโดดเด่นหรือแตกต่าง
- 12.4 มีความสัมพันธ์อย่างหนักแน่น
- 12.5 มีความจำเป็นต่อการอยู่รอด
- 12.6 มีความสำคัญในทางส่วนตัว
- 12.7 มีการทำซ้ำบ่อย
- 12.8 เป็นสิ่งแรกหรือสิ่งสุดท้ายในเวลาเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้อาการเรียนรู้ ตามแนวคิดโดยใช้สมอง
เป็นฐานเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การมองเห็น การฟัง
การสัมผัส การชิมรส การดมกลิ่น เด็กโตแสดงออกอย่างอิสระ ตลอดจนการจัดสภาพ
แวดล้อมที่เอื้อและเหมาะสม การแสดงออกซึ่งความรัก ความเอาใจใส่ ความรู้สึกที่อบอุ่น
และการดูแลตามภาวะโภชนาการ การจัดการกับความเครียด การออกกำลังกาย การสอน
และการพักผ่อน ล้วนมีผลกระทบต่อความสามารถในการเรียนรู้ทั้งสิ้น และการจัด
ประสบการณ์ที่ซ้ำ ๆ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิด
การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของสมอง

พรพิไล เลิศวิชา และอัครภูมิ จารุภากร (2550, หน้า 119) ได้กล่าวถึง
หลักสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของสมองไว้ดังนี้

1. สมองเกิดมาเพื่อเรียนรู้รักที่จะเรียนรู้และรู้วิธีเรียน
2. เด็กเรียนรู้สิ่งที่ตัวเองฝึกฝนการฝึกทำให้เกิดความผิดพลาด การแก้ไข
ความผิด บกพร่องการเรียนรู้ จากสิ่งนั้นพยายามทำอีก และทำอีกทำให้เกิดการเรียนรู้
การทำและเรียนรู้จากความผิดพลาดเป็นส่วนที่จำเป็น และเป็นธรรมชาติ ของการเรียนรู้
3. เด็กเรียนรู้ สิ่งที่ฝึกปฏิบัติ เพราะเมื่อฝึกหัดสมองสร้างเดนไดรต์และ
เชื่อมโยงเข้าด้วยกันนี่คือสิ่งที่ เรียกว่า การเรียนรู้
4. การเรียนรู้ต้องใช้ระยะเวลา เพราะจำเป็นต้องมี เวลาในการที่
เดนไดรต์จะเจริญและเชื่อมโยงกันการใช้เวลาในแต่ละคนไม่เท่ากัน

5. หากเด็กไม่ได้ใช้สมอง ก็จะมีสูญเสียเซลล์ส่วนนั้นไป เพราะเดนไดรต์ และไซแนปส์สามารถสร้างขึ้นโดยการใช้งาน และสูญเสียไปถ้าไม่ได้ใช้งาน

6. อารมณ์มีผลกระทบต่อความสามารถในการเรียนรู้ การคิด และการจำของสมอง ความกลัว ไม่แน่ใจ และสงสัยตนเอง ฯลฯ ก็ติดกันสมองจากการเรียน การคิด และจำความเชื่อมั่น ความสนใจ ฯลฯ ช่วยสมองให้เรียนรู้คิด และจดจำได้ดี

7. เด็กทุกคนย่อมเกิดมาเพื่อเรียนรู้ ได้โดยธรรมชาติ เหมือนกัน

4. การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูง

พรพิไล เลิศวิชา และอัศรภูมิ จารุภากร (2550, หน้า 71-79) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพสูงดังต่อไปนี้

1. เมื่อสมองรับรู้ภาพและเสียงพร้อมกัน ตาของเรามี ตัวรับสัมผัสถึง ร้อยละ 70 ของตัวรับทั้งหมดในร่างกายและมันจะส่งสัญญาณนับล้านสัญญาณไปยังศูนย์ประมวลการมองเห็น สำหรับเสียงนั้นเป็นข้อมูลที่อยู่รอบตัวเรา เราสามารถรับข้อมูลเสียงได้ทั้ง 360x360 องศา ไม่ว่าเราจะทำอะไรอยู่สังเกตว่าเวลาเรานึกถึงเหตุการณ์ ในอดีต เราจะนึกเป็นภาพและเสียง เวลานึกถึงข้างเราก็จะเห็นภาพข้าง และเมื่อมีใครมาบอกว่าอย่านึกถึงภาพข้าง เราก็ยังมองเห็นภาพข้างอยู่ดี ซึ่งเราจะใช้พลังตรงนี้ไปใช้ในการกระตุ้นความสนใจ เพิ่มความเข้าใจ และความสามารถในการจดจำของเด็กได้ ความรู้เรื่องนี้ช่วยให้เราสามารถออกแบบวิธี การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เช่น การอ่านให้เด็กเล็กฟัง และให้เด็กดู ภาพไปด้วย หรือ การอธิบายเรื่องจำนวนพร้อมทั้งแสดงของจริงให้เห็น เป็นต้น เสียงเป็นคลื่นความถี่ชนิดหนึ่ง ซึ่งสมองรับรู้ ได้โดยประสาหู ถ้าสมองรับรู้เสียงพร้อมกับมองเห็นภาพที่สอดคล้องกัน คลื่นเสียงก็จะไปเปลี่ยนแปลงหรือทำให้เกิดสัญญาณอารมณ์ ซึ่งตามมาด้วยการเพิ่มขึ้นของระดับสารเคมีต่าง ๆ ในสมองสารเคมีเหล่านี้บางตัวเกี่ยวข้องกับระบบการคิด ความจำในสมอง และมีส่วนทำให้สมองมีประสิทธิภาพมากขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ เมื่อสมองรับรู้เสียง ตำแหน่งที่รับรู้ภาษาในสมองจะทำงาน เมื่อสมองรับรู้ภาพ ตำแหน่งที่รับรู้ภาษาในสมองจะทำงาน การกระตุ้นสมองสองตำแหน่งพร้อมกันแบบนี้ทำให้การเรียนรู้ มีประสิทธิภาพภาพและเสียง นอกจากนี้จะมี ความพิเศษในลักษณะของมันอันเป็นข้อมูลที่ดึงดูดและเข้าสู่สมองได้จำนวนมากศาลในคราวเดียวกันมากกว่าข้อมูลอื่น ๆ แล้วการใช้ภาพจะช่วยในกระบวนการเรียนรู้ ได้มากในการสร้างความเข้าใจระดับนามธรรม

2. สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อสร้างแผนภาพความคิด (graphic organizers)

แผนภาพความคิดเป็นการจัดระบบเชื่อมโยงความคิดของเราที่ กระจัดกระจายขึ้นมา เป็นระบบ มีจุดตั้งต้นมี บทลงท้ายมีกระบวนการชัดเจน การคิดเป็นแผนภาพทำให้สิ่งที กระจัดกระจายอยู่ถูกจัดระเบียบ ทำให้พัฒนาความคิดขึ้นสู่นามธรรมซับซ้อนได้ แต่ข้อมูล ใหม่นั้นกลับปรากฏออกมาบนกระดาษ เป็นสิ่งที่ดูคล้ายรูปธรรมใหม่อีกครั้งหนึ่ง เช่น เป็นตาราง เป็นแผนภูมิ เป็นต้น Mind map ที่จริงไม่ใช่เทคนิค แต่ mind map ก็คือแผนที่ แห่งความคิดของคนเรา ตัวเทคนิค mind map ที่นิยมใช้กันอยู่เป็นเพียงวิธีการ ส่วนเนื้อหา ของ mind map อยู่ในสมองของเราเอง เด็กและผู้ใหญ่คิดสร้างแผนภาพในสมองได้โดยที่ ยังไม่ได้เรียนวิธีทำ mind map แต่การเรียนรู้วิธีทำ mind map ช่วยให้ทำแผนภาพได้ หลากหลายวิธีขึ้นแผนภาพที่อยู่ในสมองของเราแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ระหว่าง ความคิดหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งหมด การจัดระบบข้อมูลออกมาเป็นแผนภาพ ทำให้ ความคิดและการเรียนรู้ง่ายลง แต่มีประสิทธิภาพมากขึ้น หน้าที่ของแผนภาพเหล่านี้คือ ช่วยเรียบเรียงความคิด คือ ช่วยการคิดช่วยทำให้เห็นความสัมพันธ์ ของความคิดในหลาย มิติชัดเจนขึ้น และเป็นการสะท้อนความคิดออกมาเป็นข้อมูล (ภาพ) และสมองก็มองเห็น ภาพแล้วรับรู้ เข้าไปใหม่ อีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการอ่านความคิดของตัวเองจากภายนอก เป็นการย้ำเสริมเสถียรภาพของวงจร ร่างแหเซลล์สมองที่กำลังทำงานคิดอยู่ในขณะนั้น

3. สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อผ่านการปฏิบัติ การเรียนรู้ โดยการลงมือปฏิบัติ

เท่ากับใช้ผัสสะรับรู้ข้อมูลทั้งในรูปของภาพ เสียงสัมผัส ทั้งยังประกอบด้วยประสบการณ์ ของเหตุการณ์ ต่าง ๆ เพียงเท่านี้ก็นับว่า ส่งเสริมการเชื่อมโยงของร่างแหเซลล์สมองมาก กว่าเดิมหลายเท่า ยิ่งใช้วงจรร่างแหเซลล์สมองพร้อม ๆ กัน (หลายผัสสะ) มากเท่าใด เสถียรภาพความเชื่อมโยงของวงจรก็เกิดได้เร็วเท่านั้นและยังใช้วงจรเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ระหว่างผัสสะพร้อมกันวงจรความจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ ซึ่งเป็นวงจรความจำหลายมิติ ยิ่งทำให้ความจำในการเรียนรู้ ตกผลึกเร็วขึ้นนอกจากด้านความจำแล้ว การลงมือปฏิบัติ จะช่วยเสริมสร้างการคิดและวิธีคิด ในระหว่างการเรียนรู้วิธีนี้ผู้เรียนย่อมมี ปฏิสัมพันธ์ กับผู้อื่นการปฏิสัมพันธ์ ในทางหนึ่ง เป็นการขยายศักยภาพสมองจากการใช้สมองหนึ่ง สมองเป็นสมองหลายสมอง เราอาจได้วิธีคิดหรือได้เห็นการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่าง ข้อมูลในมุมมองการคิดแบบต่าง ๆ ที่เราไม่เคยได้คิด ได้เห็นในอีกทางหนึ่งสำหรับเรา แต่ละคน ย่อมเป็นการอ่านความคิดตัวเองให้ตัวเองฟัง และเมื่อผู้อื่นแสดงความคิดเห็นต่อ ตัวเรา ย่อมเป็นการสะท้อนความคิดของตัวเองให้เราได้ฟังได้รับรู้ จากผู้อื่นทั้งสองทางเป็น

การป้อนข้อมูลความคิดของตัวเองเข้าสู่วงจรการรับรู้ ของตัวเรา เป็นวิธีเสริม เสถียรภาพเส้นทางการเดินของวงจรความคิดในสมองที่ เกิดขึ้นนอกจากนี้การเรียน ที่ลงมือปฏิบัติมักเป็นการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจนผู้เรียนจะต้องไปถึงเป้าหมาย ดังนั้น ความตั้งใจ จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ระหว่างกระบวนการเรียนรู้ ตัวอย่างการเรียนที่ลงมือ ปฏิบัติ ได้แก่ในห้องทดลองปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ การทำโครงการต่าง ๆ การลง สนามในพื้นที่ การลงมือปฏิบัติ การในกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การวัด การตัด การผสม การวาด

4. สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อไปอยู่ในเหตุการณ์ ที่คล้ายจริง (สถานการณ์ จำลอง) สถานการณ์จำลองที่ยกเป็นตัวอย่างมากที่สุด คือ เทคโนโลยีที่สร้างโลก ตอบสนองเลียนแบบการปฏิบัติงานในประสบการณ์จริง เช่น ห้องจำลองขับเครื่องบิน เป็นต้น อันที่จริงสถานการณ์ จำลองอาจเป็นไปได้อีกหลายแบบ สถานการณ์ จำลองต้องมี ลักษณะสำคัญ คือเหตุการณ์ที่เด็กจะเข้าไปอยู่ในเวลานั้นต้องคล้ายจริงที่สุด สถานการณ์ จำลองผ่านการฟัง การอ่านนิทานพร้อมทั้งชี้ภาพให้เด็กเล็กฟังอยู่ในประเภทนี้ระหว่างที่ อ่านนิทานพร้อมชี้ภาพให้เด็กดู เด็กไม่ได้ฟังความหมายของนิทานแต่เด็กจะสร้าง จินตนาการไปกับสิ่งที่เห็นและได้ยินเป็นเสมือนว่าเด็กอยู่ในสถานการณ์จำลองจาก จินตนาการที่เด็กสร้างขึ้นมานั้น เมื่อสมองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์จำลองขณะอ่าน ตำรา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ที่ออกแบบมาเป็นอย่างดี จะสามารถสร้างความเข้าใจทาง นามธรรมได้อย่างลึกซึ้ง สถานการณ์จำลองผ่านการลงมือทำ กระบวนการเรียนรู้ อันนี้ก็คือการเรียนรู้ที่ลงมือปฏิบัติ ได้แก่การจัดฉาก บทบาทสมมุติ เล่นละคร กิจกรรมที่เป็น กิจวัตรในชีวิต การทดลองในห้องปฏิบัติ การจำลองสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อหาคำตอบ ทางวิทยาศาสตร์ สถานการณ์ จำลองผ่านการบูรณาการการฟังและการดู การชม ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ที่มีคุณภาพสูง สามารถนำเด็กเข้าสู่สถานการณ์ จำลองที่คล้ายจริงได้ สมองจะตื่นตัวเต็มที่รับรู้เหตุการณ์ ในสถานการณ์ ที่คล้ายจริงที่สุดกระบวนการเรียนรู้ ของสมองจะถูกขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ ภาพยนตร์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ ประวัติบุคคล สารคดีวิทยาศาสตร์ เป็นหนึ่งในจำนวนสถานการณ์จำลอง ที่ช่วยให้เด็ก เรียนรู้ได้ดี

5. สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อท่องจำ ทำซ้ำ ผึกทักษะ กระบวนการเรียนรู้ นี้ใช้กลไกเหมือนกันคือ ออกเสียง ท่องจำ ลงมือทำซ้ำ ๆ เจ้าของสมองได้ยินเสียงตัวเอง ได้ลงมือและเห็นสิ่งที่ตัวเองทำ สิ่งปรากฏกลายเป็นข้อมูลย้อนกลับเข้าไปในสมองใหม่อีก

ถือว่าเป็นการลงมือสอนตัวเองด้วยตัวเอง (Use output from oneself to rein put to self) การทำเช่นนี้จะเสริมเส้นทางเดินของวงจรเซลล์สมองที่มีอยู่ก่อนให้มีเสถียรภาพขึ้น อันเป็นเหตุให้จดจำได้และเกิดความชำนาญ การฝึกทำซ้ำ ๆ ที่เรียกว่า ฝึกฝนทุกชนิดต้องใช้เวลา ถ้าการใช้เวลาเป็นไปอย่างไม่เหมาะสมอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ รวมทั้งโอกาสที่จะได้อยู่ในกระบวนการเรียนรู้อื่น ๆ ก็ลดลงไปด้วย เรามักได้ยินอยู่เสมอว่า อย่าสอนให้เด็กท่องจำ การพูดแบบเหมารวมเช่นนี้ความจริงไม่ถูกต้องทั้งหมด เพราะการท่องจำเป็นสิ่งจำเป็นอยู่เหมือนกันในบางสถานการณ์ เช่น การท่องสูตรคูณท่องจำบทกลอน และการท่องจำเป็นวิธีเรียนรู้ของสมองในบางวัย ข้อเสียของการท่องจำอยู่ที่การท่องจำนั้นเป็นการพยายามจำในสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ดี โดยวิธีอื่นของสมอง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูง เมื่อ 1) สมองเห็นภาพทำให้เกิดการเรียนรู้ได้มากกว่าเสียงจึงต้องแบบการเรียนรู้โดยเด็กต้องมองเห็นภาพไปด้วย 2) เมื่อสร้างแผนภาพความคิด (Graphic organizers) แผนภาพความคิดเป็นการจัดระบบเชื่อมโยงความคิดของเราที่ กระจายกระจายขึ้นมาเป็นระบบ 3) สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อผ่านการปฏิบัติ 4) สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อไปอยู่ในเหตุการณ์ ที่คล้ายจริง และ 5) สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อท่องจำ ทำซ้ำ ฝึกทักษะ

5. แนวทางการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสมอง

นักการศึกษาสามารถนำงานวิจัยเรื่องการทำงานของสมอง มาพัฒนากลยุทธ์การสอนโดยอาศัยฐานการเรียนรู้ ของสมอง ซึ่งสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และรักษากระบวนการเรียนรู้ที่อยู่ภายในได้โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ของสมองแล้ว นำมาออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสมองดังนี้

พรพิไล เลิศวิชา และอัศรภูมิ จารุภากร (2550, หน้า 120-128)

ได้กล่าวถึงลำดับขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ ของสมองมนุษย์ มีทั้งสิ้น 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การเชื่อมโยงสิ่งที่จะเรียนรู้ใหม่กับสิ่งที่รู้มาก่อนแล้ว หรือความรู้เบื้องต้นที่มีอยู่แล้วในสมองเป็นสิ่งสำคัญกล่าวคือ เด็กนำสิ่งใหม่เชื่อมเข้ากับสิ่งที่ อยู่ในสมองของเขาเองซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการมีประสบการณ์ มาก่อน ซึ่งเป็นพื้นฐานเพื่อจะให้ ได้ความคิดรวบยอดทักษะและความรู้ใหม่ซึ่งประมวลกันขึ้นเป็นเรื่องใหม่ที่จะเรียนรู้

2. การศึกษา ทดลอง และลงมือทำซ้ำ ๆ ทำให้สมองรู้จักคุ้นเคยกับ ความคิดรวบยอดทักษะและความรู้ใหม่ที่รับเข้ามานั้น

3. การศึกษา ทดลอง และลงมือทำซ้ำ ๆ ให้มากยิ่งขึ้นจะทำให้เข้าใจ ความคิดรวบยอดทักษะ และความรู้ใหม่ได้

4. การทำซ้ำมากขึ้น การอ่านและการฟังบรรยาย ไม่ใช่จุดตั้งต้น แต่เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น การอ่านและการฟังบรรยาย จะสามารถสะท้อนวิเคราะห์ อธิบายเปรียบเทียบความคิดรวบยอดทักษะ และความรู้ ของเรื่องที่ กำลังเรียนรู้ นี้กับเรื่องอื่น ๆ ได้เป็นการเริ่มสู่ระดับการคิดสร้างสรรค์

5. การใช้ความคิดรวบยอดทักษะ และความรู้ไปในการประยุกต์ใช้ใน เรื่องต่าง ๆ ในชีวิตการผสมผสานสิ่งที่รู้เข้ากับเรื่องที่ ได้เรียนรู้อื่น ๆ นำไปสู่การ มีความคิดระดับสูงขึ้น และมีความคิดสร้างสรรค์

6. การขัดเกลาและปรับปรุง ทำให้สามารถควบคุมและเข้าใจ ความคิดรวบยอด ทักษะและรู้นั้นได้ดีเยี่ยมยิ่งขึ้น แต่ก็ยังไม่ใช่ว่าจุดสิ้นสุดของ การเรียนรู้ หากเป็นเพียงพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ ระดับสูงขึ้นไปจากลำดับขั้นตอน กระบวนการเรียนรู้ ของสมองมนุษย์ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ ของสมองนั้น ไม่ได้เริ่มจากความว่างเปล่า เด็กมีความคิด ความรู้เดิมอยู่แต่มี อยู่อย่าง กระจัดกระจาย หรือมากน้อยต่างกันไป รวมถึงอาจผิดหรือถูก และการที่จะให้เด็กเรียนรู้ เรื่องต่าง ๆ ผู้สอนจะต้องทำการจัดระเบียบความรู้เดิม เสริมความเข้าใจ ลึกซึ้งมากขึ้น โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ของสมองมาออกแบบการเรียนรู้ของเด็ก

6. ขั้นตอนการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

นักการศึกษาได้กล่าวถึงขั้นตอนการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานหลายท่าน ดังนี้

Jensen (2000, pp.200–201) ได้เสนอขั้นตอนการเรียนรู้ แบบใช้สมอง เป็นฐานว่ามี 5 ขั้นตอนเรียงลำดับ ดังนี้

1. Preparation เป็นการเตรียมสมองสำหรับการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ผู้สอนอาจจะให้กำลังใจหรือกระตุ้นผู้เรียนด้วยการอภิปราย เกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ มาแล้วและสอบถาม ความต้องการของผู้เรียนว่าต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับอะไรในหัวข้อนั้น อีกบ้าง

2. Acquisition เป็นการเตรียมสมองเพื่อซึมซับข้อมูลใหม่สมองจะ เชื่อมโยงระหว่างข้อมูลความรู้เพิ่มเติมกับข้อมูลใหม่ตามความเป็นจริงอย่างสร้างสรรค์

3. Elaboration ผู้เรียนจะเรียนรู้ โดยการใช้ข้อมูลและข้อคิดเห็น เพื่อสนับสนุนเชื่อมโยงการเรียนรู้ และเพื่อตรวจสอบแก้ไขข้อมูลที่ผิดพลาด
4. Memory Formation สมอองจะทำงานภายใต้สถานการณ์ ที่เกิดขึ้น โดยดึงข้อมูลจากการเรียนรู้รวมทั้งอารมณ์ และสภาพทางร่างกายของผู้เรียนในเวลานั้น มาใช้แบบไม่รู้ตัวเป็นไปโดยอัตโนมัติ การสร้างความจำเกิดขึ้นทั้งในขณะที่ ผู้เรียนพักผ่อน และนอนหลับ
5. Functional Integration ผู้เรียนจะประยุกต์ข้อมูลเดิมมาใช้กับ สถานการณ์ ใหม่เช่น ผู้เคยเรียนการซ่อมเครื่องมือ อุปกรณ์ โดยการดูการซ่อมเตาอบ ที่บ้านพักมาแล้วเขาต้องสามารถประยุกต์ทักษะการซ่อมเตาอบไปซ่อมอุปกรณ์ ชนิดอื่น ๆ ได้ด้วย

Nuangchalem and Charnsiritana (2010, pp.141–146) ได้นำเสนอ ขั้นตอนการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมความรู้ (Preparation) เป็นขั้นการเตรียมสมองสำหรับการเชื่อมโยงการเรียนรู้โดยผู้สอนกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนด้วยการอภิปรายเกี่ยวกับ สิ่งที่ ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้ว ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนตกลงร่วมกันว่าจะต้องทำกิจกรรมใดบ้าง และจะมีวิธีวัดและประเมินผลอย่างไร และสำหรับผู้เรียนควรมี ความรู้พื้นฐาน และสามารถตั้งคำถามว่าเรื่องนี้ควรจะรู้อะไรบ้าง เพื่อเตรียมความพร้อมให้เข้าใจในสิ่งที่ จะเรียนและสามารถเชื่อมโยงไปสู่เรื่องที่จะเรียนได้ และควรสร้างบรรยากาศในห้องให้มีความรู้สึกละผ่อนคลาย เพื่อให้สมองของผู้เรียนเกิดการตื่นตัวในการเรียนรู้
2. ขั้นปรับความรู้ (Relaxation) เป็นขั้นการเตรียมสมองเพื่อซึมซับ ข้อมูลใหม่ซึ่งผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ ควรใช้เทคนิคการสอนและสื่อที่สอดคล้องกับหลักการทำงานของสมองทั้งสองซีก เพื่อให้ ผู้เรียนได้สืบค้นข้อมูล ศึกษาหาความรู้ ด้วยตนเอง และลงมือปฏิบัติจริง และผู้เรียนควรทำ จิตใจและร่างกายให้พร้อมกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ฝึกการจัดกระทำข้อมูลให้เป็นระบบ สรุปองค์ความรู้ และเชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ ที่น่าสนใจ และสามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน
3. ขั้นปฏิบัติ (Action) เป็นขั้นที่ผู้สอนควรเตรียมประเด็นหรือ สถานการณ์ โดยพิจารณาการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจ การเชื่อมโยง องค์ความรู้ เดิมกับข้อมูลใหม่ว่าเป็นเหตุผลที่สนับสนุนหรือ

ขัดแย้งกับสิ่งที่สรุปไปแล้ว และผู้เรียนควรฝึกสร้างคำถาม แสดงความคิดเห็น ระดมพลังสมองบนข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าทดลอง สืบค้นข้อมูล และควรมีข้อมูลมาสนับสนุนความคิด ซึ่งผู้เรียนจะเรียนรู้ โดยการใช้ข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อสนับสนุนเชื่อมโยงการเรียนรู้ และเพื่อตรวจสอบข้อผิดพลาด

4. ชั้นอภิปราย (Discussion) เป็นขั้นที่ผู้สอนเตรียมข้อมูลที่เป็นจริง และถูกต้อง และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดรวบยอดโดยตัวของผู้เรียนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานและร่วมกันแสดงความคิดเห็น และผู้เรียนควรสามารถสรุปการเรียนรู้อย่างมี เหตุผลสามารถอธิบายที่มาของความรู้ได้ สามารถระดมสมองเพื่อดำเนินกิจกรรมสร้างเป็นผลงานหรือชิ้นงานแล้วนำเสนอผลงาน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ซึ่งกันและกัน

5. ชั้นนำความรู้ไปใช้ (Application) เป็นขั้นที่ ผู้เรียนจะประยุกต์ข้อมูลเดิมมาใช้กับสถานการณ์ ใหม่โดยผู้สอนควรเตรียมสถานการณ์ใหม่ที่คล้าย ๆ กับสถานการณ์ เดิมเพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้เช่น ผู้สอนทำข้อสอบมาให้ผู้เรียนทำเป็นรายบุคคล โดยไม่ปรึกษากันเสร็จแล้วส่งเป็นกลุ่ม แล้วเปลี่ยนกันตรวจเป็นกลุ่ม โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันเฉลย ให้แต่ละกลุ่มมาหาค่าคะแนนเฉลี่ย และผู้สอนควรคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ และเสริมแรงใฝ่เรียนรู้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนควรปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจรู้จักเรียนรู้ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง สามารถร่วมกันสรุปและอภิปรายเพื่อชี้ให้เห็นว่าผลที่ได้นี้สามารถแก้ปัญหาในสิ่งที่ ต้องการศึกษาได้

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (อ้างอิงมาจาก นิราศ จันทระจิตร, 2553, หน้า 339-341) จึงได้เสนอกรอบในการจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ ดังนี้

1. ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นที่ครูวางแผนในการสนทนากับนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมให้เข้าใจในสิ่งที่จะเรียน และสามารถเชื่อมโยงไปสู่เรื่องที่จะเรียนได้
2. ชั้นตกลงกระบวนการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนตกลงร่วมกันว่านักเรียนจะต้องทำกิจกรรมใดบ้าง อย่างไร และจะมีวิธีวัดและประเมินผลอย่างไร
3. ชั้นเสนอความรู้ใหม่ เป็นขั้นที่ครูจะต้องเชื่อมโยงประสบการณ์การต่าง ๆ มาสร้างองค์ความรู้ใหม่ คือ การสอนหรือการสร้างความคิดรวบยอดให้แก่ นักเรียนจนเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียน

4. **ขั้นฝึกทักษะ** เป็นขั้นที่นักเรียนเข้ากลุ่มแล้วร่วมมือกันเรียนรู้ และสร้างผลงานในขั้นนี้คำว่า ฝึกทักษะ หมายถึง การวิจัย การฝึกปฏิบัติการทดลอง การสังเกตจากสิ่งแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การทำแบบฝึกการวาดภาพ และการปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ จนประสบผลสำเร็จได้ผลงานออกมา (ผลงานควรชัดเจนน่าสนใจ ไม่ใช่ใส่กระดาษ A4 หรือกระดาษแผ่นเล็ก ๆ แต่ควรเป็นกระดาษขนาดใหญ่ เช่นกระดาษปรีฟ หรือนำเสนออาจเป็นการเขียนธรรมชาติหรือแผนผังความคิด)

5. **ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้** เป็นขั้นที่ตัวแทนแต่ละกลุ่มที่ได้จากการจับสลาก ออกมาเสนอผลงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

6. **ขั้นสรุปความรู้** เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้แล้วให้นักเรียนทำใบงานเป็นรายบุคคล แล้วเปลี่ยนกันตรวจโดยครูและนักเรียนร่วมกันเฉลย แล้วให้นักเรียนแต่ละคนปรับปรุงผลงานตนเอง ให้ถูกต้องครูรับทราบแล้วเก็บผลงานไว้ในแฟ้มสะสมงานของตนเอง

7. **ขั้นกิจกรรมเกม** เป็นขั้นที่ครูจัดทำข้อสอบมาให้นักเรียนทำเป็นรายบุคคลโดยไม่ชักถามกัน ส่งเป็นกลุ่มแล้วเปลี่ยนกันตรวจเป็นกลุ่ม โดยครูและนักเรียนร่วมกันเฉลยแล้วให้แต่ละกลุ่มหาค่าคะแนนเฉลี่ย บอกครูบันทึกไว้แล้วประกาศผลเกมกลุ่มใดได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นกลุ่มชนะเลิศ

นิราศ จันทรจิตร (2553, pp.341-344) จึงได้เสนอกรอบในการจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ ดังนี้

1. **ขั้นการสร้างความสนใจหรือนำเข้าสู่บทเรียน** กิจกรรมในขั้นตอนนี้มีจุดประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อม สร้างความสนใจหรือแรงจูงใจในการที่จะเรียนรู้เรื่องใหม่ ซึ่งอาจมีการตรวจสอบและทบทวนความรู้พื้นฐานของผู้เรียนไปพร้อมด้วย โดยผู้สอนอาจคิดหากิจกรรมมาใช้ประกอบในขั้นนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศในการเรียน ไม่เคร่งเครียดจนเกินไป เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนมีความพร้อมในทุกด้านในการเผชิญเหตุการณ์หรือสถานการณ์การเรียนรู้ที่จะตามมาในรูปแบบต่าง ๆ ในลักษณะที่ง่าย ไม่ซับซ้อน และน่าสนใจ ได้แก่ กิจกรรมเกม เพลง เรื่องเล่า การแสดงความคิดเห็น การแสดงบทบาททำทาง การแข่งขัน ปริศนาข้อความ การตอบ คำถาม การอภิปราย เหตุการณ์เรื่องราวจากสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพเคลื่อนไหวหรือภาพนิ่ง สื่อวีซีดีหรือ สื่อของจริง หรือการตรวจสอบความรู้พื้นฐานด้วยวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งเป็นประเด็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ใหม่ ทั้งในรูปแบบของกลุ่มหรือผู้เรียนรายบุคคล

2. ชื่อนำเสนอความรู้ใหม่ หรือขั้นการสำรวจความรู้หรือการเรียนรู้ เนื้อหาสาระใหม่จากการนำเสนอของครู จากสื่อการเรียนหรือจากการที่ผู้เรียนลงมือสำรวจศึกษา ค้นหาคำตอบจากแหล่งความรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายน่าสนใจ และไม่ซับซ้อนหรือเป็นนามธรรมยากที่ทำความเข้าใจมากเกินไป ซึ่งมีหลักการสำคัญของกิจกรรมในขั้นนี้ คือ จัดให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันหรือรายบุคคล รับรู้ และทำความเข้าใจในเนื้อหาหรือบทเรียนใหม่ด้วยประสาทสัมผัสรับรู้ที่หลากหลายเป็นรูปธรรมมากกว่า รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์และการร่วมมือกันเรียนกับผู้อื่น การจัดลำดับขั้นตอนของเนื้อหาความรู้ที่เชื่อมโยงต่อเนื่องและมีเหตุผลอธิบายได้ การเรียนรู้จากสื่อที่น่าสนใจเหมาะสมกับเนื้อหาในบทเรียน ข้อมูลความรู้ที่จัดให้เรียนควรสอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงของผู้เรียน ดังนั้น กิจกรรมการเรียนในขั้นนี้จึงจำเป็นต้องใช้สื่อ กิจกรรม และวิธีการที่หลากหลาย ผู้เรียนมีโอกาสลงมือปฏิบัติและทำความเข้าใจด้วยตนเองให้มากที่สุด

3. ขั้นการวิเคราะห์และสรุปหรือสร้างความคิดรวบยอด เป็นกิจกรรมการเรียนที่มุ่งให้ผู้เรียนนำข้อมูลความรู้ใหม่ที่ได้รับแต่ยังไม่มีกระบวนการจัดระบบระเบียบให้เป็นความคิดรวบยอดหรือองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้น จึงต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนนำมาสังเคราะห์หรือสรุปเป็นความรู้ความคิดรวบยอดของบทเรียน ซึ่งอาจใช้แผนภูมิกราฟิกหรือผังความคิดช่วยในการสังเคราะห์และสรุปความรู้ หากมีเวลาพออาจจัดกิจกรรมเริ่มจากนักเรียนแต่ละคนคิดสรุปของตนก่อนแล้วสังเคราะห์เชื่อมโยงไปยังกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่โดยจัดเป็นกิจกรรมที่ใช้ทักษะการพูดการเขียนและการคิดควบคู่กันของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความแตกฉานในการแสดงความคิดเห็นรอบด้าน ก่อนนำไปสู่การพิจารณาตัดสินลงความคิดเห็นในข้อมูลความรู้นั้นในขั้นต่อมา

4. ขั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขั้นการฝึกปฏิบัติ ในกรณีที่การเรียนรู้ครั้งนั้นมีจุดประสงค์ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย และตัดสินใจหรือลงความคิดเห็นในข้อสรุปที่น่าเชื่อถือได้ และเกิดมุมมองทางความคิดที่แตกต่างกัน จึงเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในความรู้ที่มากขึ้น ประกอบกับเมื่อผู้เรียนได้รับการฝึกปฏิบัติหรือฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง ก็น่าจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณค่าและมีความหมายต่อตนเองมากขึ้นด้วย

5. **ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้** เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้ผู้เรียน นำความรู้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ปัญหาที่เผชิญใหม่ เพื่อให้ได้ คำตอบที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับซึ่งผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะสูงอาจปรับใช้กิจกรรมประยุกต์ ควบคุมกันการขยายหรือการองค์ความรู้ใหม่เนื่องจากการขยายความรู้ เป็นขั้นกิจกรรม ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์ความรู้เพิ่มเติมผนวกกับความคิดที่จะนำไปใช้ใน สถานการณ์ปัญหาใหม่ เพื่อปรับเปลี่ยนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำไปสู่แนวคิด วิธีการปฏิบัติใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมในลักษณะสร้างสรรค์ เพราะการขยายความรู้ จะมีความซับซ้อนมากกว่าเมื่อพิจารณาในบริบทของการประยุกต์ใช้ความรู้

6. **ขั้นการและประเมินผลการเรียน** เป็นกิจกรรมตรวจสอบว่าผู้เรียน ได้เรียนรู้อย่างเข้าใจครอบคลุมบริบทเนื้อหาของบทเรียน และทำให้ผู้สอนรับรู้ ว่า จุดประสงค์การเรียนรู้หรือตัวชี้วัดนั้นผ่านการตรวจสอบว่านักเรียนบรรลุหรือยัง และบรรลุผลในระดับใด ยังต้องการปรับปรุงเพื่อเติมในประเด็นใดบ้าง

จากข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าขั้นตอนการเรียนรู้ แบบใช้สมองเป็นฐาน ว่ามี 5 ขั้นตอนประกอบด้วย 1) การเตรียมสมองสำหรับการเชื่อมโยงการเรียนรู้ 2) การ เตรียมสมองเพื่อซึมซับข้อมูลใหม่เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้เดิมและความรู้ใหม่ 3) เรียนรู้โดยการใช้ข้อมูลและข้อคิดเห็นเพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้ 4) สมองทำงานภายใต้ สถานการณ์ ที่ เกิดขึ้นโดยดึงข้อมูลจากการเรียนรู้รวมทั้งอารมณ์ และทางร่างกาย และ 5) การประยุกต์ข้อมูลเดิมมาใช้กับสถานการณ์ใหม่

7. พัฒนาการด้านการคิดที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองเด็ก

จากการวิเคราะห์ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ที่เน้น พัฒนาการเด็กตามวัย สอนหลักการจัดการเรียนรู้ ตามหลักการทำงานของสมองที่เน้น ขอความรู้ด้านการเจริญเติบโตและพัฒนาการของสมองพบว่ามีความใกล้เคียงกันมาก เพื่อเพิ่มความเข้าใจ และให้การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาเด็กครอบคลุมองค์ความรู้ เรื่องสมองและพัฒนาการทุกด้านผู้วิจัยจึงได้นำแนวการจัดประสบการณ์ ตามหลักการทำงาน ของสมองด้านสติปัญญา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาที่สัมพันธ์ และเพิ่มเติมจาก หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549, หน้า 36-46)

1. พัฒนาการด้านสติปัญญา : การคิด (สอดคล้องหลักสูตรการศึกษา ปฐมวัย พุทธศักราช 2546) ดังตาราง 1

ตาราง 1 พัฒนาการตามสติปัญญา : การคิด

องค์ความรู้ตามสมอง Why	สาระ/ประสบการณ์สำคัญ What	วิธีการจัดประสบการณ์ How
<p>1. การคิดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองที่มีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา การแยกแยะหรือการทำให้ประสบการณ์ที่ยากและซับซ้อนกลายเป็นเรื่องง่าย</p> <p>2. การคิดเกิดขึ้นในบริบทของสังคมและได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมในสังคม ที่อาศัยอยู่ เพราะสมองเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอด และหาความหมายต่อชีวิต</p> <p>3. สมองเรียนรู้ผ่าน การสังเกต จำแนกเปรียบเทียบ การเข้าใจจำนวนมิติสัมพันธ์ชีวิต(พื้นที่ / ระยะ) และเวลาซึ่งการที่เด็กมีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานในการเรียนคณิตศาสตร์ และจะทำให้การคิดมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคิดในระดับสูงต่อไป</p>	<p>1. จัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการจำลองสถานการณ์</p> <p>2. จัดกิจกรรมที่ทำให้สมองเด็กสร้างจุดเชื่อม (Synapse) ที่จำเป็นในสมองรองรับกระบวนการคิดรอบด้าน</p> <p>3. สร้างความเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติแวดล้อมกับชีวิตประจำวัน/ชีวิตในท้องถิ่น/ชุมชน</p> <p>4. การใช้คำศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ และสังคมเพื่อช่วยให้ สมองสร้างร่างแห</p> <p>5. จัดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการสังเกต การจำแนกและเปรียบเทียบในเรื่องจำนวนมิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะ) และเวลาเซลล์สมองเกี่ยวกับการคิด</p>	<p>1. จัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ให้เด็กได้ชิมรสผลไม้ สัมผัสผิววัตถุ เขียน พูด ฯลฯ</p> <p>2. จัดประสบการณ์ ในรูปแบบบูรณาการและให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง</p> <p>3. จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น เขียนภาพ ระบายสี ปั้นดิน ฯลฯ</p> <p>4. จัดประสบการณ์ผ่านการเล่น</p> <p>5. จัดประสบการณ์ แบบโครงการ</p> <p>6. ฝึกตั้งประเด็นคำถาม และคิดอย่างเป็นระบบ</p> <p>7. จัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ</p> <p>8. จัดกิจกรรมการเล่นเสรี กิจกรรมทัศนศึกษา</p> <p>9. จัดประสบการณ์ เกี่ยวกับการสำรวจ จับคู่จำแนก จัดกลุ่มเปรียบเทียบ คาดคะเน ตั้งสมมุติฐานทดลอง</p> <p>10. จัดประสบการณ์ เกี่ยวกับจำนวน เช่น การนับ การเรียงลำดับ การเปรียบเทียบ จำนวนมากกว่าหรือน้อยกว่าและการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ</p> <p>11. จัดประสบการณ์ เกี่ยวกับมิติสัมพันธ์ตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ทิศทาง การสื่อความหมาย มิติสัมพันธ์ด้วยการวาดภาพ ฯลฯ</p> <p>12. จัดประสบการณ์ เกี่ยวกับเวลา เช่น การเริ่มต้น การเปรียบเทียบ เวลา เช่น เช้า บ่าย เย็น วันนี้ พรุ่งนี้</p>

ตาราง 2 พัฒนาการด้านสติปัญญา : การคิด (เพิ่มเติมตามหลักการ BBL)

องค์ความรู้ด้านสมอง Why	สาระ/ประสบการณ์สำคัญ What	วิธีการจัดประสบการณ์ How
<p>1. สมองมีการพัฒนาทุกครั้ง ที่เด็กใช้สมองหนึ่งหรือหลาย สมองของประสาทสัมผัส ไม่ว่าจะเป้น การมอง การชิมรส การสัมผัส การฟัง และการดมกลิ่น</p> <p>2. การเชื่อมโยงเซลล์ประสาทในสมองจะเกิดขึ้น เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์ ที่แตกต่างกันออกไป และจะมีการเชื่อมโยงกันมากยิ่งขึ้น เมื่อได้รับประสบการณ์ ซ้ำแล้วซ้ำอีก</p> <p>3. สมองจดจำและสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ต่าง ๆ จากประสาทสัมผัสและสร้างความสัมพันธ์กับระบบภาษา</p> <p>4. สมองมีระยะเวลาในการ พัฒนาการเรียนรู้บางอย่าง จะเกิดไ้โดยที่สุุดอย่าง เปรนธรรมชาติ เฉพาะในบาง เวลาที่เรียกว่าโอกาสแห่ง การเรียนรู้ ซึ่งการคิดจะเริ่ม ตนในวัยนี้จะพัฒนาอย่างยิ่ง ในวัย 6-12 ปี</p>	<p>1. จัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ทั้งสัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น</p> <p>2. การเลียนแบบการกระทำเสียงต่าง ๆ</p> <p>3. จัดกิจกรรมให้เด็กมีความ สามารถ เชื่อมโยงภาพถายและรูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง</p> <p>4. ส่งเสริมการรับรู้ และการแสดง ความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุของเล่น และผลงาน</p> <p>5. จัดกิจกรรมส่งเสริมการแสดง ความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อวัสดุต่าง ๆ การสร้างความสัมพันธ์ของวงจรชุนนี้กับการทำงานของ สมองหลายส่วนพร้อมกันเช่น วงจรภาษาจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ความจำความจำเป้น สิ่งจำเป้น ในการกรอรูปความรู้ ความเข้าใจ เิงนามธรรมขึ้นต่อไป</p>	<p>1. สังเกตการเจริญเติบโต ของพืช เพื่อพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับ รูปแบบของสิ่งมีชีวิต และความ หลากหลาย</p> <p>2. ศึกษาสำรวจ และแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นเรื่อง การเปลี่ยนแปลง ของสิ่งต่าง ๆ</p> <p>3. จัดประสบการณ์ส่งเสริม กระบวนการคิดโดยใช้คำถามที่เป็ นองค์ประกอบสำคัญของ พัฒนาการความคิดขั้นสูงได้แก่</p> <p>3.1 ให้เวลากับเด็กในการคิด และแสดงออกซึ่งความคิดของตน</p> <p>3.2 ใช้คำถามปลายเปิด ที่ส่งเสริมการคิดแบบแก้ปัญหา การเปรียบเทียบ</p> <p>3.3 กระตุ้นให้เด็กเป็นผู้ตั้ง คำถามด้วยตัวเอง</p> <p>4. จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ดานแสง สี ความสะอาด</p> <p>5. จัดประสบการณ์ ให้ เด็กได้ฟัง ดนตรี บรรเลงและการบริหาร สมอง (Brain Gym)</p>

สรุปได้ว่า พัฒนาการด้านความคิดที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองเด็ก เป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวของกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การมองเห็น การฟัง การสัมผัส การชิมรส การดมกลิ่น ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อและเหมาะสม การแสดงออก

ซึ่งความรัก ความเอาใจใส่ ความรู้สึกที่อบอุ่น การดูแลด้านภาวะโภชนาการ การจัดการกับความเครียด ดนตรี ศิลปะ การลองผิดลองถูก การออกกำลังกาย การสอน และการพักผ่อน ล้วนมีผลกระทบต่อความสามารถในการเรียนรู้ทั้งสิ้น การจัดประสบการณ์ที่ซ้ำ ๆ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นสิ่งสำคัญจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐาน (BBL)

Jensen (2000, p.112) ได้กล่าวไว้ว่า “การวัดผลและประเมินการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานควรใช้การวัดผลตามสภาพความเป็นจริง (Authentic Assessment) และควรมีการวัดผลที่หลากหลายสมัยก่อนการวัดผลครู ต้องเป็นผู้ดำเนินการและจัดการทุกอย่าง แต่วิธีการวัดผลสมัยใหม่ต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินด้วย เช่นร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดผล การประเมินตนเอง เป็นต้น”

สุวิทย์ มูลคำ (2547, หน้า 14) กล่าวว่า การประเมินตามสภาพที่แท้จริง หมายถึง การวัดและประเมินผลกระบวนการทำงานในด้านสมองหรือการคิดและจิตใจของผู้เรียนอย่างตรงไปตรงมาตามสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ โดยพยายามตอบคำถามเกี่ยวกับการกระทำของผู้เรียนและเหตุ ผลของผู้เรียนซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนพัฒนาการเรียนของผู้เรียนและการสอนของผู้สอน ทำให้การเรียนการสอนมีความหมายและทำให้เกิดความอยากในการเรียนรู้ต่อไป

สถาบันวิทยาการการเรียนรู้ (2548 ข, หน้า 11) ระบุว่า การวัดผลของการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานนั้นจะใช้แบบสังเกตหรือแบบสังเกตพัฒนาการในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลักในการประเมิน ซึ่งถือเป็นวิธีการประเมินวิธีหนึ่งของการประเมินตามสภาพจริง

สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้ (2550 ก, หน้า 9) ระบุว่า การประเมินผลไม่ใช้การสอบเพื่อตรวจสอบว่าจำได้แค่ไหน ทำถูกหรือผิดเป็นสำคัญ แต่การประเมินทำขึ้นเพื่อติดตามพัฒนาการของเด็กและช่วยเหลือเด็ก ได้แก่ การประเมินตามสภาพจริง ประเมินขณะปฏิบัติการประเมินเพื่อช่วยแก้ไขจุดอ่อนเสริมจุดแข็ง ประเมินเพื่อให้กำลังใจ ประเมินอย่างต่อเนื่องโดยใช้เครื่องมือประเมินรายบุคคล แสวงหาหนทางที่จะพัฒนาเด็กที่เต็มศักยภาพ

สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้ (2550 ค, หน้า 2-11) ได้ระบุเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ แบบใช้สมอเป็นฐานไว้ว่า การประเมินผล คือ ต้องรู้ว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดขึ้นแก่ผู้เรียนนั้นสัมฤทธิ์ผล สามารถทำให้สติปัญญา ความสามารถพัฒนาขึ้นหรือไม่เพียงใด นำสังเกตว่า การประเมินผลหรือการวัดผลนั้น เป็นกิจกรรมที่ ดำเนินการกับสิ่งที่ ปรากฏเห็นจาก ศักยภาพของสมอ ในขณะที่กระบวนการเรียนรู้นั้นกระทำต่อตัวสมอโดยตรง ไม่ว่าจะ วัดผลหรือไม่วัดการเรียนรู้ ก็มีผล แล้วระดับใดระดับหนึ่ง ในกระบวนการเรียนการสอน สมอผู้เรียนเป็นกลจักรสำคัญของกระบวนการที่จะเกิดการพัฒนาหรือการเรียนรู้ กล่าวคือ สมอมีปฏิสัมพันธ์ โดยตรงต่อกระบวนการสอน การเรียนรู้ในการประเมินนั้น สมอของผู้สังเกตหรือผู้ประเมินเป็นกลจักรสำคัญของกระบวนการที่จะแปลความหมาย ของสิ่งที่ สมอของผู้เรียนแสดงออกมา สองกระบวนการนี้ต่างกัน และที่สำคัญ กระบวนการเรียนรู้ ไม่อาจวัดได้หมดโดยการประเมินของผู้อื่น ผู้สอนต้องมีใจเปิดกว้าง สังเกตดูพัฒนาการของเด็กอย่างเอาใจใส่อย่าคิดว่าผลสอบอย่างเดียวจะวัดสิ่งที่อยู่ใน สมอของเด็กได้หมดแต่ต้องควบกับวิธีอื่น ๆ ด้วยวิธีนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับว่าจะต้องการให้สมอ เรียนอะไร และสิ่งที่เรียนนั้นสมอมีวิธีการเรียนรู้ อย่างไร

1. หลักการที่สำคัญในการประเมินผลโดยสนใจการทำงานของสมอ

1.1 การประเมินผลต้องเข้าใจว่า สมอเด็กเรียนรู้ อย่างไรก็ตามการประเมิน ต้องสนใจว่า สมอเด็กมีท่วงทำนอง ขั้นตอน และวิธีการเรียนรู้แตกต่างกัน เด็กแต่ละคนมี แนวโน้มที่จะมีลักษณะความสนใจ ความคุ้นเคยที่จะเรียนรู้ ตามแบบที่สมอของเขาจะ เข้าถึงความรู้นั้น ๆ ได้ดีมีประสิทธิภาพ วิธี การกระบวนการที่นักเรียนใช้อยู่ไม่ใช่แบบ เดียวกันทั้งหมด

1.2 การประเมินผลต้องเข้าใจว่า สิ่งที่สมอแสดงออกมาก็คือสิ่งที่เขา เรียนรู้สิ่งที่เด็กพูดสิ่งที่เด็กทำไม่ว่าถูกหรือผิดย่อมสะท้อนสิ่งที่สมอกำลังคิดอยู่สิ่งที่ เด็กพูดและทำจึงเป็นสิ่งที่ครู ต้องสังเกต และตีความด้วยความเอาใจใส่เพื่อที่จะรู้ว่าเด็ก รู้อะไรและยังไม่รู้อะไร รวมทั้งเพื่อจะหาหนทางปรับปรุงพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ให้ก้าวหน้าขึ้น

1.3 สมอต้องการการสะท้อนกลับที่ กระตุ้นให้เรียนรู้ต่อไป

- การประเมินการเรียนรู้ของเด็กต้องมีความระมัดระวัง ครู ต้องมี ความรู้ และทักษะ ในการสังเกต และตีความผลที่ได้จากการสังเกต

- การสะท้อนผลให้เด็กฟังว่า เขาเป็นอย่างไร เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะมีผลต่อแรงจูงใจ ทศนคติ และการกระตุ้น ความมุ่งมั่น การสะท้อนจำเป็นต้องเน้นที่ความก้าวหน้าและความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว
- ต้องชี้ให้เห็นว่ายังมี หนทางที่จะก้าวหน้าต่อไปอีก ต้องไม่เปรียบเทียบเด็กคนหนึ่งกับคนอื่น ๆ ที่เรียนรู้เร็วกว่าหรือสำเร็จมากกว่า
- ในผลการประเมินครู ต้องกล่าวถึง จุดแข็งของเด็กว่าอยู่ตรงไหน จะทำอย่างไรให้ก้าวหน้าขึ้นอีก
- การกล่าวถึงจุดอ่อนต้องทำอย่างสร้างสรรค์ และช่วยให้เด็กรู้ว่าวิธีไหนที่เด็กจะแก้ไขจุดอ่อน หรือพัฒนาตัวเองให้ก้าวหน้าขึ้นครู ไม่เพียงชี้ให้เห็นในแบบประเมิน แต่ในห้องเรียนครู ต้องแสดงให้เด็กเห็นว่า ครูทำอย่างที่คิดจริง ๆ

1.4 เด็กอายุเท่ากันอยู่ชั้นเดียวกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องมีพัฒนาการสมองเท่ากัน พัฒนาการของเด็กนั้น นักการศึกษา นักจิตวิทยา และนักวิทยาศาสตร์ด้านสมอง ต่างเห็นตรงกันว่า อายุไม่ได้เป็นตัวชี้วัดว่าเด็กจะมี พัฒนาการเท่ากัน วิธีการที่แต่ละสมองเรียนรู้โลกนั้นแตกต่างกันมาก เด็กที่เรียกว่าฉลาด อาจใช้เวลาเรียนช้ากว่าเด็กปกติ ในบางเรื่อง หรือเด็กที่เรียนเร็วอาจไม่ลึกซึ้งในสิ่งที่เรียนรู้ก็ได้ สิ่งที่เด็กเรียนรู้หรือยังไม่เรียนรู้ เพียงแต่เป็นสิ่งสะท้อนว่า ขณะนั้นเขาอยู่ตรงไหนของเรื่องทั้งหมด ไม่ใช่สิ่งที่ตัดสินว่าเขาโง่หรือฉลาด

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ แบบใช้สมองเป็นฐาน ควรใช้การวัดผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยใช้การวัดผลที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล หลักการที่สำคัญในการประเมินผลต้องเข้าใจ ว่าสมองเด็กเรียนรู้อย่างไร สิ่งที่สมองแสดงออกมาก็คือสิ่งที่เขาเรียนรู้สมองต้องการการสะท้อนกลับที่กระตุ้นให้เรียนรู้ต่อไป และเด็กอายุเท่ากันอยู่ชั้นเดียวกันไม่ได้หมายความว่าต้องมีพัฒนาการสมองเท่ากัน

ชุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ สมองเป็นฐาน (BBL)

1. ความหมาย

ชุดการจัดประสบการณ์แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) หมายถึง เอกสารการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยใช้รูปแบบวิธีการสอนแบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) การสอนแบบเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับผู้สอนอย่างชัดเจนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ต้องการ จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อเนื้อหาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ชุดการจัดประสบการณ์แต่ละชุดประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ใบงานในการทำกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ เอกสาร เครื่องมือหรือสื่อที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งแบบวัดประเมินผลการเรียนรู้

2. ความมุ่งหมาย

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เป็นการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นกระบวนการที่ให้เกิดกระทำด้วยความคิด การแสดงออก เรียนรู้แบบร่วมมือ เรียนรู้ด้วยการค้นพบ และมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ มุ่งให้เกิดการตระหนักรู้ตนเอง การเจริญงอกงามทางปัญญา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานมีแนวคิดที่ว่า การจัดประสบการณ์เป็นการส่งเสริมปัญญาด้วยการเพิ่มความรู้แก่เด็กให้สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เป็นผู้มีความฉลาดทางปัญญา และฉลาดทางอารมณ์ เด็กเรียนรู้อย่างเข้าใจและเกิดทักษะการคิดแก้ปัญหา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ทั้งนี้ครูมีบทบาทในการกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น เพลิดเพลิน แสดงการยอมรับในความสามารถและความแตกต่างของเด็กพร้อมชี้แนะและเสริมข้อความรู้ที่ทำให้เด็กค้นพบและรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย ในการจัดประสบการณ์นั้นมีเป้าหมาย ดังนี้

1. เพื่อฝึกการคิดอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายในการคิด
2. เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อที่หลากหลายเหมาะสมกับเด็กปฐมวัยโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่อง ที่ต้องการศึกษา
3. เพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการ ความเชื่อมั่นในตนเอง และทักษะการคิดแก้ปัญหา โดยผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

3. ขั้นตอนการเรียนรู้โดยใช้ชุดการจัดประสบการณ์แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน หมายถึง การจัดประสบการณ์ที่เน้นให้เด็กได้ปฏิบัติ การคิดและค้นพบความรู้ด้วยตนเองจากการทำกิจกรรมทั้งเดี่ยวและกลุ่ม โดยใช้สถานการณ์ปัญหาที่ใกล้ตัวเด็กเป็นตัวกระตุ้นให้เด็กใช้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา ซึ่งบูรณาการการเรียนรู้แบบจิตปัญญา กับ การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเข้ามา ร่วมกันจัดกิจกรรมในทุกขั้นตอน ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผู้วิจัยสรุปเป็นขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมเด็ก 2) ขั้นการเรียนรู้ 3) ขั้นประเมินผล 4) ขั้นสรุปผล การดำเนินกิจกรรมใช้แนวคิดที่เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติกิจกรรม 5 ประการ ของการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ที่อยู่ในขั้นที่ 2 คือ ขั้นตอนการจัดประสบการณ์ซึ่งมีขั้นตอนหลัก ๆ อยู่ 2 ขั้น คือ 1) การกำหนดสถานการณ์ ให้เด็กทำความเข้าใจกับสถานการณ์ 2) นักเรียนร่วมกันระดมสมอง วิเคราะห์ปัญหา กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา และร่วมกันแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเป็นฐานในการประเมินและสรุปข้อความรู้ในขั้นตอนต่อไป ซึ่งเป็นขั้นตอนการเรียนรู้ ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา (มี 5 ขั้นตอนตามลำดับ) สรุปเป็น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** เป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมและกระตุ้นให้เด็กสนใจที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป กิจกรรมที่ใช้ ได้แก่ การบริหารสมอง การร้องเพลง คำคล้องจอง ปริศนาคำทาย รูปภาพ วีดีโอ วีดีทัศน์ เกมซึ่งจะใช้ระยะเวลา 3-5 นาที และกิจกรรม

ที่ใช้มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาสาระที่เด็กจะเรียนเพื่อเป็นการนำเข้าสู่บทเรียนและเป็น การสร้างความสนใจและความพึงพอใจ

2. ชั้นการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้รับความรู้ และจัดประสบการณ์ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งบูรณาการได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 สถานการณ์ปัญหาพร้อมกับปฏิบัติการคิด เป็นขั้นที่ครูกำหนด สถานการณ์ปัญหา จากของจริง รูปภาพ นิทาน วีดีโอ วีดีทัศน์ หรือการศึกษานอก ห้องเรียนพร้อมกับสนทนาเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหานั้น ๆ กับเด็กโดยใช้คำถามกระตุ้น ให้เด็กแสดงความคิดเห็นจากประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ เพื่อให้เด็กทำความเข้าใจกับปัญหาโดยครูใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหา ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยครูเป็นผู้สนับสนุนให้เด็กทุกคน ได้ระดมความคิดเพื่อระบุ ปัญหา วิเคราะห์ปัญหาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมภายในกลุ่มและส่งเสริมให้เด็กยอมรับ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ ให้เด็กในกลุ่มร่วมกันหา แนวทางป้องกันและแก้ปัญหาให้ได้มากที่สุด ครูบันทึกการแก้ปัญหาของเด็กและ เด็กต้อง ลงมือปฏิบัติการคิด (Active Learning) โดยครูใช้คำถาม ให้เด็กได้คิด ส่งเสริมสนับสนุน ให้เด็กได้เห็น ได้หยิบ ได้สัมผัส ได้ร่วมสนทนาพูดคุย เพื่อหาแนวทางในการป้องกันและ แก้ปัญหา

2.2 ปฏิบัติการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นกิจกรรมที่让孩子ได้เรียน ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหวและจังหวะ การเล่นเกม การใช้ศิลปะสร้างสรรค์ โดยสมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทุกคนร่วมกันหาแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาครูดอย ซ์แนะนำเด็กทำกิจกรรมเด็กต้องแสดงออก (Behaving Well) ให้เด็กมีอิสระในการคิด บอกได้ว่าสังเกตพบอะไรจากการศึกษา การจำแนกโดยหลักการและเหตุผล การพูด สนทนาอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีข้อสรุปของกลุ่มที่เกิดจากการคิดอย่างชัดเจน โดยให้โอกาสทุกคน ทุกกลุ่มนำเสนอแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาที่ได้จากการ ลงมือปฏิบัติการคิด

2.3 การเรียนรู้สู่การค้นพบ โดยครูจัดกิจกรรมให้เด็กได้รับการ ค้นหาคำตอบด้วยตัวเองจากประสบการณ์ตรง ให้เด็กได้มีโอกาสร่วมกันแสวงหาความรู้ เพิ่มเติม หรือจัดกิจกรรมให้เด็กถามครูคนอื่น ถามเพื่อน หรือเป็นการบ้านให้กลับไปถาม ผู้ปกครอง เด็กต้องก้าวหน้าในการเรียนรู้ (Progress) เป็นกิจกรรมที่让孩子ได้มีโอกาสหา

ความรู้จากการทำใบงาน ร่วมกันเฉลยใบงาน เพื่อให้เด็กได้รู้ก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเอง

3. ชั้นประเมินผล ให้เด็กประเมินการเรียนรู้ของตนเองจากสถานการณ์ต่าง ๆ ว่าดีหรือไม่ พร้อมให้เหตุผลประกอบเพื่อให้เด็กทุกคนได้รู้ความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของเด็ก

4. ชั้นสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ครูจัดขึ้นเพื่อเป็นการประเมินว่าเด็กได้มีทัศนคติของเรื่องที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ โดยให้เด็กและครูได้ร่วมสรุปเรื่องที่ได้เรียนรู้โดยอธิบายให้ครูและเพื่อนฟังจากนั้นครูสรุปเพิ่มเติมอีกครั้ง

พัฒนาการของเด็กปฐมวัย

1. ความหมายของพัฒนาการ

ความหมายของคำว่า พัฒนาการ นี้มีนักการศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายไวแตกต่างกันไป ดังนี้

สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์ (2547, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการไว้ว่าพัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาด้านการทำหน้าที่ (Function) และวุฒิภาวะ (Maturation) ของอวัยวะระบบต่าง ๆ ในด้านโครงสร้าง การจัดระเบียบส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออก มีลักษณะและทิศทางที่แน่นอนสัมพันธ์กับเวลา ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างดี มีประสิทธิภาพทำสิ่งที่ยากสลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่ ๆ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม ผสมผสานก้าวหน้าเป็นลำดับขั้นต่อเนื่องกันไป

สุภาพร สุวรรณศรีนนท์ (2549, หน้า 16) ได้กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่มีระเบียบแบบแผน และมีลำดับขั้นอย่างต่อเนื่องกันไป ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยที่การพัฒนานั้นไม่ใช่เพียงแต่จะเพิ่มในเรื่องของขนาดหรือรูปร่างเท่านั้น แต่จะรวมถึงการที่จะต้องมีลักษณะ หรือมีความสามารถใหม่ ๆ ในทางคุณภาพเกิดขึ้นด้วย

วยุวี ทิพนนต์ (2556, หน้า 10) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงลักษณะของบุคคลทั้งทางด้านโครงสร้างทางร่างกายและพฤติกรรม เป็นไปตามลำดับขั้นต่อเนื่องกันตั้งแต่แรกเกิดจนถึงเป็นผู้ใหญ่

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า พัฒนาการหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติ ทั้งในด้านโครงสร้างและแบบแผนของร่างกายรวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งพัฒนาการในที่นี้จะครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ ที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มจำนวน หรือขนาดรูปร่างอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงที่เจริญก้าวหน้าและมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องไปตามลำดับ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2. ลักษณะพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการที่เกิดขึ้นกับบุคคลแต่ละคนนั้นอาจจะแตกต่างกันบางตามอิทธิพลของพันธุกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ แต่ทั้งนี้บุคคลจะมีลักษณะของพัฒนาการที่เป้นไปตามกฎเกณฑ์พัฒนาการ ดังต่อไปนี้ (นันทิยา นอยจันทร์, 2548, หน้า 33-36)

1. พัฒนาการเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันพัฒนาการจะเกิดต่อเนื่องกันไปตั้งแต่จุดเริ่มต้นของชีวิตไปจนถึงวัยชรา โดยในแต่ละช่วงจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น การพัฒนาอวัยวะต่าง ๆ ของเด็กทารก ในครรภ์มารดา ซึ่งจะเริ่มมีการสร้างอวัยวะต่าง ๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่มีการหยุดยั้ง การที่เด็กมีฟันขึ้นไม่ใช่เพิ่งมาพัฒนาตอนฟันขึ้นมาจากเหงือก แต่ฟันจะพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่เป็นทารกอยู่ในครรภ์มารดา การหยุดยั้งพัฒนาการอาจเกิดขึ้นได้เช่นกันในสภาวะที่ผิดปกติ เช่น มีตัวแปลกปลอมบางอย่าง เขาไปหยุดการพัฒนาอวัยวะนั้น ๆ บางชนิดอาจหยุดการเจริญเติบโตของแขนหรือขาของทารก ในครรภ์มารดา ลักษณะเช่นนี้เป็นพัฒนาการในสภาวะที่ผิดปกติ แต่โดยปกติแล้วพัฒนาการจะเป็นสายต่อเนื่องไม่มีการหยุดยั้งหรือขาดขั้นตอน จากหลักของพัฒนาการนี้ทำให้นักจิตวิทยาพัฒนาการส่วนใหญ่มีความเชื่อต่อไปอีกว่าพัฒนาการระยะหนึ่งระยะใดบกพร่องจะส่งผลกระทบต่อขั้นต่อไปสู่พัฒนาการในระยะต่อ ๆ มาด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดพัฒนาการที่เป็นปัญหา เช่น การขาดสารอาหารของเด็กทารกมีผลต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กทารกคนนั้นเมื่อเติบโตขึ้น เป็นต้น

2. การพัฒนาจะมีทิศทางของพัฒนาการที่แน่นอน พัฒนาการจะดำเนินตามแนวจากสวบนบนสู่สวบล่าง และจากสวบล่างออกไปสู่สวบนข้าง ดังนี้

2.1 พัฒนาการเริ่มจากสวบนบนไปสู่สวบนล่าง (Cephalo-caudal direction) หมายความว่า พัฒนาการของมนุษย์จะเริ่มจากสวบนบนลงมาสวบนล่าง ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเด็กทารกจะพัฒนาอวัยวะสวบนบน เช่น อวัยวะบริเวณหน้า เช่น ตา ปาก กอนแลวดคอย ๆ พัฒนาอวัยวะตามลำตัว เช่น แขน แลวจึงพัฒนาการลงมาที่สวบนขา เป็นต้น

2.2 พัฒนาการเริ่มจากแกนกลางของลำตัว ไปสู่อวัยวะสวบนข้างที่ไกลออกไป (Proximo distal direction) โดยพัฒนาการจะเริ่มจากแกนกลางตัว เช่น เด็กสามารถเคลื่อนลำตัวทั้งลำตัวก่อนจึงมีการใช้แขนในการหยิบจับสิ่งของ และคอย ๆ พัฒนาการใช้มือและการใช้นิ้วมือตามลำดับ

2.3 พัฒนาการของมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีแบบแผนและเป็นขั้นตอน ไม่มีการข้ามขั้น เช่น ลักษณะพัฒนาการของเด็กทารกจะเริ่มจากการชันคอ การคว่ำคืบคลาน นั่ง ยืน เดิน และวิ่ง ซึ่งแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงนี้มิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นไปอย่างมีลำดับขั้น

2.4 อัตราพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับองค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 ชนิด คือ พันธุกรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งองค์ประกอบทั้งสองทำให้พบว่าในเด็กบางคนมีการเจริญเติบโตเร็ว บางคนเติบโตช้า หรือพฤติกรรมบางอย่างอาจปรากฏเร็วในเด็กคนหนึ่งแต่ปรากฏช้าในเด็กอีกคนหนึ่ง เช่น พฤติกรรมของการพูดซึ่งจะพบได้ว่าเด็กบางคนสามารถพูดเปล่งเสียงอย่างถูกต้องโตเร็วแต่บางคนพูดได้ช้า ลูกที่มาจากพ่อแม่ที่สูงมักจะมีแนวโน้มสูงตามไปด้วย หรือในสถานสภาพแวดล้อมก็พบว่าเด็กที่เติบโตโดยได้รับธาตุอาหารที่สมบูรณ์มักจะโตเร็วกว่าเด็กที่ขาดแคลนทางดานอาหาร พัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะมีอัตราพัฒนาการที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมที่ติดมากับเด็กคนนั้นและสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กผู้นั้นว่าจะส่งเสริมหรือขาดการดูแล พัฒนาการของเด็กผู้นั้นแค่ไหน

2.5 ความก้าวหน้าของพัฒนาการ คือ ความสามารถในการแยกแยะความสามารถต่าง ๆ ของอินทรีย์ (Differentiation) โดยมีกระบวนการพัฒนาการจะเริ่มจากสวบนใหญ่ไปสู่สวบนย่อยหรือจากพฤติกรรมทั่ว ๆ ไป ไปสู่พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง นั่นคือเด็กทารกจะมีการเคลื่อนไหวทั้งตัวก่อนสวบนใดสวบนหนึ่งของร่างกาย และเมื่อทารกมีพัฒนาการที่ก้าวหน้ามากขึ้น ทารกจะใช้สวบนต่าง ๆ ของร่างกายได้มากขึ้นและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เช่น สามารถใช้แขนมือหรือขาได้ดี พัฒนาการจะเริ่มจากสวบนใหญ่ ไปหาสวบนย่อย พฤติกรรมก็เช่นกันที่จะเริ่มจากพฤติกรรมกว้าง ๆ โดยทั่วไปไปสู่พฤติกรรม

ที่เฉพาะเจาะจง เช่น พฤติกรรมการตอบสนองต่อใบหน้าของทุกคนเหมือนกัน เนื่องจากยังไม่สามารถแยกใบหน้ามนุษย์ได้ เช่น ทักทายยิ้มด้วย แต่เมื่อทารกอายุเกิน 6 – 7 เดือนขึ้นไป ทารกจะเริ่มมีพฤติกรรมตอบสนองเฉพาะเจาะจงลงไป เช่น การตอบสนองเฉพาะใบหน้าของผู้คนเคย เปนตน หรือพัฒนาการทางด้านอารมณ์ จะเห็นได้ว่าอารมณ์ของเด็กแรกเกิดมีไม่กี่ชนิด แต่เมื่อเติบโตขึ้นอารมณ์ของเด็กจะสลับซับซ้อนมากขึ้น เช่น มีอารมณ์ อิจฉาริษยา มีความกังวลต่อเหตุการณ์ที่ยังมาไม่ถึง ซึ่งตัวอย่างทั้งเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์จะพัฒนาจากพฤติกรรมกว้าง ๆ โดยทั่วไปไปสู่พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงซึ่งพัฒนาการจะต้องอาศัยการแยกแยะ รวมทั้งความสามารถในการแยกแยะการใช้งาน สุนัขต่าง ๆ ของร่างกายอย่างมีประสิทธิภาพและการแยกแยะพฤติกรรมให้เป็นพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงในการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น

2.6 พัฒนาการจะมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งจะสามารถทำนายพัฒนาการของเด็กได้ ถ้าพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งบกพร่องจะนำไปสู่ความบกพร่องในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ถ้าหากบุคคลนั้นเป็นคนที่มีอารมณ์หงุดหงิด โมโหง่าย นอกจากนั้นยังเป็นผลต่อพัฒนาการทางสังคมและพัฒนาการทางด้านสติปัญญาต่อไปอีกด้วย สามารถทำนายพัฒนาการได้โดยดูในเด็กเล็กว่ามีพัฒนาการเป็นอย่างไร และโตขึ้นจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร เป็นต้น

2.7 พัฒนาการส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของร่างกายมีอัตราในการพัฒนาไม่เท่ากัน ร่างกายของคนเรานั้นแม้ว่าจะมีพัฒนาการหลายด้านเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันก็ตาม การพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของร่างกายก็ยังมีอัตราไม่เท่ากัน เช่น เทา มือ จมูก จะมีพัฒนาการเต็มที่เมื่อเขาสู่วัยรุ่น ขณะที่บางส่วนของใบหน้าและโหนกจะพัฒนาไปอย่างช้า ๆ การคิด คำนึง การสร้างมโนภาพจะเจริญอย่างรวดเร็วในวัยตอนต้น หรือมือ เทา ระบบย่อยอาหาร จะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในวัยรุ่น จะเห็นว่าในแต่ละระยะของชีวิตพัฒนาการของร่างกาย ความคิดความเข้าใจบางอย่างจะมีพัฒนาการที่ดี แต่อาจจะมีพัฒนาการบางอย่างที่มีอัตราพัฒนาการช้า ซึ่งพัฒนาการชนิดนั้น ๆ จะไปพัฒนา ในตอนหลังหรืออาจพัฒนาแล้วในอดีต

2.8 พัฒนาการของเด็กแต่ละวัยจะมีลักษณะเฉพาะ หมายความว่า เด็กแต่ละคนย่อมมีลักษณะของพฤติกรรมแตกต่างกัน พฤติกรรมบางอย่างในวัยหนึ่ง อาจไม่เป็นปัญหาแต่ถ้าพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นในวัยอื่นก็อาจจะเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น พฤติกรรมของการยอนตามซ้าแล้วซ้าอีก พฤติกรรมนี้ถ้าเกิดในระยะเด็กปฐมวัย ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ปกติ แต่ถาพฤติกรรมนี้เกิดขึ้นเด็กวัยรุ่นก็ถือว่าพฤติกรรมนี้

เป็นปัญหา หรือพฤติกรรมของการกระโดดโลดเต้นบนเก้าอี้ ถ้าเกิดขึ้นในวัยเด็กก็ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ปกติ แต่ถาเกิดขึ้นในวัยรุ่นก็ถือว่าเป็นปัญหา จากตัวอย่างนี้เราจะเห็นได้ว่าเด็กในแต่ละวัยจะมีพฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะวัยของวัยนั้น ๆ การศึกษาในเรื่องนี้จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

2.9 พัฒนาการของมนุษย์มีความแตกต่างกัน ถึงแม่ว่าแบบแผนของพัฒนาการมนุษย์จะมีความคล้ายคลึงกันและดำเนินรอยตามแบบแผนเดียวกันก็ตาม พัฒนาการของเด็กก็มีความแตกต่างกัน ทำให้เด็กทุกคนจะไม่พัฒนาไปถึงจุดเดียวกันเมื่อมีอายุเท่ากัน ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เด็กได้รับ พัฒนาการของเด็กที่แตกต่างกันมักจะเป็นด้านร่างกาย ปัญญา และบุคลิกภาพ นอกจากนี้ความแตกต่างด้านเพศและเชื้อชาติก็มีผลทำให้พัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจของเด็กต่างกันอีกด้วย แต่ทั้งนี้สิ่งแวดล้อมนั้นจะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของบุคคลมากที่สุด ในช่วงที่กำลังมีการเจริญเติบโต และจะมีผลกระทบน้อยที่สุดในช่วงที่ไม่ค่อยมีการเติบโต (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537, หน้า 5-7)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าได้มีการศึกษาพัฒนาการของเด็กในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งแต่ละด้านก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันไป ทั้งนี้เพราะเด็กก็คือคน และคนก็คือมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลจะพัฒนาการพร้อมกันไป เพียงแต่เรานำมาแบ่งศึกษาในแต่ละด้านให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย

3.1 พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านร่างกาย หมายถึงความสามารถในการทำงานของกล้ามเนื้อใหญ่ที่ใช้ในการเคลื่อนไหว ทรงตัว ยืน วิ่ง รวมทั้งความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กและประสาทสัมผัส เช่น การหยิบของ การขีดเขียน การพับกระดาษ เป็นต้นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย ทฤษฎีพัฒนาการของ Arnold Gesell (อ้างถึงใน วยุรี ทิพนนต์, 2555, หน้า 15) กล่าวว่า การเจริญเติบโตของเด็กทางด้านร่างกาย เนื้อเยื่อ อวัยวะ หน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ และพฤติกรรมที่ปรากฏขึ้น เป็นรูปแบบที่แน่นอน และเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นประสบการณ์และสภาพแวดล้อมเป็นองค์ประกอบรองที่ต่อเติมเสริมพัฒนาการต่าง ๆ ก็เชลเชื่อว่าวุฒิภาวะจะถูกกำหนดโดยพันธุกรรมและมีในเด็กแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละวัยมีความพร้อมทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ถ้าวุฒิภาวะหรือความพร้อมยังไม่เกิดขึ้นตามปกติในวัยนั้น ๆ สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กผลงานของก็เซลได้สร้าง

เกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดพฤติกรรมของเด็กในแต่ละระดับ เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเขา ได้แบ่งพัฒนาการของเด็กที่ต้องการจะวัด และประเมินออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่

1. พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว (Motor behavior) ครอบคลุมการบังคับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายและความสัมพันธ์ทางด้านการเคลื่อนไหว
2. พฤติกรรมทางการปรับตัว (Adaptive behavior) ครอบคลุมความสัมพันธ์ของการใช้มือและสายตา การสำรวจค้นหา การกระทำต่อวัตถุการแก้ปัญหาในการทำงาน
3. พฤติกรรมทางการใช้ภาษา (Language behavior) ครอบคลุมการที่เด็กใช้ภาษาการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน
4. พฤติกรรมส่วนตัวและสังคม (Personal-social behavior) ครอบคลุมการฝึกปฏิบัติส่วนตัว เช่น การกินอาหาร การขับถ่าย และการฝึกต่อสภาพสังคม เช่น การเล่น การตอบสนองของผู้อื่นจากแนวความคิดของกิเซล สามารถนำมาอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ในด้านการเจริญเติบโต พัฒนาการทางร่างกาย และสามารถนำไปเชื่อมโยงกับสติปัญญาได้อีกด้วย นอกจากนั้นกิเซลได้เขียนหนังสือขึ้น 2 เล่ม คือ The First Five Year of Life และ The Child from five to ten ซึ่งแนวคิดดังกล่าว มีบทบาทมากต่อการจัดกลุ่มเด็กเข้าศึกษา ในชั้นอนุบาลและชั้นประถม เกณฑ์มาตรฐานใช้เป็นแบบทดสอบมาตรฐาน ในการทำนายพฤติกรรม วิเคราะห์กลุ่มและทำวิจัย เพื่อบอกลักษณะพัฒนาการเด็ก โดยใช้อายุทางปฏิทินเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ มีบทบาทมากในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กโดยการจัดกิจกรรมนั้นต้องให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็กแต่ละคน

สรุป จากแนวคิดทฤษฎีของกิเซล วุฒิภาวะจะถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และมีในเด็กแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละวัยมีความพร้อมทำสิ่งต่าง ๆ ได้ และการวัดพฤติกรรมต่างๆของเด็กก็ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม

3.2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจ พัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจ หมายถึง ความสามารถในการรู้สึกและแสดงความรู้สึกของเด็ก เช่น พอใจ ไม่พอใจ รักชอบ สนใจ เกลียด โดยที่เด็กรู้จักควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมกับวัยและสถานการณ์ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกที่ดีและนับถือตนเอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสังคม จึงรวมเป็นพัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจ และสังคม (psycho-social development) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจทฤษฎีพัฒนาการ

ทางบุคลิกภาพของ Freud (อ้างถึงใน สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2547, หน้า 43) ได้ให้ความสำคัญของเด็กวัย 5 ขวบแรกของชีวิตว่าเป็นวัยที่สำคัญที่สุดในชีวิตเขาเชื่อว่าเด็กวัยนี้ เป็นรากฐานของพัฒนาการด้านบุคลิกภาพและบุคคลที่สัมพันธ์ใกล้ชิดเด็กที่สุดคือ แม่ จะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อบุคลิกภาพและสุขภาพจิตของเด็ก Freud ได้พัฒนาทฤษฎี ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยรุ่นโดยให้ชื่อว่าทฤษฎีพัฒนาการ ทางเพศ (Psychosexual development) ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็ก แต่ละคน จะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพของร่างกาย โดยร่างกายจะเปลี่ยนแปลง บริเวณแห่งความพึงพอใจเป็นระยะ ๆ ในช่วงอายุต่าง ๆ กัน และถ้าบริเวณแห่งความพึงพอใจต่าง ๆ นี้ ได้รับการตอบสนองเต็มที่เด็กจะมีพัฒนาการที่ดี แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองเต็มที่ จะทำให้เกิดการสะสมปัญหา และแสดงออกเมื่อเด็กโตขึ้น ดังลำดับขั้นอายุดังต่อไปนี้

1. ช่วงอายุ 0-1 ปี ขั้นความพอใจอยู่บริเวณปาก (Oral) สนใจ บริเวณปาก ปากนำความสุขเมื่อได้ดูดอาหารสนองความต้องการของความหิว ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองก็อาจจะทำให้เกิดความคับข้องใจ
2. ช่วงอายุ 1-3 ปี ขั้นความพอใจอยู่ที่บริเวณทวารหนัก (Anal) ระยะเวลาขับถ่ายเรียนรู้การขับถ่าย เด็กไม่ถูกบังคับเกิดความพอใจไม่ขัดแย้ง ไม่เกิดความ ตึงเครียดทางอารมณ์
3. ช่วงอายุ 3-6 ปี ขั้นความพอใจอยู่ที่อวัยวะเพศ (Phallic) ระยะเวลา เกี่ยวข้องอวัยวะสืบพันธุ์ สนใจ อยากรู้ อยากเห็น สภาพร่างกายแตกต่างกันไปตามเพศ เรียนรู้ บทบาททางเพศของตน เลียนแบบบทบาทพ่อแม่ของตน ต้องการความรัก ความอบอุ่นจาก พ่อแม่
4. ช่วงอายุ 6-11 ปี ขั้นก่อนวัยรุ่น (Latency) ระยะเวลาสนใจสังคม เพื่อนฝูง พลังต่าง ๆ ในขั้นทั้ง 3 ยังแฝงอยู่ไม่แสดงปรากฏออกมา เด็กจะพยายามปรับตัว ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ๆ
5. วัยผู้ใหญ่ ขั้นวัยรุ่น มีความสนใจในเพศตรงข้ามมากขึ้น และเป็นจุดเริ่มต้นความรักระหว่างเพศนอกจากนี้ฟรอยด์ยังกล่าวถึง โครงสร้างของบุคลิกภาพ ไว้ด้วยว่าบุคลิกภาพประกอบไปด้วย IdEgo และ Super ego ซึ่งการทำงานของบุคลิกภาพ อยู่ภายใต้ 3 สิ่งนี้ Id คือบุคลิกภาพส่วนที่เป็นจิตไร้สำนึก เป็นแรงผลักดันตามธรรมชาติ ที่สั่งให้มนุษย์ทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้ตามที่ตนต้องการ เป้าหมาย Id คือ ความพึงพอใจ

(Pleasure principle) Ego คือบุคลิกภาพส่วนที่มนุษย์พัฒนาขึ้นมาจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก เป็นส่วนที่ควบคุมให้มนุษย์ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงโดยใช้หลักแห่งความจริง (Reality principle) Super ego คือ บุคลิกภาพที่มนุษย์พัฒนาขึ้นมาจากค่านิยมและฐานจริยธรรมของบิดามารดา เป็นส่วนที่ควบคุมให้มนุษย์เลือกทำในสิ่งที่ตนคิดว่าดี Ego ideal และหลักเลี่ยงพฤติกรรมที่ขัดต่อมาตรฐานจริยธรรมของตน (Conscience) บุคคลที่มีบุคลิกภาพดี คือ บุคคล Ego สามารถปรับให้เกิดความสมดุลระหว่างแรงขับตามธรรมชาติของ Id กับมาตรฐานของ Super ego

สรุป จากทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของ Freud เชื่อว่าพัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจของเด็กแต่ละคน ก็ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายด้วยซึ่งจะเห็นได้ว่าพัฒนาการแต่ละด้านมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กัน

3.3 พัฒนาการทางด้านสังคม พัฒนาการทางด้านสังคม หมายถึงความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทำหน้าที่ตามเวลา ตามความรับผิดชอบ รู้จักกาลเทศะ การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของ Erikson ได้เน้นความสำคัญของเด็กปฐมวัยว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับเด็ก บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่า แต่ละช่วงของอายุเด็ก ประสบสิ่งที่พึงพอใจตามขั้นพัฒนาการต่าง ๆ ของแต่ละวัยมากน้อยเพียงใด ถ้าเด็กได้รับสิ่งที่ตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้น เด็กก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดี และเหมาะสมและครอบคลุมถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งพัฒนาการของมนุษย์มี 8 ขั้น คือ (สิริมา ภิญาอนันตพงษ์, 2547, หน้า 46-49)

1. ขั้นความเชื่อใจ-ขาดความเชื่อใจ (Trust versus mistrust)

อายุแรกเกิด-1 ปี ทารกจะพัฒนาความรู้สึกว่าตนเป็นที่ยอมรับและสามารถให้ความเชื่อใจเป็นมิตรแก่คนอื่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ไม่ว่าจะเป็น การอุ้ม การให้อาหาร หรือวิธีการเลี้ยงดูต่าง ๆ จะส่งผลไปสู่บุคลิกภาพของความเป็นมิตร เปิดเผย และเชื่อถือไว้เนื้อเชื่อใจต่อสภาพแวดล้อมและบุคคลต่าง ๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความรักความอบอุ่นอย่างเพียงพอเด็กก็จะพัฒนาบุคลิกภาพของความตระหนี่ ปกปิด ไม่ไว้วางใจ และมักมองโลกในแง่ร้าย

2. **ขั้นการควบคุมด้วยตนเองหรือสงสัย/อาย (Autonomy versus doubt or shame)** อายุ 2-3 ปี เด็กวัยนี้เริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตนเองสามารถควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ เด็กสามารถทำงานง่าย ๆ เหมาะสมกับวัย ทำสำเร็จด้วยตนเอง เช่น การหยิบอาหารเข้าปาก เดิน วิ่ง หรือเล่นของเล่น ถ้าพ่อแม่บังคับหรือห้ามไม่ให้เด็กทำอะไรด้วยตนเองหรือเข้มงวดเกินไป จึงทำให้เด็กเกิดความสงสัยในความสามารถของตนเองเกิดความละอายในสิ่งที่ตนกระทำ ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณไม่สามารถทำอะไรได้อย่างถูกต้องและได้ผล เกิดความย่อท้อชอบพึ่งผู้อื่น

3. **ขั้นพัฒนาความคิดริเริ่ม หรือความรู้สึกผิด (Sense of vs. of guilt)** เด็กจะมีความกระตือรือร้นที่จะเรียกสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเอง เด็กมีการเลียนแบบผู้ที่อยู่ใกล้ชิดหรือสิ่งแวดล้อมที่ตนรับรู้ เด็กเริ่มเรียนรู้และยอมรับค่านิยมของครอบครัวและสิ่งถ่ายทอดสู่เด็ก ถ้าเด็กไม่มีอิสระในการค้นหา ก็จะส่งผลไปสู่ความคับข้องใจที่ไม่สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ตนอยากรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อจิตใจของเด็กและความรู้สึกผิดติดตัว

4. **ขั้นการประสบผลสำเร็จ ความขยันหมั่นเพียรหรือรู้สึกด้อย (Mastery versus inferiority)** อายุ 6-12 ปี เด็กวัยนี้จะทุ่มเท ขยัน เพื่อเกิดความสำเร็จ ชอบแข่งขันร่วมกับเพื่อนกับกลุ่ม

5. **ขั้นการรู้จักตนเองหรือความสับสนไม่รู้จักตนเอง (Identity versus diffusion: fidelity)** อายุ 13-17 ปี วัยนี้จะเป็นการค้นหาความเป็นตนเอง สร้างความเป็นตนเองผู้ใหญ่และสังคมมีอิทธิพล

6. **ขั้นรู้สึกรักใคร่ใกล้ชิดกับรู้สึกโดดเดี่ยว (Intimacy versus isolation)** อายุ 18-22 ปี เป็นวัยแห่งความรักติดชอบ เป็นผู้ใหญ่ สร้างตัว

7. **ขั้นความรักติดชอบแบบผู้ใหญ่หรือความรู้สึกเฉื่อยชา (Generativity versus absorption)** อายุ 22-40 ปี วัยนี้ต้องการสร้างปีกแผ่น สืบวงศ์ตระกูล รับผิดชอบต่อหน้าที่รับผิดชอบครอบครัว

8. **ขั้นความมั่งคั่ง สมบูรณ์/หมดหวัง ทอดอาลัยชีวิต (Integrity versus despair)** อายุ 40-วัยชรา วัยนี้มีความภูมิใจในความสำเร็จของชีวิต หรือเกิดความอาลัยท้อแท้ สิ้นหวังไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นพัฒนาการบุคลิกภาพทั้ง 8 ขั้นของอีริคสัน ในขั้นพัฒนาการที่ 1-3 มีความเกี่ยวข้องกับวัยของเด็กปฐมวัย เด็กมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่และครอบครัว ดังนั้นพ่อแม่เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อ

พัฒนาการทางบุคลิกภาพเด็กในวัยนี้เป็นอย่างมากเด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ในวัยผู้ใหญ่ได้ ขึ้นอยู่กับรากฐานพัฒนาการในวัยนี้เป็นสำคัญ

สรุป จากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของ Erikson บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่า แต่ละช่วงของอายุเด็กประสบสิ่งที่พึงพอใจตามขั้นพัฒนาการต่าง ๆ ของแต่ละวัยมากน้อยเพียงใด ถ้าเด็กได้รับสิ่งที่ตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้น เด็กก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสมและครอบคลุมถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งพ่อแม่เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพเด็กในวัยนี้เป็นอย่างมาก ในการส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีพัฒนาการที่ดี

3.4 ทฤษฎีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล Feist (อ้างถึงใน ลักขมี ชุมภูธร, 2550, หน้า 26) ได้รวบรวมทฤษฎีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลของซัลลิแวน (Sullivan) โดยซัลลิแวนได้พัฒนาขั้นตอนของพัฒนาการมาจากรากฐานของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นประสบการณ์เฉพาะตนของแต่ละบุคคลซึ่งจะนำบุคคลนั้นไปสู่ความมั่นคงและปลอดภัย ซัลลิแวนแบ่งขั้นพัฒนาการออกเป็น 6 ขั้น คือ วัยทารก (Infancy) วัยเด็กเล็ก (Childhood) วัยเข้าเรียน (Juvenile era) วัยก่อนวัยรุ่น (Pre adolescence) วัยรุ่นตอนต้น (Early adolescence) วัยรุ่นตอนปลาย (Late adolescence) ในที่นี้จะกล่าวถึงเพียงขั้นที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ดังนี้คือ

ขั้นวัยเด็กเล็ก (Childhood) อยู่ระหว่างอายุ 2-4 ปี เป็นระยะที่เด็กได้พัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวและทักษะทางภาษาซึ่งจะช่วยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างอิสระและกว้างขวางมากขึ้น เด็กจะเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมที่เขามีส่วนร่วมอยู่ และเมื่อเด็กมีวุฒิภาวะพอที่จะใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสาร เด็กจะเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นที่จะช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย เด็กจะเริ่มรู้สึกถึงสิ่งที่ทำให้เขารู้สึกวิตกกังวล และสามารถจัดความวิตกกังวลนั้นได้

ขั้นวัยก่อนเรียน (Juvenile era) อยู่ในระหว่างอายุ 4-11 ปี เด็กจะเริ่มรู้จักว่าตนเองมีความแตกต่างจากบุคคลอื่น มีเป้าหมายของตนเอง เริ่มมีความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนและผู้ใหญ่คนอื่น ๆ มีการแข่งขัน ประนีประนอม รู้จักสถานการณ์ของตนเองจากความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมที่เด็กอยู่ร่วม

สรุป จากทฤษฎีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ทักษะทางภาษาจะช่วยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างอิสระ สามารถเรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนต่อคนอื่น มีความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ซึ่งพัฒนาการด้านสังคมนั้นเป็น

ความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข พัฒนาการทางด้านสติปัญญา พัฒนาการทางด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ การเข้าใจสิ่งต่าง ๆ การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา ซึ่งแสดงออกโดยการใช้ภาษาในการสื่อความหมายเป็นส่วนใหญ่

3.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านสติปัญญา

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Jean Piaget เป็นผู้สนใจศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งหน่วยสำคัญของโครงสร้างทฤษฎีของ จีน พิวาเจต์ พยายามอธิบายโดยเทอมต่อไปนี้ Schema เป็นความคิดรวบยอดที่สำคัญในทฤษฎีนี้ สกีมามาเป็นกระบวนการของพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างชีววิทยา เช่น ระบบย่อยอาหาร พิวาเจต์ แบ่งสกีมามาออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. สกีมามาเกิดจากความรู้สึกเคลื่อนไหว (Sensorimotor) ได้แก่ Schemaเบื้องต้นที่เกี่ยวกับประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหวอย่างง่าย

2. สกีมามาเกิดจากกระบวนการคิดการเข้าใจ (Cognitive schema) เป็นสกีมามาที่ซับซ้อนมาก เกิดจากที่สกีมามาในขั้นแรกผ่านกระบวนการ "internalization" ในสมองเพื่อตีความ โดยนำเอาประสบการณ์เก่าประยุกต์เข้ากับประสบการณ์ใหม่ ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ กว้างขวางมากขึ้นการปรับตัว (Adaptation) มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งอาศัยกระบวนการ 2 ชนิด คือ (สิทธิโชค อริยะกุล, 2544, หน้า 20-21)

1. การซึมซาบประสบการณ์ (Assimilation) จะเกิดขึ้นได้เมื่อพบประสบการณ์ใหม่และให้ประสบการณ์เก่าที่มีอยู่รับประสบการณ์ใหม่หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่มนุษย์ซึมซาบสิ่งแวดล้อม ตามความสามารถในการรับรู้ของเด็ก

2. การปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) คือ กระบวนการ ในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวของสิ่งมีชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพการณ์นั้นได้ หรืออาจสรุปได้ว่าการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา คือ การที่มนุษย์เราต้องปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับพัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว

(Sensorimotor) อายุระหว่างแรกเกิดถึง 2 ขวบ ขั้นนี้เด็กเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัส เช่น ปาก หู ตา สิ่งแวดล้อมรอบตัว

ขั้นที่ 2 ขั้นความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Intuitive or preoperational)

อายุระหว่าง 2-6 ปี เด็กจะเรียนรู้ภาษาพูด สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ทำทางในการสื่อความหมาย รู้จักสิ่งที่เป็นตัวแทน (Representation) โครงสร้างสติปัญญา แบบง่าย ๆ สามารถหาเหตุผลอ้างอิงได้ มีความเชื่อในความคิดของตนอย่างมาก ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Concrete operations)

อายุระหว่าง 7-11 ปี เด็กจะรับรู้รูปธรรมได้ดี ใช้เหตุผล สร้างกฎเกณฑ์ เห็นความสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ เป็นนามธรรม

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal operations)

อายุระหว่าง 11-16 ปี เด็กรู้จักคิดหาเหตุผล มีระบบ คาดคะเน ตั้งสมมติฐาน แก้ปัญหา พัฒนาสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ มีความคิดเท่าผู้ใหญ่เด็กปฐมวัยอยู่ในขั้นที่ 2 ของทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget

สรุป จากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget

เด็กปฐมวัยอยู่ในขั้นที่ 2 อายุระหว่าง 2-6 ปี เด็กจะเรียนรู้ภาษาพูด สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ทำทางในการสื่อความหมาย มีความเชื่อในความคิดของตนอย่างมาก ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ จะเห็นได้ว่าทักษะทางภาษาและการสื่อความหมายเป็นพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Howard Gardner (อ้างถึงใน สิริมาภิญโญนนตพงษ์, 2545, หน้า 39-41) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญา (Theory of multiple intelligence MI) โดยใช้หลักการวิวัฒนาการทางชีววิทยา (Biological evolution) จำแนกความสามารถหรือสติปัญญาของคนเอาไว้ 7 ประเภท และต่อมาเขาเพิ่มอีก 1 ประเภทเรียกว่า สติปัญญาด้านรักธรรมชาติ (Naturalistic) ต่อมาเพิ่มขึ้นอีก 1 ประเภท คือสติปัญญาด้านการดำรงชีวิต (Existential intelligence) รวมทั้งหมด 9 ด้าน ซึ่งการ์ตเนอร์เชื่อว่า สมรรถนะของมนุษย์ได้แบ่งเป็นส่วน ๆ แต่ละส่วน ได้กำหนดความสามารถที่ค้นหาและแก้ปัญหาที่เรียกว่า “ปัญญา” ซึ่งมีหลาย ๆ อย่าง ถือกำเนิดมาจากสมอง

เฉพาะส่วนแตกต่างกัน ซึ่งสติปัญญาทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ (สิริมา ภิญาอนันตพงษ์, 2545, หน้า 39-41)

1. สติปัญญาด้านภาษา (Linguistic intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถทางด้านภาษาสูง อาทิ นักเล่านิทาน นักพูด (ปฐกถา) ความสามารถ ใช้ภาษาในการหว่านล้อม การอธิบาย กวี นักเขียน นวนิยาย นักเขียนบทละคร บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ นักจิตวิทยา

2. สติปัญญาด้านตรรกและคณิตศาสตร์ (Logical / mathematics) หมายถึง กลุ่มผู้ที่มีความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข อาทิ นักบัญชี นักคณิตศาสตร์ นักสถิติกลุ่มผู้ให้เหตุผลที่ดี อาทิ นักวิทยาศาสตร์ นักตรรกศาสตร์ นักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์กลุ่มผู้ที่มีความไวในการเห็นความสัมพันธ์แบบแผน ตรรกวิทยา การคิด เชิงนามธรรมการคิดที่เป็นเหตุผล และการคิดคาดการณ์วิธีการ ใช้ในการคิด ได้แก่ การจัดประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน การสรุป การคิด คำนวณ การตั้งสมมติฐาน

3. สติปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual/spatial intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถมองเห็นภาพของทิศทางแผนที่ที่กว้างไกล อาทิ นายพรานป่า ผู้นำทางพวกเดินทางไกล รวมถึงผู้ที่มีความสามารถมองความสัมพันธ์ มองเห็นแสดงออกเป็นภาพรูปร่างในการจัดการกับพื้นที่ เนื้อที่ การใช้สี เส้น พื้นผิว รูปร่าง อาทิ สถาปนิก มัณฑนากร นักประดิษฐ์ ศิลปินต่าง ๆ

4. สติปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily / kinesthetic intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการใช้ร่างกายของตนเอง แสดงออกทางความคิดความรู้สึก อาทิ นักแสดงละคร-ภาพยนตร์ นักแสดงท่าเต้น นักกีฬา นักร้อง นักฟ้อนรำ-ทำเพลง และผู้ที่มีความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ เช่น นักปั้น ช่างแกะสลัก รวมถึงความสามารถทักษะทางกาย เช่น ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็วความยืดหยุ่น ความประณีต ความไวทางประสาทสัมผัส

5. สติปัญญาด้านดนตรี (Musical / rhythmic intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถทางด้านดนตรี ได้แก่ นักแต่งเพลง นักดนตรี นักวิจารณ์ดนตรี รวมถึงความไวในเรื่องจังหวะ เสียง ทำนอง ตลอดจนความสามารถในการเข้าใจและวิเคราะห์ดนตรี

6. สติปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal intelligence) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และเจตนาของผู้อื่น ทั้งนี้รวมถึงความสามารถไวในการสังเกต น้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง ทั้งยังมี ความสามารถสูงในการรับรู้ถึงลักษณะต่าง ๆ ของสัมพันธภาพของมนุษย์ และสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เช่น สามารถทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ปฏิบัติตาม

7. สติปัญญาด้านตน หรือการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal intelligence) หมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการรู้จักตนเอง และสามารถประพฤติปฏิบัติตน ได้จากความรู้สึกความสามารถในการรู้จักตัวตน อาทิ การรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง เช่น มีจุดอ่อนจุดแข็งในเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของ ตนเองมีความสามารถในการฝึกฝนตนเอง และเข้าใจตนเอง

8. สติปัญญาด้านการรักธรรมชาติ (Naturalistic intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ และปรากฏการณ์ ธรรมชาติ เข้าใจความสำคัญของตนเองกับสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงความสามารถ ของตนที่จะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เข้าใจถึงพัฒนาการของมนุษย์ และ การดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เข้าใจและจำแนกความเหมือนกันของสิ่งของ เข้าใจการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสสาร

9. สติปัญญาด้านการดำรงชีวิต (Existential intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการไตร่ตรอง คำนึง สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ใน โลกมนุษย์ เข้าใจการกำหนดของชีวิต และการรู้เหตุผลของการดำรงชีวิตอยู่ในโลก จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีของ Gesell ที่เชื่อว่าวุฒิภาวะจะถูกกำหนด โดยพันธุกรรมและมีในเด็กแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละวัย มีความพร้อม ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ และจากทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของ Sigmund Freud เชื่อว่าพัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจของเด็กแต่ละคน ก็ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายด้วย

4. การประเมินพัฒนาการ

ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายถึง การประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ดังนี้

นภเนตร ธรรมบวร (2549, หน้า 5) กล่าวว่า การประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของครูที่มีต่อพัฒนาการ การเรียนรู้ ความสนใจและความต้องการของเด็กแต่ละคนการประเมินพัฒนาการเด็กถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน กระทำเพื่อจะได้ทราบประสบการณ์และพัฒนาการของนักเรียน ทราบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนแต่ละชั้นตอน และเพื่อให้ครูใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 76) การประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง กระบวนการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในขณะที่ทำกิจกรรมแล้วจดบันทึกลงในเครื่องมือที่ผู้สอนสร้างขึ้นหรือกำหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกในแต่ละครั้ง เป็นข้อมูลในการพัฒนากิจกรรมให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ

สถาบันพัฒนาวิชาการและประเมินผล (2548, หน้า 96) การประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง การศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา การประเมินพัฒนาการควรทำหลาย ๆ ครั้งอย่างต่อเนื่องจนได้ผลสรุปที่ชัดเจน ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นมาก เพื่อนำข้อมูลมาพิจารณาในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้ได้รับประสบการณ์ตามความสามารถของเด็ก แต่ละคน

วยุรี ทิพนนต์ (2556, หน้า 16) กล่าวว่า การประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง กระบวนการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของเด็กซึ่งครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน แล้วนำข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการมาสรุปเพื่อตัดสินใจในการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวัน และครอบคลุมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา เพื่อนำผลมาใช้ในการจัดกิจกรรม หรือประสบการณ์ พัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน

สรุปได้ว่า การประเมินพัฒนาการ เป็นการประเมินความเปลี่ยนแปลง และความก้าวหน้าของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการประกอบการจัดประสบการณ์ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ด้วยเหตุนี้ ครูซึ่งเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมินพัฒนาการเด็ก จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการเด็ก 3-6 ปี อย่างดี และต้องเข้าใจโครงสร้างของการประเมินอย่างละเอียดว่าประเมินเมื่อไรและอย่างไร ต้องมีความสามารถในการเลือกเครื่องมือและวิธีการใช้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ผลของการประเมินนั้นเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ การประเมินพัฒนาการอาจทำได้หลายวิธีและต้องคำนึงถึงเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 76)

5. วัตถุประสงค์ของการประเมินพัฒนาการเด็ก

Hills (อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร, 2549, หน้า 13) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการประเมินพัฒนาการเด็กไว้ ดังนี้

1. ช่วยครูในการวางแผน พัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรในชั้นเรียนของตน และใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนการสอน
2. ช่วยครูในการสื่อสารกับผู้ปกครองถึงความสนใจ พัฒนาการ และศักยภาพของเด็ก
3. ช่วยครูให้ทราบถึง (Identify) เด็กที่มีความต้องการพิเศษ (Special needs)
4. ช่วยครูในการประเมินผลการสอนของตน

Mcafee and Leong (อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร, 2549, หน้า 15) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินพัฒนาการเด็กไว้ ดังนี้

1. การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการที่จะเข้าใจพัฒนาการและความก้าวหน้าของเด็ก
 - 1.1 พัฒนาการและความก้าวหน้าของเด็กแต่ละช่วงเวลาเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในพัฒนาการด้านต่าง ๆ อาทิ พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อ ด้านภาษา ด้านสังคม และพัฒนาการด้านสติปัญญา ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดูและการเติบโตที่แตกต่างกัน อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ดังนั้นครูจึงมีความจำเป็นที่จะต้องประเมินเพื่อให้ทราบ

ว่าเด็กสามารถทำอะไรได้บ้าง มีนิสัย ทัศนคติอย่างไร รวมถึงการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายและความต้องการของเด็ก เพื่อนำข้อมูลมาใช้วางแผนการเรียนให้เหมาะสมกับเด็ก

1.2 ความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงของเด็กเกิดขึ้น

อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาพัฒนาการของเด็กเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะฉะนั้นครูควรมีการประเมินพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ครูอาจมีการเปรียบเทียบผลงานของเด็กที่ทำในเดือนนี้กับผลงานที่เด็กทำในเดือนที่ผ่านมาเพื่อดูพัฒนาการของเด็ก

1.3 บทบาทและสถานภาพในกลุ่มของเด็กการเรียนรู้ของเด็ก

ที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มเพื่อนหรือสิ่งแวดล้อมที่เด็กทำงานหรือเล่นด้วย ดังนั้นในการเรียนการสอนครูควรมีการประเมินพัฒนาการการปฏิสัมพันธ์และบทบาทของเด็กในขณะที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนว่า เด็กมีปฏิสัมพันธ์พัฒนาการและบทบาทเป็นอย่างไร

2. ข้อมูลที่ได้จากการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยจะมีประโยชน์

ในการวางแผนโปรแกรมการเรียนการสอนและการตัดสินใจต่าง ๆ ที่มีผลต่อเด็กปฐมวัย Bredekamp (อ้างถึงใน นกเนตร ธรรมบวร, 2549, หน้า 16) กล่าวว่า ข้อมูลที่ได้จากการประเมินเด็กปฐมวัยมีความจำเป็นอย่างมากต่อการวางแผนและพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย คือ ช่วยให้ครูตัดสินใจได้ว่าจะเริ่มบทเรียนใหม่เมื่อไหร่ เริ่มอย่างไร และใช้เวลานานเท่าไรในการสอนแต่ละบทเรียน รวมทั้งการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงบทเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจของเด็ก นอกจากนี้ การประเมินพัฒนาการเด็กยังช่วยครูในการวางแผน การเรียนการสอนในแต่ละวันอีกด้วย

3. การประเมินเด็กปฐมวัยจะช่วยให้ทราบถึงเด็กซึ่งอาจมีความ

ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยสามารถช่วยให้ครูทราบถึงเด็กในชั้นของตนซึ่งอาจมีความต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เช่น เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับการพูดหรือการได้ยิน อาจต้องมีการแนะนำพ่อแม่ ผู้ปกครองให้นำเด็กไปปรึกษาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนี้โดยเฉพาะ เป็นต้น นอกจากนี้ การประเมินพัฒนาการยังช่วยให้ครูสามารถค้นพบเด็กซึ่งมีพัฒนาการล่าช้ามากซึ่งต้องการได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษ โดยติดต่อให้เด็กได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยแก้ไขให้ทัน่วงทีก่อนที่จะสายเกินไป

4. การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยมีจุดประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับเด็กโดยมีการรายงานผลและสื่อสารให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และบุคคลทั่วไปทราบครูอนุบาลจำเป็นต้องมีการรายงานผลพัฒนาการความก้าวหน้าของเด็กให้ผู้ปกครองและบุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ ข้อมูลที่ครูนำมารายงานหรือสื่อสารกับผู้ปกครองควรเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ความชัดเจน และถูกต้องที่สุดเกี่ยวกับเด็ก ข้อมูลต่าง ๆ ที่รายงานหรือสื่อสารกับผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับบทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับผู้เด็กแต่ละกลุ่ม

สรุป วัตถุประสงค์ของการประเมินพัฒนาการเด็ก ก็เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการและความก้าวหน้า ความต้องการพิเศษของเด็กปฐมวัย รวมทั้งเป็นการประเมินผลกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อช่วยให้ครูได้พัฒนา และวางแผนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนต่อไป

6. หลักการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

Hendrick (อ้างถึงใน สิทธิโชค อริยะกุล, 2544, หน้า 26) ได้กล่าวถึงหลักการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ไว้ดังนี้

1. การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ต้องประเมินทุกด้าน ทั้งด้านร่างกายอารมณ์ สังคมและสติปัญญา ไม่ควรแยกประเมินเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง
2. การประเมินเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย ครูและผู้เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการประเมินตลอดปี เพื่อช่วยให้ทราบความก้าวหน้าของเด็ก และสามารถปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความถนัดของเด็กได้ ดังนั้นจึงควรทำการประเมินอย่างสม่ำเสมอ
3. ในการประเมินพฤติกรรมของเด็ก ควรประเมินหลาย ๆ ครั้ง ก่อนที่จะสรุปผลทั้งนี้เพื่อให้ข้อสรุปตรงกับข้อเท็จจริง โดยผู้ประเมินจะต้องศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กแต่ละข้อ เพื่อช่วยให้การสรุปผลการประเมินมีหลักการ ถูกต้อง เชื่อถือได้
4. ผลการประเมินเด็กรายบุคคลถือเป็นความลับ ไม่ควรเปิดเผยกับผู้ไม่เกี่ยวข้องโดยเฉพะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่เป็นปัญหาสำหรับเด็ก
5. การเลือกวิธีการประเมินต้องเลือกให้เหมาะสม กับวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะประเมิน

6. การเลือกพฤติกรรมที่จะประเมิน ให้พิจารณาวัตถุประสงค์ของการประเมิน

7. ในการเปรียบเทียบพัฒนาการเด็กในวัยเดียวกันต้องใช้มาตรฐานเดียวกัน

8. การตีความหรือสรุปผลการประเมินต้องมีความเป็นปรนัย ถ้าเป็นไปได้ควรมีผู้ประเมินมากกว่า 1 คน

สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2547, หน้า 95) กล่าวถึงหลักการประเมินพัฒนาการของเด็ก ไว้ดังนี้

1. การประเมินต้องประเมินพัฒนาการเด็กครบทุกด้าน
2. เน้นการประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ
3. สภาพแวดล้อมการประเมินต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับการทำกิจกรรมประจำวันของเด็ก โดยจัดการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติ
4. เน้นการประเมินตามสภาพจริง โดยมีการสะสมงานของเด็กเป็นรายบุคคล

5. การประเมินต้องจัดทำอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การใช้เครื่องมือและการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

6. ไม่ใช่แบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเด็กระดับก่อนประถมศึกษา

7. การประเมินเด็กปฐมวัยควรใช้วิธีการที่หลากหลายทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

สรุป หลักการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ต้องประเมินให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน มีการวางแผนการประเมินอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและสม่ำเสมอโดยเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายในการประเมินขอบข่ายการวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยขอบข่ายการประเมินเด็กปฐมวัย ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านคือ ทางด้านร่างกาย ทางด้านอารมณ์จิตใจ ทางด้านสังคม และทางด้านสติปัญญา

1. พัฒนาการทางด้านร่างกายหมายถึง การเจริญเติบโตของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของเด็กก่อนปฐมวัย จะไม่รวดเร็วเหมือนวัยทารก แต่จะเป็นไปในอัตราที่คงที่ ส่วนที่พัฒนามากได้แก่ วุฒิภาวะ ระบบประสาท กล่าวคือ

กล้ามเนื้อมัดต่าง ๆ จะแข็งแรงและทำงานประสานกัน ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้คล่องแคล่ว สามารถทรงตัวได้ดีขึ้น อาจกล่าวแยกเป็น 2 ส่วนดังนี้ (สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์, 2547, หน้า 97)

1.1 การทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อใหญ่ หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการบังคับกล้ามเนื้อที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของร่างกาย ได้แก่ การเดิน การวิ่ง การกระโดด การเตะบอล การปีนป่าย และการจับหรือขว้างลูกบอล เป็นต้น การประเมินพัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ ควรสังเกตลักษณะดังต่อไปนี้ (Mcafee and Leong อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร, 2549, หน้า 79)

- 1) ความสมดุลของร่างกาย (Balance)
- 2) ความคล่องแคล่วของร่างกาย (Fluidity)
- 3) ความสัมพันธ์ของร่างกาย (Coordination)

ทักษะแต่ละทักษะหรือพฤติกรรมแต่ละพฤติกรรมนั้น สามารถที่จะแสดงออกในระดับต่าง ๆ กัน ในเด็กเล็ก ๆ เด็กจะสามารถแสดงเฉพาะบางส่วนของทักษะหรือพฤติกรรมได้ดี ในขณะที่เดียวกันเด็กอาจจะต้องการความช่วยเหลือจากครูเมื่อเด็กสามารถที่จะควบคุมทักษะได้ดีขึ้น เด็กจะใช้ทักษะนั้นในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. การเคลื่อนไหวและระยะทาง (Motion and distance) เด็กจะสามารถเดินไปข้างหน้า (Forward) เดินถอยหลัง (Backward) เดินด้านข้าง (Sideways) ในระยะที่ไกลขึ้น เช่น เด็กสามารถเดินหน้าบนไม้กระดานได้อย่างคล่องแคล่ว เป็นต้น

2. การเคลื่อนไหวตามจังหวะหรือรูปแบบ (Motion in a specific rhythm or pattern) เช่น เด็กอาจจะเคลื่อนไหวตามจังหวะดนตรีหรือตามรูปแบบที่กำหนดให้ เช่น กระโดดไปทางซ้าย 3 ครั้ง หรือกระโดดไปทางขวา 1 ครั้ง เหล่านี้ เป็นต้น

3. การนำรูปแบบของการเคลื่อนไหวแบบต่าง ๆ มาผสมผสานกัน (Combination of other movement patterns) ทักษะขั้นนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะในระดับพัฒนาการช่วงปลายเท่านั้น เช่น การกระโดดและรับหรือขว้างลูกบอล ในขณะเดียวกัน เป็นต้น

1.2 การทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อเล็ก หมายถึง

การพัฒนาความสามารถในการบังคับกล้ามเนื้อเล็กส่วนต่าง ๆ ให้ทำงานประสานกัน เช่น ตากับมือ ได้แก่การวาดภาพ การลากเส้น การตัดกระดาษ การร้อยลูกปัด และการลากเส้นตามรอยปะ เป็นต้น การประเมินพัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ควรสังเกตลักษณะดังต่อไปนี้ (Mcafee and Leong อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร, 2549, หน้า 83-84)

1) ความคล่องแคล่ว (Dexterity) โดยดูที่ระดับความชำนาญในการใช้มือและนิ้ว เด็กควรสามารถใช้นิ้วได้อย่างคล่องแคล่ว มือข้างใดข้างหนึ่งหรือนิ้วใดนิ้วหนึ่งอาจจะมี ความคล่องแคล่วมากกว่ามืออีกข้างหนึ่งหรือนิ้วอื่น ๆ

2) ความอ่อนตัว (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการเคลื่อนไหวนิ้วและมือได้เต็มขีดจำกัดของการเคลื่อนไหวนั้น ๆ นิ้วและมือควรเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่วไม่ควรจะแข็งทื่อ

3) ความถูกต้องและความสามารถในการควบคุม (Precision and control) เด็กสามารถควบคุมการใช้กล้ามเนื้อนิ้วและมือได้ ทั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่กำหนดให้ เช่น การระบายสีในภาพใหญ่ และการระบายสีในภาพเล็ก เป็นต้น

4) การประสานกัน (Coordination) การใช้กล้ามเนื้อนิ้วและมือทั้งสองข้าง ควรมีการประสานสัมพันธ์กัน เช่น ในการตัดกระดาษ มือข้างที่ถือกระดาษ และมือข้างที่ถือกรรไกรควรทำงานประสานกัน เป็นต้น

5) การรวมกันของการรับรู้ด้านประสาทสัมผัส (Sensory perceptual integration) หมายถึง การประสานกันระหว่างการรับรู้ด้านประสาทสัมผัสและการใช้กล้ามเนื้อเล็ก เช่น การตัดรูปภาพ การวาดรูปตามแบบหรือการวาดรูปตามรอยปะ เป็นต้น

2. พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ หมายถึง พัฒนาการที่มีรากฐานมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูกในช่วงแรกเริ่มของชีวิต เด็กเล็ก ๆ จะแสดงออกทางอารมณ์อย่างทันทีและเปิดเผย โดยแสดงพฤติกรรมตามความรู้สึกโดยตรงไปตรงมา ปัจจัยที่ทำให้เด็กเกิดอารมณ์ต่าง ๆ นั้นเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก และทำให้เด็กแต่ละคนมีอารมณ์ผันผวนและซับซ้อนแตกต่างกัน การจัดประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่ดีสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการรับรู้ ความรู้สึกของตนเองไปสู่การรับรู้

ความรู้สึกของผู้อื่น และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เปิดเผยสู่การควบคุมอารมณ์ของตนเองได้

3. พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง พัฒนาการเรียนรู้ทางสังคม จากความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด ภายในครอบครัวที่ต้องการพึ่งพาผู้อื่นไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เด็กระดับก่อนประถมศึกษา มีความสามารถตามวัยที่จะช่วยเหลือตนเองได้ดี เด็กวัยนี้เริ่มพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง ชอบอิสระ มีความมั่นใจในตนเอง สนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัวมากขึ้น และเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น แต่การแสดงพฤติกรรมทางสังคมในระยะแรก อาจมีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เพราะเด็กวัยนี้จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีอารมณ์แปรปรวนง่าย ยังไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ และยอมรับความคิด ความรู้สึกของผู้อื่น แต่เมื่อเด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกันหรือผู้อื่นมากขึ้น อีกทั้งได้รับการปลูกฝังลักษณะ พฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคม เด็กย่อมสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นและเรียนรู้บทบาทตนเองในสังคมได้ดี

ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ และสังคม

1. การแสดงความรู้สึกและอารมณ์

1.1 บอกหรือแสดงความรู้ ความต้องการ และอารมณ์ของตนเอง

1.2 รับรู้ความรู้สึกและอารมณ์ และยอมรับผู้อื่น

1.3 พึงพอใจในตนเอง

1.4 บอกหรือแสดงความพอใจผู้อื่น

2. การช่วยเหลือตนเอง

2.1 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง

2.2 ระมัดระวังและดูแลตนเองให้ปลอดภัย

3. การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3.1 เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

3.2 ปฏิบัติตนเป็นผู้นำและผู้ตาม

4. คุณธรรม จริยธรรม

4.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง

4.2 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

4.3 ช่วยเหลือและแบ่งปัน

5. มารยาทตามวัฒนธรรมไทย

5.1 ปฏิบัติตนถูกต้องตามกาลเทศะ

4. พัฒนาการด้านสติปัญญาหมายถึง พัฒนาการในระยะความคิดแบบก่อนเกณฑ์ คือเด็กมีความคิดเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ที่รับรู้ และใช้ความคิดในการแก้ปัญหาได้ แต่ความเข้าใจเหตุผลนั้นยังไม่สมบูรณ์ ลักษณะสำคัญของความคิดในเด็กวัยนี้ มีความคิดฝันและจินตนาการค่อนข้างมาก จะถือตนเองเป็นศูนย์กลาง คิดว่าคนอื่นจะคิดแบบเดียวกับตน มีความสนใจใคร่รู้ขอบข่ายของการประเมินพัฒนาการด้านสติปัญญา ประกอบด้วย (สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์, 2547, หน้า 101-109)

1. การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5
2. การจำแนก เปรียบเทียบ
3. การจัดหมวดหมู่
4. การเรียงลำดับ
5. การหาความสัมพันธ์
6. การแก้ปัญหา
7. การรู้ค่าจำนวน
8. การใช้ภาษา
9. ความคิดสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า ขอบข่ายของการวัดและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ก็คือ การประเมินพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็กปฐมวัย ทั้งด้านร่างกาย ที่ควรประเมิน ได้แก่ การเจริญเติบโต กล้ามเนื้อเล็ก-ใหญ่ และการเคลื่อนไหว ด้านอารมณ์จิตใจ ได้แก่ ความรู้สึก อารมณ์ คุณธรรม จริยธรรม ด้านสังคม ได้แก่ การเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านสติปัญญา ได้แก่ ภาษา การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้นซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัยโดยใช้สังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของพัฒนาการเด็กปฐมวัยทั้ง 4 ด้าน

ความเชื่อมั่นในตนเอง

1. ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเอง

ธีรภาพ วัฒนวิจารณ์ (2545, หน้า 127) ได้กล่าววา ความเชื่อมั่นเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเรา โดยจะทำหน้าที่กำกับความคิดและความรู้สึกของเราในปัญหาต่าง ๆ และจะ

แสดงออกมาในลักษณะของพฤติกรรมที่ปรากฏต่อบุคคลภายนอก ซึ่งก็คือสิ่งที่เรียกกันว่า บุคลิกภาพ

อัญชลี ฉิมพลี (2551, หน้า 8) กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง บุคลิกของบุคคลที่มีความกล้าหาญในการแสดงออก กล้าเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และตัดสินใจด้วยความมั่นใจ มีความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ทัศนียา บัวภา (2554, หน้า 29) กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็นและสามารถตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ กล้าแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของตนเองด้วยความมั่นใจ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เครือมาศ แสนตรี (2555, หน้า 117) ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความเป็นตัวของตัวเอง โดยการสังเกตหรือได้เห็นจากคนที่กล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ กล้าเผชิญกับสถานการณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ปรับตัวเข้ากับคนรอบข้างได้ดี มีความคุ้นเคย และแก้ปัญหาด้วยความรู้สึกมั่นคงทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ ทำอะไรได้ด้วยตนเอง เชื่อมั่นในตนเองว่าที่ตนกระทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ดี ยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยความพอใจและภาคภูมิใจ

สรุปไฉวา ความเชื่อมั่นในตนเอง ลักษณะของบุคคลที่มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าคิดกล้าแสดงออก กล้าเผชิญกับสถานการณ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ และแก้ปัญหาด้วยความรู้สึกมั่นคงทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ เชื่อมั่นในตนเองว่าที่ตนกระทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ดี ยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยความพอใจและภาคภูมิใจ

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง

2.1 ทฤษฎีพัฒนาการของ Erikson (Erik H. Erikson's Neo-Freudian Analysis)

Erikson (อ้างถึงใน เครือมาศ แสนตรี, 2555, หน้า 118-119) ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาโดยเน้นความสำคัญของเด็กปฐมวัยว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับเด็ก บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละช่วงของอายุ เด็กประสบสิ่งที่พึงพอใจตามขั้นพัฒนาการต่าง ๆ ของแต่ละวัยมากเพียงใด ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้นเด็กก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดี และเหมาะสม รวมถึงพัฒนาครอบครัวถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย

ซึ่งพัฒนาการของมนุษย์มี 8 ขั้น แต่สำหรับปฐมวัยมีเพียง 4 ขั้น จึงขอกล่าวเฉพาะ 4 ขั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ความเชื่อใจหรือขาดความเชื่อใจ (Trust versus mistrust) อยู่ในวัยแรกเกิด-1 ปี เด็กมีความสัมพันธ์กับแม่ หรือผู้เลี้ยงดู เนื่องจากทารกจะพัฒนาความรู้สึกว่าตนเป็นที่ยอมรับและสามารถให้ความเชื่อใจเป็นมิตรแก่คนอื่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ไม่ว่าจะเป็นการอุ้ม การให้อาหาร หรือวิธีการเลี้ยงดูต่าง ๆ จะส่งผลไปสู่บุคลิกภาพของความเปนมิตร เปดเผย และเชื่อถือไว้นับเชื่อใจต่อสภาพแวดล้อม และบุคคลต่าง ๆ ถ้าเด็กไม่ ได้รับความรักและความอบอุ่นอย่างเพียงพอ เด็กก็จะพัฒนาบุคลิกภาพของความตระหนี่ตัวปกปิดไม่ไว้วางใจและมักมองโลกในแง่ร้าย

ขั้นที่ 2 การควบคุมด้วยตนเองหรือสงสัย /อาย (Autonomy versus doubt or shame) อยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี เด็กมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู เนื่องจากเด็กวัยนี้เริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตนเอง สามารถควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ เด็กจะสามารถทำงานง่าย ๆ เหมาะสมกับวัยของเด็กให้สำเร็จด้วยตนเอง เช่น การหยิบอาหารเข้าปาก เดิน วิ่ง หรือเล่นของเล่น ซึ่งถ้าพ่อแม่บังคับหรือห้ามไม่ให้เด็กกระทำการใดด้วยตนเอง หรือเข้มงวดเกินไปจึงทำให้เด็กเกิดความสงสัยในความสามารถของตนเอง เกิดความละอายในสิ่งที่ตนกระทำ ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกวาทนไม่สามารถทำอะไรได้อย่างถูกต้องและได้ผล เกิดความขอหอบขอขบฟังผู้อื่น

ขั้นที่ 3 การริเริ่ม หรือรู้สึกผิด (Initiative versus guilt) อยู่ในวัยอายุ 3-6 ปี เด็กมีความสัมพันธ์กับครอบครัว เนื่องจากขั้นพัฒนาความคิดริเริ่ม หรือความรู้สึกผิด (Sense of VS. of Guilt) เด็กจะมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้อะไรต่าง ๆ รอบตัวเอง เด็กมีการเลียนแบบอยู่ใกล้หรือสิ่งแวดล้อมที่ตนรับรู้ เด็กเริ่มเรียนและยอมรับค่านิยมของครอบครัวและสิ่งถ่ายทอดสู่เด็ก ถ้าเด็กไม่มีอิสระในการค้นหา ก็จะส่งผลไปสู่ความคับข้องใจที่ไม่สามารถเรียนรู้ ในสิ่งที่ตนอยากรู้ ซึ่งจะส่งผลให้จิตใจของเด็กและความรู้สึกผิดติดตัว

ขั้นที่ 4 การประสบความสำเร็จ ความขยันหมั่นเพียรหรือรู้สึกด้อย (Mastery versus inferiority) อยู่ในวัยอายุ 6-12 ปี เด็กมีความสัมพันธ์กับครอบครัว เนื่องจากเด็กในวัยนี้ต้องการกำลังใจในเพื่อทุ่มเท ขยันจนเกิดความสำเร็จ ชอบการแข่งขันร่วมกับเพื่อนกับกลุ่ม

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของSigmund Freud

Sigmund Freud เป็นนายแพทย์ทางด้านรักษาโรคประสาท ได้ให้ความสำคัญของเด็กวัย 4 ปแรกของชีวิต ซึ่งเป็นวัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต เขาเชื่อว่าวัยนี้ เป็นรากฐานของพัฒนาการด้านบุคลิกภาพและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเด็กที่สุด คือ แม่จะเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างสูงต่อบุคลิกภาพและสุขภาพจิตของเด็ก นอกจากนั้นได้พัฒนาทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิด จนถึงวัยรุ่นโดยให้ชื่อว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางเพศ (Psychosexual Development) ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพของร่างกาย โดยร่างกายจะเปลี่ยนแปลงบริเวณแห่งความพึงพอใจเป็นระยะ ๆ ในช่วงอายุต่าง ๆ กัน และถ้าบริเวณแห่งความพึงพอใจต่าง ๆ นี้ได้รับการตอบสนองเต็มที่ เด็กจะมีพัฒนาการที่ดีและสมบูรณ์ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่ได้รับการตอบสนองเต็มที่ก็จะทำให้เกิดการสะสมปัญหาและแสดงออกเมื่อเด็กโตขึ้น (สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์, 2549, หน้า 42-44; อ้างอิงมาจาก Freud, 1856-1939) แบ่งออกเป็น 5 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นความพอใจอยู่ในบริเวณปาก (Oral) อยู่ในวัยอายุ 0-1 ปี เด็กจะมีความสนใจบริเวณปาก ปากนำความสุขเมื่อได้ดูดอาหารสนองความต้องการของความหิว ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองก็ อาจจะทำให้ เกิดความคับข้องใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นความพอใจอยู่ที่บริเวณทวารหนัก (Anal) อยู่ในวัยอายุ 1-3 ปี เป็นระยะที่เกี่ยวข้องกับการถ่าย เด็กเกิดการเรียนรูการขับถ่าย ถ้าเด็กไม่ถูกบังคับ จะเกิดความพอใจ ไม่ขัดแย้ง ไม่เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์

ขั้นที่ 3 ขั้นความพอใจอยู่ที่อวัยวะเพศ (Phallic) อยู่ในวัยอายุ 3-6 ปี เป็นระยะที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะสืบพันธุ์ เด็กเกิดความสนใจ อยากรู้อยากเห็นสภาพร่างกายที่แตกต่างไปตามเพศ เด็กจะเรียนรูบทบาททางเพศของตน โดยเลียนแบบบทบาทพ่อแม่ ของตน ต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่

ขั้นที่ 4 ขั้นก่อนวัยรุ่น (Latency) อยู่ในวัยอายุ 6-11 ปี เป็นระยะที่เด็กเริ่มสนใจสังคมเพื่อนฝูง พลังต่าง ๆ ในขั้นทั้ง 3 ยังแฝงอยู่ ไม่แสดงปรากฏออกมา เด็กจะพยายามปรับตัวให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นวัยรุ่นอยู่ในวัยอายุ 13-18 ปี (วัยผู้ใหญ่) เป็นขั้นที่เด็กมีความสนใจในเพศตรงข้ามมากขึ้น และเป็นจุดเริ่มต้นความรักระหว่างเพศ

2.3 ทฤษฎีบุคลิกภาพของ Carl Gustav Jung's (Carl Gustav Jung's Personality Theory) คาร์ล กุสตาฟ จุง มีความเชื่อในเรื่องของจิตไร้สำนึกซึ่งสะสมมาแต่อดีต (Collective Unconscious) หรือประสบการณ์ ในจิตไร้สำนึก (Personal Unconscious) เน้นวาชาติพันธุ์ หรือชาติกำเนิดเป็นจุดเริ่มต้นของบุคลิกภาพ และพัฒนาการของบุคลิกภาพเริ่มจากการปฏิสนธิ ไปตลอดจนชั่วชีวิต สำหรับความรู้สึกทางเพศจะมีบทบาทสำคัญก่อนอายุ 5 ขวบ และจะมีบทบาทสำคัญสูงสุดในช่วงวัยรุ่น บุคลิกภาพในช่วงวัยรุ่นนั้นจะพัฒนาไปในแบบต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป คาร์ล กุสตาฟ จุง ได้แบ่งลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลเป็น 2 ประเภท คือ

1. ลักษณะของบุคลิกภาพแบบเก็บตัว (Introvert) มีลักษณะไม่ สนใจสิ่งแวดลอมเท่ากับตนเอง ชอบคิดทำอะไรเงียบ ๆ คนเดียว ไม่ชอบเขาสังคม อารมณ์อ่อนไหวง่าย เก็บความทุกข์ไว้กับตนเอง ไม่มีความมั่นใจในตนเอง หากบุคคลมีลักษณะดังกล่าวมากจะมี โอกาสเกิดความผิดปกติ ทางจิต ทางอารมณ์ และมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพได้มาก

2. ลักษณะบุคลิกภาพแบบเปิดเผย (Extrovert) มีลักษณะตรงกันข้ามกับพวกเก็บตัว สนใจสิ่งแวดลอม ชอบเขาสังคม เบ็ดเตล็ด มีเพื่อนมาก ไม่ชอบเก็บความทุกข์แต่จะพูดระบายให้คนอื่นจนหมด มักจะสนใจเหตุ การณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกภายนอกมากกว่าสนใจในเรื่องของตนลักษณะบุคลิกภาพทั้ง 2 แบบที่กล่าวมานั้นไม่ สามารถจะแยกกันได้อย่างเด็ดขาด เพราะคนส่วนมากมีลักษณะบุคลิกภาพแบบกลางๆ (Ambivert) ก้ำกึ่งระหว่างเก็บตัวและเปิดเผย ซึ่งบุคลิกภาพที่พอเหมาะสามารถปรับตัว อยู่ได้ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเน้นการพัฒนาของบุคลิกภาพ มีเป้าหมายสูงสุด คือ ให้บุคคลเขาใจตนเองเพื่อจะได้พัฒนาตนเองได้ โดยไม่หยุดยั้งและมีเรื่องของพันธุกรรมเป็นตัวที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นฐานของสัญชาตญาณและสืบเผ่าพันธุ์ (ลักขณา สรวิวัฒน์, 2544, หน้า 141-142)

2.4 ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Theory of Need Hierarchy)

Maslow นักจิตวิทยาคนหนึ่งในกลุ่มทฤษฎีที่เน้นการมองความเป็นมนุษย์ หรือมนุษย์มีศักยภาพ (Human Potential theory) เขาเชื่อว่ามนุษย์มีคุณภาพนั้นเนื่องมาจาก มีความคิด ความรู้สึก ความรู้ ตระหนักและการแสวงหาสิ่งที่ดีงาม ค้นหา

เป้าหมายของชีวิตให้ได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทำให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ (existance) (Sprintall, 1998) และมนุษย์ทุกคนมีความต้องการแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ที่จะสนองความต้องการให้แก่ตนเอง ทั้งสิ้น ลักษณะที่มีคุณภาพของมนุษย์ลักษณะนี้จัดเป็นความต้องการของมนุษย์เรียง เป็นลำดับขั้นจากขั้นต่ำสุดไปขั้นสูงสุด แบ่งเป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการตอบสนองร่างกาย (Physiological needs)

ไต่แก อาหาร น้ำ อากาศ อุณหภูมิ การนอนหลับ การขับถ่าย เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) ไต่แก

ความรู้สึกมั่นคง การได้รับการปกป้อง ความมั่นคงจากครอบครัว ปลอดภัยจากความวิตกกังวล การหลีกเลี่ยงอันตราย ความเจ็บป่วยต่าง ๆ ความต้องการกฎหมายคุ้มครอง

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรัก (Love needs) ไต่แก ความต้องการ

ความรัก อยากให้ ตนเป็นที่รัก มีการยอมรับตนเองตั้งแต่กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มสังคม กลุ่มทำงาน เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น (Esteem needs)

ไต่แก ความต้องการให้ผู้อื่นมายกย่อง การได้รับการยอมรับจากเพื่อน กลุ่มคน และความภาคภูมิใจ

ขั้นที่ 5 ความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self – Actualization

needs) ไต่แก ความต้องการสูงสุดของบุคคล กระทำสิ่งต่าง ๆ ไต่ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และตามความสามารถพิเศษของตน

Maslow แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ความต้องการขั้นต่ำที่ต้องได้รับการตอบสนอง ขาดไม่ได้

ต้องการตอบสนองจากปัจจัยภายนอก ประกอบด้วยความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง ความต้องการความรักและเป็นเจ้าของ และความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่ต้องได้รับการดูแล เอาใจใส่ ต้องการให้พ่อแม่ดูแลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งเด็กช่วงนี้ต้องการขั้นนี้มาก

2. ความต้องการขั้นสูงเพื่อพัฒนาตน คือความต้องการที่จะ

เจริญเติบโตหรือพัฒนาเต็มที่ตามศักยภาพของตน เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย

อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นมนุษย์เราจึงมีความต้องการขั้นสูงได้ก็ต่อเมื่อมีความต้องการขั้นต่ำครบเสียก่อน (สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์, 2549, หน้า 24-26 ; อ้างอิงมาจาก Feeney, 1987)

มาสโลว์ มองเห็นว่าความต้องการจะพัฒนาความต้องการในขั้นสูงจะเกิดขึ้นถ้าความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนอง และการที่คนตระหนักถึงความสามารถของตนเองว่าสามารถทำอะไรได้หรือไม่ได้ จะนำไปสู่ความมั่นใจในตนเอง และนำไปสู่ การกล้าตัดสินใจ และกล้าเสี่ยงเมื่อให้อิสระในการเลือกเขาจะเลือกเดินไปข้างหน้า ซึ่งผู้มีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการเพื่อพัฒนาให้เด็กเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ พ่อแม่ ครู สำหรับในโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนนั้น การพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กควรจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้มีลักษณะผ่อนคลายไม่ตึงเครียด ให้เด็กมีความรู้สึกวางสถานที่ปลอดภัย แสดงให้เด็กเห็นว่าได้รับความสนใจและเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน กระตุ้นให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียน โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้พูดแสดงความคิดเห็น จัดประสบการณ์เรียนเพื่อช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จ

จากทฤษฎีดังกล่าว สรุปได้ว่า พัฒนาการในช่วงแรกเกิด-6 ปี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละคน พันธุกรรม สิ่งแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและประสบการณ์ รอบด้านอย่างประสบผลสำเร็จ ย่อมส่งผลให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป ทำให้เด็กมีโอกาสสร้างรูปแบบพฤติกรรมของตนเองขึ้น เป็นผู้มีความบุคลิกภาพที่ดี กล้าแสดงออก มีความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม กลายเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์และมีคุณค่าแก่สังคมไทยในอนาคตได้

3. ปัจจัยในการส่งเสริมให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยเด็กที่มีความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีความอยากรู้อยากเห็นชอบทำตามหรือชอบเลียนแบบ มีความคิดริเริ่ม ถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กมีความสุขเด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มองโลกในแง่ดี ถ้าสภาพแวดล้อมรอบตัวทำให้เด็กขาดความสุข เด็กจะมีความเครียด เกิดความวิตกกังวลขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และมองโลกในแง่ร้าย

สมจินตนา คุปตสุนทร (2547, หน้า 17) กล่าวว่า การส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองในเด็กปฐมวัยนั้น สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการให้ความรักความอบอุ่น ความสนใจ กำลังใจความเอื้ออาทร จากพ่อแม่ และบุคคลใกล้ชิดรวมทั้งให้โอกาส และกระทำการต่าง ๆ ได้สำเร็จตามวัยและวุฒิภาวะ สถาบันการศึกษาก็เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เพราะเป็นส่วนสำคัญในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อม บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้รวมทั้งจัดเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็กได้ฝึกฝนจนเกิดเป็น ความชำนาญและประสบผลสำเร็จในกิจกรรมนั้น ๆ อย่างสม่ำเสมอ และเติมตามศักยภาพ โดยการให้ความรัก ความเมตตา ความเป็นกัลยาณมิตร เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ได้แสดงออกอย่างเต็มที่ รวมทั้งให้เวลาและกำลังใจแก่เด็ก เมื่อเด็กล้มเหลวเพราะปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จะหล่อหลอมเชื่อมโยงรวมกันเป็นพลังผลักดันให้เด็กประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเองนั่นคือการเป็นบุคคลที่กล้าพูด กล้าคิด กล้าแสดงออก มีบุคลิกภาพที่เปิดเผย มองโลกในแง่ดี และรู้จัก การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

อัญชลี นิมพลี (2551, หน้า 19) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางครอบครัว การให้ความรัก ความอบอุ่น การอบรม เลี้ยงดูของพ่อแม่ การจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อม ที่โรงเรียนและชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กทั้งสิ้น ดังนั้น พ่อแม่ ครู และผู้ใกล้ชิด จึงควรให้ความรัก ความอบอุ่น ให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ มีความเป็นตัวของตัวเอง อันเป็นผลต่อการพัฒนา และส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กได้เป็นอย่างดี

ทัศนียา บัวภา (2554, หน้า 38-39) กล่าวว่า สำหรับการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยนั้นต้องประกอบด้วยหลายปัจจัยด้วยกันคือ 1) ปัจจัยด้านครอบครัว เนื่องจากครอบครัวและบุคคลในครอบครัวเป็นปัจจัยแรกที่มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็ก ทั้งด้านการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสม และการเป็นต้นแบบให้แก่เด็กรวมถึงให้ความรักความอบอุ่นและการเอาใจใส่ ก่อให้เกิดความมั่นใจในตนเองได้ 2) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม สังคมและสภาพแวดล้อมที่เด็กต้องเผชิญในแต่ละวันมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่ทำให้เด็กเกิดความมั่นใจหรือหวาดกลัว 3) ปัจจัยด้านการศึกษา การจัดการศึกษาและวิธีสอนของครูเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเองได้

4) ปัจจัยด้านบุคคลแวดล้อม เช่น ครู เพื่อน เป็นต้น ครูหรือเพื่อน ญาติ ให้โอกาสเด็กได้แสดงออก ให้กำลังใจ เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เด็กจะต้องได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสมในทุก ๆ ด้าน ปัจจัยต่าง ๆ นี้ ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กทั้งสิ้น ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองให้กับเด็กนั้น ต้องอาศัยประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก โดยเริ่มมาจากครอบครัวของเด็กเป็นอันดับแรก แล้วจากนั้นเมื่อเด็กเติบโตขึ้นก็จะเข้าโรงเรียนและเข้าไปอยู่ในสังคมที่กว้างขึ้นเรื่อย ๆ อันมีผลให้เด็กมีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับนั้นจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง หรือบั่นทอนความเชื่อมั่นในตนเองให้น้อยลงได้ ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ครู เพื่อนจะต้องพยายามสร้างประสบการณ์ที่ดีที่สุดให้แก่เด็กที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นในสังคม โดยให้ความรัก ความเข้าใจ เอาใจใส่ในการอบรมเลี้ยงดู และให้โอกาสกระทำในสิ่งที่ดีงาม ถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมในสิ่งที่ดี เด็กประสบผลสำเร็จ ได้รับความภูมิใจในสิ่งที่ทำ รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถและมีประโยชน์ต่อสังคม เด็กย่อมเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และเป็นหลักประกันถึงคุณภาพของประเทศชาติ ที่จะพัฒนาไปในอนาคตด้วย

4. ลักษณะของเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง

มีผู้กล่าวถึงลักษณะของเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองไว้หลายทัศนะ กล่าวคือ สมจินตนา ศุภตสุนทร (2549, หน้า 15) กล่าวว่า เด็กที่มีความมั่นใจในตนเองจะเป็นเด็กที่กล้าพูด กล้าแสดงออก กล้าคิดและปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองเห็นว่าดีแล้ว ถูกต้องแล้ว มีบุคลิกภาพที่เปิดเผย แสดงความเป็นตัวของตัวเองรู้จักปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ง่าย ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล และพร้อมขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นที่ตนเองมั่นใจว่าจะทำสิ่งนั้น ๆ ได้ดีกว่าตน เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายมีประสิทธิภาพสูงสุด

อัษฎลี นิมพลี (2551, หน้า 16) กล่าวว่าไว้ว่า เด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะเป็นผู้ที่มีลักษณะ กล้าพูด กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเป็นผู้นำ สามารถเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และแก้ปัญหาได้ ดังนั้นเราจึงควรปลูกฝังความมั่นใจในตนเองให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ทัศนียา บัวภา (2554, หน้า 36) กล่าวว่า เด็กที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในตนเองโดยการกล้าแสดงออกในสิ่งที่เหมาะสม กล้าพูดซักถามและโต้ตอบ แสดงออกถึงความเป็นตัวของตนเอง เลือกลงและตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเองได้ สามารถทำกิจกรรมและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีให้ความช่วยเหลือผู้อื่นได้ตามศักยภาพ

สรุปได้ว่า ลักษณะของเด็กที่มีความมั่นใจในตนเองจะสังเกตได้จาก เป็นเด็กที่กล้าพูด กล้าซักถามและโต้ตอบ แสดงออกได้อย่างมั่นใจ ไม่อาย กล้าแสดงความคิดเห็น สามารถเป็นผู้นำและผู้ตามได้ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ง่าย ในขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล จากการศึกษา ลักษณะของเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นข้อปฏิบัติในการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัยเด็ก เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5. องค์ประกอบของความเชื่อมั่นในตนเอง

ชนกนาถ จริตเชื้อ (2549, หน้า 182-183) กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง ประกอบด้วย 1) พฤติกรรมการกล้าแสดงออก 2) พฤติกรรมการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม 3) พฤติกรรมความภูมิใจในตนเอง

1. การกล้าแสดงออก หมายถึง กล้าพูด กล้าถาม กล้าแสดงความคิดเห็นกล้าตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ การแสดงออกทางท่าทาง และการกระทำอย่างมีเหตุผลในการปฏิบัติกิจกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การแสดงออกทางวาจา และท่าทาง หมายถึง การที่เด็กแสดงท่าทาง แสดงความคิดเห็นในระหว่างการทำกิจกรรมด้วยความกระฉับกระเฉง กระตือรือร้น ไม่ประหม่าอาย หรือเคอะเขิน สามารถตัดสินใจทำกิจกรรมโดยไม่ลังเล และมีจิตใจมั่นคง

1.2 การแสดงตัวเป็นอาสาสมัครในการทำกิจกรรม หมายถึง การที่เด็กแสดงท่าทางด้วยการยกมือ ใช้คำพูดหรือท่าทางเพื่อแสดงตัวเป็นอาสาสมัครที่จะร่วมกิจกรรมกับเพื่อนและครูหรือการเป็นผู้นำ หรือผู้ตามที่ดี ในการทำกิจกรรม

1.3 การสบตาครูและบุคคลอื่น ๆ ในขณะพูดหรือตอบคำถาม หมายถึง การที่เด็กมองหน้า สบตา กับบุคคลที่เด็กพูดด้วย ไม่ก้มหน้าหรือหันหน้าหนี เมื่อมีการสนทนากัน และกล้าเผชิญความจริง

2. การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม หมายถึง การยอมรับและปฏิบัติตามระบบของกลุ่มเช่น การเล่นหรือทำกิจกรรมโดยปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนและครู หมายถึง การที่เด็กมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับเพื่อนและครู หรือการร่วมแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ขณะดำเนินกิจกรรมด้วยความเป็นกันเอง ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง หรือกั่นแก้งกัน สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้

2.2 การให้ความช่วยเหลือและยอมรับการช่วยเหลือจากเพื่อน หมายถึง การที่เด็กใช้คำพูดหรือท่าทางบอกหรือแนะนำเพื่อน ในขณะที่ทำกิจกรรมร่วมกัน หรือการที่เด็กปฏิบัติตามคำแนะนำที่ดีของเพื่อนเพื่อให้การทำงานเป็นไปตามที่วางแผน

2.3 การทำตามข้อตกลงของกลุ่ม หมายถึง การที่เด็กปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มในการวางแผน กำหนดแนวทางในการเรียนรู้หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ

3. ความภาคภูมิใจในตนเอง หมายถึง ความพึงพอใจในผลงานของตนเอง ยอมรับและเปิดเผยการกระทำของตนเอง ตั้งใจทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จตามที่ได้วางแผนไว้ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

3.1 การแสดงความชื่นชม และพอใจในการกระทำของตนเอง หมายถึง การที่เด็กยอมรับและชื่นชมผลการกระทำของตน ยอมรับและพอใจในความเป็นตัวของตัวเอง สนทนาโต้ตอบหรือบอกเล่าให้ผู้อื่นฟังเกี่ยวกับกิจกรรมที่กำลังทำด้วยความกระตือรือร้น ไม่นั่งเฉย หรือเหม่อลอย

3.2 ความสนุกสนานในการทำกิจกรรม ดีใจและมีความสุข เมื่อประสบความสำเร็จหมายถึง การที่เด็กร่วมกิจกรรมด้วยความสนใจ ความสนุกสนาน และมีความสุขโดยการแสดงออกด้วยรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ เมื่อทำกิจกรรมได้ตามที่คาดหวัง

3.3 การเปิดเผยผลงานและการกระทำของตนเองต่อเพื่อนและครู หมายถึง การที่เด็กพูดนำเสนอ แสดงผลงานหรือผลการกระทำของตนเองต่อกลุ่ม การเรียกเพื่อนหรือครูให้ดูผลงานของตนเอง

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของความเชื่อมั่นในตนเองมีหลายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมการกล้าแสดงออก เด็กต้องกล้าพูดกล้าถามกล้าแสดงความคิดเห็นและกล้า

ตัดสินใจ พฤติกรรมการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เด็กต้องทำกิจกรรมร่วมกับครู และเพื่อนได้เป็นอย่างดี พฤติกรรมความภูมิใจในตนเอง เด็กต้องรู้จักชื่นชมในผลงานของตนเอง และองค์ประกอบจะช่วยให้ครูนำไปจัดประสบการณ์ให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

6. การวัดความเชื่อมั่นในตนเอง

การวัดความเชื่อมั่นในตนเอง มีวิธีวัดอยู่หลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. แบบสังเกตพฤติกรรมของ ชนกนาถ จริตชื้อ (2549, หน้า 183-184) โดยการสังเกตพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองแบบมาตราส่วนประเมินค่ากำหนดตัวเลข (Numerical Rating Scales) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน การสังเกตพฤติกรรมออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับคะแนน 2, 1 และ 0 กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการสังเกตพฤติกรรมออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

น้อย แสดงว่า ไม่กล้าแสดงออกหรือไม่กล้าตัดสินใจให้
0 คะแนน

ปานกลาง แสดงว่า กล้าแสดงออกหรือกล้าตัดสินใจแบบไม่ลังเล
ให้ 1 คะแนน

มาก แสดงว่า กล้าแสดงออกหรือกล้าตัดสินใจทันทีให้ 2 คะแนน

2. แบบสอบถามอารี เกษมรัติ (2550, หน้า 116-120) กล่าวว่ แบบสอบถามความเชื่อมั่นในตนเองลักษณะเป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) โดยกำหนดให้ผู้ตอบแต่ละข้อ แล้วนำคำตอบมาจัดลำดับคะแนนตามลักษณะของคำตอบซึ่งแบบวัดความเชื่อมั่นในตนเองนี้มีคำตอบ 3 ลักษณะ ดังนี้

2 คะแนน หมายถึง ตอบตรงจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัดในแต่ละ
พฤติกรรมหรือแสดงถึงความเชื่อมั่นในตนเอง

1 คะแนน หมายถึง ตอบตรงจุดหมายเพียงบางส่วน

0 คะแนน หมายถึง ตอบไม่ตรงจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัดหรือแสดง
ถึงไม่มีความเชื่อมั่นในตนเองดังตัวอย่าง

1. เวลาทำงานศิลปะหุนุคิดเองหรือทำตามทีครูทำให้อู

ก. ทำตามครู

ข. บางครั้งก็คิดและทำเอง

ค. คิดและทำด้วยตนเอง

2. หนูรับประทานข้าวด้วยตนเองหรือไม่

ก. รับประทานเอง

ข. บางครั้งก็รับประทานเองบางครั้งให้คนอื่นป้อนให้

ค. ให้คนอื่นป้อนให้

วิธีการให้คะแนน

แบบสอบถามแต่ละข้อมีคะแนนเต็ม 2 คะแนน คำตอบใดตรงกับ

พฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ให้ 2 คะแนน คำตอบที่ตรงกับพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เพียงครั้งเดียว ให้ 1 คะแนนถ้าไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ไม่ให้คะแนน ดังตัวอย่างในข้อ 1 แบบสอบถามข้อนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการวัดพฤติกรรมของเด็กในด้านความกล้าในการคิด การพูด และการกระทำ ถ้าเด็กคนใดตอบข้อ ค. คือคิดและทำด้วยตัวเองให้ 2 คะแนน เพราะตรงกับจุดมุ่งหมายของแบบสอบถามข้อนี้ ถ้าตอบข้อ ข. ให้ 1 คะแนน และตอบข้อ ก. ไม่ให้คะแนนในข้อ 2 แบบสอบถามข้อนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการวัดพฤติกรรมการพึ่งตนเองของเด็กถ้าตอบข้อ ก. คือ รับประทานเอง ให้ 2 คะแนน เพราะแสดงว่าเด็กสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งการพึ่งตนเองนี้ เป็นลักษณะของคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ถ้าตอบข้อ ข. ให้ 1 คะแนน และถ้าตอบข้อ ค. ไม่ให้คะแนนดังนี้ เป็นต้น

สรุปได้ว่า แบบวัดความเชื่อมั่นในตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่ากำหนดตัวเลข โดยใช้ แบบสังเกต และแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้จัดประสบการณ์สามารถเลือกใช้ตามความเหมาะสม เช่น ความเหมาะสมด้านเนื้อหา ความเหมาะสมกับวัยของเด็ก และความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด หรือจะใช้แบบสัมภาษณ์แล้วสังเกตจากการพูดคุยการเผชิญหน้ากับผู้ถาม มีความกล้าพูดกล้าถาม เป็นต้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกตพฤติกรรมเพราะว่าผู้เรียนเป็นเด็กปฐมวัย ช่วงอายุ 4-5 ปี จึงใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมขณะเด็กปฏิบัติกิจกรรม

สถานภาพทางครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

การอบรมเลี้ยงดูทำให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กในด้านที่ไม่เหมาะสมได้ โดยเฉพาะถ้ามีการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง ขาดความรู้และความเข้าใจ ในความต้องการของเด็กแต่ละวัย ขาดความรักความอบอุ่น จะก่อให้เกิดลักษณะที่ไม่เหมาะสมและพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ต้องการ เช่น พฤติกรรมที่ก้าวร้าว การประพฤตินิสัยที่ไม่ดี มีบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูจึงส่งผล

ต่อพัฒนาการของเด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก และอาจกล่าวได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูเป็นรากฐานของการพัฒนาสติปัญญาของบุคคล เพื่อให้สามารถประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม

1. ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูไว้หลายความหมายด้วยกัน ดังต่อไปนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ (อ้างในกุศล สุทธธาดา, 2551, หน้า 7) ได้สรุปความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่า หมายถึง ลักษณะวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้เลี้ยงเด็กใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ดูแลเด็ก อบรม สั่งสอนเด็ก และมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก รวมทั้งการปฏิบัติตัวของผู้เลี้ยงเด็ก และความคิดเห็นของ ผู้ใหญ่เกี่ยวกับเด็ก

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2542, หน้า 25, อ้างถึงใน เครือมาศ แสนตรี, 2555, หน้า 75) ให้ความหมายการอบรมเลี้ยงดูว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน อันเป็นแนวทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือลงโทษ การกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้ นอกจากนี้ยังมีโอกาสสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูด้วย ทำให้เด็กได้เลียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย

Broom L. and Selznick P (1971, อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2552, หน้า 10) ได้ให้ความหมายการอบรมเลี้ยงดูไว้สองลักษณะ คือ ทางสังคมหมายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการทำให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ ในแง่บุคคลหมายถึง กระบวนการที่ทำให้ตนเปลี่ยนจากชีวอินทรีย์เป็นมนุษย์ สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ และปฏิบัติตามอุดมคติ ค่านิยม และระดับความทะเยอทะยาน

เครือมาศ แสนตรี (2555, หน้า 78) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่พ่อแม่ หรือผู้ที่มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก ได้อบรมสั่งสอนเด็ก ในฐานะที่เป็นบุคคลใกล้ชิดกับเด็ก การอบรมเลี้ยงดูจะเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อม และการยอมรับการอบรมเลี้ยงดูนั้น และพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของเด็กเพราะเด็กจะเลียนแบบจากผู้เลี้ยงดู หรือทำตามแบบอย่างนั้น ๆ ของผู้อบรมเลี้ยงดู

สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งกายและใจ การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทักษะคติความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และความหวังของสังคม ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี

อย่างรอบด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา และพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของเด็กเพราะเด็กจะเลียนแบบจากผู้เลี้ยงดู

2. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

จากการศึกษาภาวะความอยู่ดีมีสุขของประชาชนด้านชีวิตครอบครัว มีแนวโน้มลดลง (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2556, หน้า 78) โดยเฉพาะดัชนีด้านสัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัวมีค่าดัชนีลดลงจากร้อยละ 80.85 ในปี 2539 ลดลงเป็น 70.77 ในปี 2557 แสดงให้เห็นการอยู่ร่วมกันและความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวเริ่มเสื่อมสลาย ความผูกพันและความเกื้อกูลกันในครอบครัว เริ่มห่างเหิน อันเนื่องมาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจบังคับให้สมาชิกในครอบครัว ต่างต้องพึ่งตนเองมากขึ้น ขาดการ ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันในครอบครัว ทำให้ครอบครัว มีความผูกพันกันน้อยลง ความห่วงใยอาทร ความเสียสละ ความอดทนและพึ่งพาต่อกัน ลดน้อยลง ขาดความเข้าใจระหว่างคู่สมรส พ่อแม่กับลูก พี่กับน้อง หรือญาติผู้ใหญ่ ในครอบครัว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงทั้งในครอบครัวและในสังคม ด้วย เช่นกัน โดยมีการศึกษาผลกระทบของสถานภาพการสมรสและสัมพันธภาพระหว่าง บิดามารดาต่อ การติดยาบ้าของนักเรียนพบว่า การหย่าร้างของบิดามารดาทำให้นักเรียน เสี่ยงต่อ การติดยาบ้าเป็น 1.8 เท่า นักเรียนที่สัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาไม่ดีจะเสี่ยง ต่อการติดยาบ้าถึง 3.14 เท่า

จากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ และภาวะความทันสมัยที่เน้นปัจเจก บุคคลและค่านิยมในการบริโภคและวัตถุนิยมมากขึ้น ส่งผลให้สังคมมีการแข่งขัน ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรมและกระแส เศรษฐกิจของประเทศและโลก ส่งผลต่อค่าครองชีพและแบบแผนของครอบครัว ผลกระทบดังกล่าวจะส่งผลให้ครอบครัวมีแนวโน้มประสบปัญหา ดังนี้

1. โครงสร้างของครอบครัวทั้งในเมืองและในชนบทที่เป็นครอบครัว เดี่ยวจะมีแนวโน้ม ที่ขนาดของครอบครัวเล็กลง และรูปแบบของครอบครัวจะมีหลากหลาย มากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี

2. โครงสร้างของครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลสองวัย คือ ผู้สูงอายุ และเด็กจะมีมากขึ้นโดยเฉพาะในชนบทเนื่องจากการที่หนุ่มสาววัยแรงงานอพยพเข้าไปหา งานทำในเมืองใหญ่ เมื่อมีครอบครัวและมีบุตรโดยยังไม่มีความพร้อม ประกอบกับปัญหา

ค่าครองชีพสูง ก็ส่งลูกไปให้ปู่ย่าตายายช่วยเหลือ จึงทำให้ครอบครัวในชนบท มีโครงสร้างเพียงบุคคลสองวัยคือ วัยสูงอายุและเด็กมากขึ้น

3. ผู้สูงอายุในชนบทที่เคยมีบทบาทในการถ่ายทอดคุณธรรมและ วัฒนธรรมให้แก่ลูกหลาน และเป็นวัยที่ควรจะได้รับดูแล เอาใจใส่จากลูกหลาน จะถูก ปรับเปลี่ยนบทบาทและรับภาระมากขึ้นในการทำหน้าที่แทนพ่อและแม่เด็ก โดย ต้องรับภาระในการเลี้ยงดูเด็กทั้งในทางกายภาพและจิตใจ โดยเฉพาะหนุ่มสาวที่อพยพมาจาก ชนบทและแสวงหางานทำในเมือง เมื่อมีบุตรก็จะส่งลูกให้ปู่ย่า ตายายช่วยเหลือดูแล แทน สำหรับผู้ที่มีความรับผิดชอบก็จะมี การติดต่อ ส่งเสียเงินทองเป็นค่าเลี้ยงดู ผู้สูงอายุ จะไม่ต้องรับภาระในการหารายได้เพื่อเลี้ยงดูหลาน แต่ในกรณีที่พ่อแม่เด็กไม่รับผิดชอบ และห่างเหินการติดต่อ ก็จะทำให้ ผู้สูงอายุต้องรับภาระหนักขึ้นทั้งในการหารายได้เพื่อ เลี้ยงดูครอบครัว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องให้ การอบรม สั่งสอนเด็กด้วย ซึ่งภาระดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งสุขภาพร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ การที่เด็กไม่ได้ รับความใกล้ชิดกับพ่อแม่ยังส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กอีกด้วย ปัจจุบันจึงพบ เด็กที่เติบโตขึ้นมีปัญหาทางจิตเวชมากขึ้น โดยเฉพาะโรคซึมเศร้า โรควิตกกังวล ซ้ำตัวตาย ติดสารเสพติด ประพฤติผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย มีความก้าวร้าวรุนแรง ประพฤติผิด ทางเพศ

4. ครอบครัวที่สามีและภรรยาอยู่ร่วมกันโดยไม่มีการจดทะเบียน สมรสมีมากขึ้น เนื่องจาก ค่านิยมในการรักอิสระ และไม่ต้องการพึ่งพิง ดังงานวิจัยที่ศึกษา ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนสมรสของสตรีไทย พบว่ายังมีครอบครัวที่คู่สมรสอยู่ ด้วยกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส ทั้งนี้โดยมีเหตุผลอันมาจากค่านิยมที่เปลี่ยนไป เหตุผล ของการไม่จดทะเบียนสมรสมากที่สุด คือ ไม่อยากจดทะเบียน จำเป็น อยู่กันด้วยใจ ไม่มีใคร นิยมจดทะเบียนอยู่ด้วยกันมานานแล้ว (ร้อยละ 35.9) รองลงมาคือ ความยุ่งยากของการจดทะเบียน เช่น ไม่มีเวลา ไม่มีบัตรประชาชน หรือทะเบียนบ้าน (ร้อยละ 31.2) กลับมีปัญหา ในการทำนิติกรรมจะได้เล็กลง ป้องกันการมีปัญหาเรื่องทรัพย์สินสมบัติ ไม่อยากเป็นนาง (ร้อยละ 13.5) เป็นต้น

5. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพังมีมากขึ้น เนื่องจาก อัตราการหย่าร้างที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การแยกกันอยู่ของครอบครัว และจาก การเสียชีวิตของคู่สมรส โดยเฉพาะครอบครัวที่มีแม่เป็นหัวหน้าครอบครัวและเลี้ยงลูก

ตามลำพังจะมีแนว โนม์สูงขึ้น การที่ครอบครัวมีผู้ปกครองที่เป็นพ่อหรือแม่คนเดียว ทำให้ต้องแบกความรับผิดชอบทั้งของตนเอง ครอบครัว และบุตรเพิ่มขึ้น ครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวต้องรับภาระหนักด้านเศรษฐกิจ ประสบปัญหาความเครียดและความวุ่นวาย ทำให้ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนและการช่วยเหลือลูกในด้านการเรียนอย่างเหมาะสม

6. การเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว พ่อแม่จะมีระยะเวลาการเลี้ยงดู และการอยู่กับลูกสั้นลง เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและการให้ความสำคัญกับบทบาททางหน้าที่การงาน มากกว่าครอบครัว เด็กเล็กจะถูกเลี้ยงดูในลักษณะ ดังนี้

ปู่ย่า ตายายเลี้ยงดูแทน สำหรับครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงและมีถิ่นฐานอยู่ในชนบท เมื่อคลอดบุตรและเลี้ยงดูได้ระยะหนึ่งก็จะส่งให้ปู่ย่า ตายายช่วยเลี้ยงดูแทน พ่อแม่จะอยู่กับตามลำพัง

มีผู้ช่วยดูแลเด็กโดยการว่าจ้างบุคคลมาช่วยเลี้ยงดูที่บ้านแทน พ่อแม่จะออกไปทำงานนอกบ้าน เด็กจะอยู่กับตามลำพังกับผู้ช่วยดูแล ซึ่งเด็กจะต้องอยู่กับผู้ช่วยดูแลทั้งวัน หากบุคคลที่ได้มีคุณภาพจะทำให้เด็กมีการพัฒนาการที่ดี หรือหากมีผู้สูงอายุที่เป็นปู่ย่า ตายายอยู่ด้วยจะช่วยควบคุมการเลี้ยงดูได้ด้วย ในทางกลับกันหากผู้ช่วยดูแลเด็กไม่มีคุณภาพและคุณธรรม ก็จะมีผลต่อพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็กต่อไป

การจ้างสถานรับเลี้ยงเด็ก ซึ่งมีทั้งเช้าไป-เย็นกลับ และรับกลับ สัปดาห์ละครั้ง สำหรับเด็กที่ถูกเลี้ยงดูในลักษณะที่ 2 และ 3 เมื่อเด็กมีอายุได้ 2-3 ปี จะถูกส่งเข้าสถาน รับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนหรือโรงเรียนอนุบาล ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวจะมีผลต่อพัฒนาการของเด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

7. เด็กกำพร้าพ่อหรือแม่หรือทั้งพ่อและแม่อันเนื่องมาจากพ่อแม่เสียชีวิตจากการติดเชื้อเอดส์ มีจำนวนมากขึ้น

สรุปได้ว่า สถานภาพทางครอบครัว ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และภาวะความทันสมัยที่เน้นปัจเจกบุคคลและค่านิยมในการบริโภคและวัตถุนิยมมากขึ้น ส่งผลให้สังคมมีการแข่งขัน ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรมและกระแสเศรษฐกิจของประเทศและโลก ส่งผลต่อค่าครองชีพและแบบแผนของครอบครัว ผลกระทบดังกล่าวจะส่งผลให้ครอบครัวมีแนวโน้มประสบปัญหาหลายอย่าง เช่น การเลี้ยงดูบุตรหลาน และผู้วิจัยได้ศึกษาสถานภาพทางครอบครัว

ของเด็กในกลุ่มเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อความพึงพอใจ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา พฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเอง แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

3. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและผลต่อพฤติกรรมของเด็ก

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและผลต่อพฤติกรรมของเด็ก มีลักษณะ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อและแม่ หมายถึง บทบาทพ่อแม่ของเด็ก ในฐานะคู่สมรส จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ที่มีต่อพฤติกรรมของเด็ก ดังนี้ (ฉวีวรรณ กินาวงศ์, 2553, หน้า 84)

1.1 ครอบครัวที่เรียกว่า “บ้านแตก” (Broken Home) ซึ่งได้แก่ ครอบครัวที่พ่อแม่หย่าร้างกัน หรือแยกกันอยู่ จะทำให้เด็กมีปัญหาในเรื่องของการปรับตัว และทำให้เด็กมีพฤติกรรมเกรง มีปมด้อย เป็นโรคประสาท

1.2 ครอบครัวที่มีพ่อแม่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับชีวิตสมรสได้ดี เช่นทะเลาะกันบ่อย ๆ จะทำให้เด็กมีปัญหา

1.3 ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับเด็ก จะทำให้เด็กรู้สึกถูกละเลย ขาดความรักและความเอาใจใส่ อาจส่งผลให้เด็กมีบุคลิกลักษณะไม่ดีเท่าที่ควร

1.4 เด็กกำพร้า เช่น พ่อแม่เสียชีวิต หรือแต่งงานใหม่ จะส่งผลกระทบต่อ การปรับตัวของเด็กเป็นอย่างมาก

1.5 ครอบครัวที่มีบรรยากาศเป็นกันเอง พ่อแม่รักใคร่กันดี จะช่วยให้เด็กเจริญเติบโตไปในทางที่ดีและเด็กจะไม่มีปัญหา

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก หมายถึง ความรู้สึกที่พ่อแม่ มีต่อลูกและความรู้สึกที่ลูกมีต่อพ่อแม่ ความสัมพันธ์แบบนี้มักจะเกิดขึ้นอยู่กับเจตคติ ของพ่อแม่ที่มีต่อลูกทั้งนี้เพราะพ่อแม่มีเจตคติต่อลูกอย่างไรก็จะปฏิบัติต่อลูกอย่างนั้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 แบบ ดังนี้ (ฉวีวรรณ กินาวงศ์, 2553, หน้า 84-87)

2.1 พ่อแม่รักและคอยช่วยเหลือเอาใจใส่ลูกมากเกินไป ผลที่พ่อแม่ ตามใจเด็กมากเกินไป ทำให้เด็กต้องพึ่งพาผู้อื่น ตลอดเวลาเด็กไม่กล้าทำอะไรเอง ตัดสินใจอะไรตามลำพังไม่ได้เมื่อเข้าโรงเรียนจะประสบปัญหายุ่งยากต่าง ๆ

2.2 พ่อแม่เอาใจลูกมากเกินไป พ่อแม่ประเภทนี้จะตามใจลูก และยอมลูกทุกอย่าง ต่อไปเด็กพวกนี้จะเป็นคนที่ดื้อรั้นไม่ยอมฟังผู้ใหญ่ และเอาแต่ใจ ตนเอง

2.3 พ่อแม่ที่ทอดทิ้งเด็ก พ่อแม่ประเภทนี้จะไม่เอาใจใส่เด็ก ไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็ก ผลของการที่พ่อแม่ทิ้งเด็กมากเกินไปจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว ชอบเรียกร้องความสนใจ ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน ชอบทะเลาะกับเพื่อนฝูง อยู่เฉยๆ หรือเป็นเด็กที่ยอมแพ้ผู้อื่น ซื่อๆ ซลาดกแล้ว และมีอารมณ์ที่ไม่มั่นคง

2.4 พ่อแม่ยอมรับเด็ก พ่อแม่ประเภทนี้จะยอมรับและเห็นความสำคัญของลูกทำให้เด็กเกิดความอบอุ่น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเด็กเป็นไปอย่างราบรื่น

2.5 พ่อแม่ที่ชอบบังคับลูก พ่อแม่ประเภทนี้จะทำให้เด็กทำตามทุกอย่าง เด็กจะมีพฤติกรรมทางสังคมดี มีสัมมาคารวะมากกว่าเด็กที่พ่อแม่ปล่อยให้ เป็นอิสระ แต่อย่างไรก็ตามเด็กพวกนี้จะเป็นคนซื่อๆ มีความรู้สึกไวต่อสิ่งที่มากระทบกระเทือน มีปมด้อย ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

2.6 พ่อแม่ยอมจำนนต่อลูก พ่อแม่ประเภทนี้จะยอมให้ลูกเป็นใหญ่ มีสิทธิ์ภายในบ้าน ลูกต้องการอะไรพ่อแม่จะหามาให้ทั้งสิ้น จะทำให้ลูกเป็นนายชมพ่อแม่ ไม่ค่อยเคารพนับถือพ่อแม่เท่าที่ควร

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เป็นสิ่งจำเป็นที่พ่อแม่มีต่อลูกและลูกมีต่อพ่อแม่ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกของเด็ก พฤติกรรมจะมีในทางบวกหรือทางลบขึ้นอยู่กับรูปแบบของการเลี้ยงดู

4. บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัวไทยแต่เดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกครอบครัวหลายช่วงอายุ อย่างน้อย 3 รุ่น คือ 1) รุ่นปู่ย่า ตายาย 2) รุ่นพ่อแม่ 3) รุ่นลูก เป็นครอบครัวที่มีความร่วมมือกันในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม ความเอาใจใส่ในสภาวะวิกฤต คนในครอบครัวมีความอบอุ่น และปลอดภัย ครอบครัวได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ และมีผลต่อคุณภาพสังคม อย่างไรก็ตามครอบครัวถือมีบทบาทหน้าที่หลัก 3 ประการ (เครือมาศ แสนตรี, 2555, หน้า 78-79) คือ

1. เป็นแหล่งขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ให้การอบรม การเรียนรู้ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ การสร้างบุคลิกภาพ ระบบวิธีคิด การให้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ

2. เป็นแหล่งถ่ายทอดวิชาชีพระดับวิชาชีพและฝึกฝนอาชีพ การบ่มเพาะให้เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มี คุณภาพ

3. เป็นแหล่งให้การสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น มีความเอื้ออาทรให้ความช่วยเหลือในเครือญาติในสภาวะวิกฤตต่างๆ นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นเสมือนแหล่งบ่มเพาะทักษะทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกามีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การตัดสินใจร่วมกัน รู้จักรับฟังและสื่อสารเจรจาประนีประนอมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และเหตุผล รู้จักการให้อภัยกัน มีการแบ่งอำนาจหน้าที่และแบ่งงานกันในครอบครัวอย่างชัดเจน จะเห็นว่าในสมัยก่อนแม้ภรรยาจะมีฐานะเป็นรองสามีแต่ก็มีการแบ่งหน้าที่กัน ซึ่งฝ่ายสามีมีอำนาจการตัดสินใจภายนอกบ้าน การเป็นผู้นำในขณะเดียวกันภาระการดูแลบ้านเรือนและผู้คนในบ้านเป็นหน้าที่ของฝ่ายภรรยา สำหรับผู้สูงอายุจะทำหน้าที่อบรม สั่งสอน ชัดเกลาสมาชิกที่เป็นเด็กให้เรียนรู้การดำเนินชีวิตเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูล

สรุปได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา แนะนำ ถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้กับเด็ก ทั้งด้านสังคม คุณธรรมจริยธรรม

5. รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

นักการศึกษาหลายท่านได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กของพ่อแม่ไว้หลายท่านดังนี้

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคนอื่น ๆ (2550, หน้า 106-109 อ้างอิงจาก Bigner 1994) ได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กของเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนว่าพ่อแม่จะมีรูปแบบในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ดังนี้

รูปแบบที่ 1 Authoritarian style เป็นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่เคร่งครัดกับเด็กในทุกด้าน พ่อแม่ต้องการให้เด็กอยู่ในโอวาท มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพ พยายามเด็กให้มีความรับผิดชอบพ่อแม่จะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าพฤติกรรมใดที่เด็กควรประพฤติปฏิบัติ พฤติกรรมใดที่ไม่เหมาะสม เด็กจะต้องเชื่อฟังพ่อแม่เพียงอย่างเดียวโดยไม่จำเป็นต้องฟังเหตุผล

รูปแบบที่ 2 Permissive style เป็นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ตอบสนองความต้องการของเด็ก ช่วยส่งเสริมความเป็นตัวของตัวเองให้กับเด็ก ช่วยให้เด็กเรียนรู้และรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดของตน สามารถตัดสินใจด้วยตนเองอย่างมี

เหตุผลมากกว่าการใช้อำนาจบังคับ ให้เด็กทำกิจกรรมตามความต้องการมากที่สุด โดยไม่ต้องควบคุม และเด็กไม่จำเป็นต้องเชื่อถือในสิ่งที่เป็นมาตรฐานของสังคม

รูปแบบที่ 3 Authoritative style เป็นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ได้นำเอาวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจ และแบบตามใจมาผสมผสานกัน โดยพ่อแม่จะมีส่วนช่วยให้เด็กได้มีการพัฒนาตนเองเพิ่มมากขึ้นมากกว่าที่จะให้เด็กได้มีอิสระและพึ่งตนเองแต่เพียงอย่างเดียว พ่อแม่จะไม่ใช้อำนาจบังคับให้เด็กทำตามแบบใช้อำนาจ แต่จะใช้เหตุผลในระดับหนึ่งในการอธิบายให้เด็กฟัง ด้วยการชี้แจงเสริมทางบวก

รูปแบบที่ 4 Dealing with discipline เป็นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ได้ย้ำเน้นในเรื่องการมีวินัยของเด็ก พ่อแม่ต้องรู้วิธีการฝึกวินัย คำนิ่งถึงอายุและการมีวุฒิภาวะ รู้ความต้องการและปัญหาของเด็ก รู้หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งพ่อแม่ต้องสอนเด็กให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม สอนให้เด็กรู้จักควบคุมแรงกระตุ้นภายในที่เกิดขึ้น เพื่อว่าเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะเป็นผู้ที่มีเหตุผลและเป็นคนดีของสังคม สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัว ทำงาน และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมแต่เมื่อเด็กเข้าวัยเรียน

Bigner (ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคนอื่น ๆ, 2550, หน้า 106; อ้างอิงจาก Bigner 1994) มีความเห็นว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน ดังนี้

รูปแบบที่ 1 The Police Officer Model เป็นการเลี้ยงดูเด็กแบบใช้อำนาจ ซึ่งพ่อแม่มีความเชื่อว่า หน้าที่สำคัญยิ่งในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือ การควบคุมความประพฤติของเด็ก ทำให้พ่อแม่ต้องออกกฎเกณฑ์ เด็กต้องเชื่อฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข ถ้าเด็กไม่เชื่อฟังจะถูกลงโทษ

รูปแบบที่ 2 The Pal Model เป็นการเลี้ยงดูที่ตรงกันข้ามกับรูปแบบที่ 1 ลักษณะเด่นของการเลี้ยงดูแบบนี้ คือ การอนุญาตให้เด็กได้ทำสิ่งต่าง ๆ เด็กสามารถตั้งกฎเกณฑ์และเป้าหมายของตนเอง รู้ผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง เด็กจะมีอิสระมากจนบางครั้งไม่มีขอบเขต

รูปแบบที่ 3 The Martyr Model เป็นการเลี้ยงดูที่เน้นให้เด็กมีการรู้สึกสำนึกผิดด้วยตัวของเด็กเอง เด็กจะเป็นผู้ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมภายในของตนได้เป็นอย่างดี พ่อแม่มักจะเป็นคนพูดมาก จู้จี้ ชีบ่น เพราะพ่อแม่เชื่อว่าการพร่ำสอน จุกจิก จู้จี้ ชีบ่น จะทำให้เด็กเกิดการรับรู้และเรียนรู้สำนึกและทำตามในสิ่งที่พ่อแม่ต้องการได้

รูปแบบที่ 4 The Athletic Coach Model เป็นการเลี้ยงดูที่พ่อแม่ใช้วิธีการกระตุ้นส่งเสริมเด็ก แม้จะมีการใช้อำนาจกับเด็ก แต่ขณะเดียวกันเด็กสามารถแสดงความคิดเห็นได้ พ่อแม่มีหน้าที่ควบคุมดูแลเด็กแต่จะไม่เข้มงวดมาก พ่อแม่มีหน้าที่นำทางเพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีการส่งเสริมศักยภาพของเด็ก อยู่เสมอ

รูปแบบที่ 5 The Teacher-counselor Model เป็นการเลี้ยงดูที่พ่อแม่เน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของเด็ก โดยที่พ่อแม่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองเพื่อให้สามารถเข้าใจเด็กและสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับเวลา ซึ่งพ่อแม่ที่มีลักษณะเช่นนี้ จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านได้อย่างเหมาะสม

Baumrind ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่เมื่อปี ค.ศ. 1971 ซึ่งได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) คือ การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ใช้อำนาจควบคุม ออกคำสั่งให้เด็กทำตามที่พ่อแม่ต้องการ โดยไม่เปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก ทำตัวห่างเหินไม่ใกล้ชิดกับเด็ก

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบดูแลเอาใจใส่ (Authoritative) คือ การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่สนับสนุนให้ลูกมีพัฒนาการตามวุฒิภาวะ โดยกำหนดขอบเขตของพฤติกรรม มุ่งหวังให้เด็กเชื่อฟัง แต่ขณะเดียวกันก็ยังให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง โดยพ่อแม่แสดงการยอมรับความคิดเห็นของเด็กให้ความอบอุ่นและอธิบายเหตุผล ซึ่งเป็นความสมดุลกันระหว่างการควบคุมและการปล่อยให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissive) คือ การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนและยอมรับเด็ก ปล่อยให้เด็กทำตามความต้องการของตัวเองโดยไม่มีขอบเขตตอบสนองต่อความต้องการของเด็กในระดับสูง ให้ความรักโดยไม่มีการควบคุมพฤติกรรม นักการศึกษาได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูไว้แตกต่างกัน อาจสรุปได้เป็น 3 รูปแบบ คือ (ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคนอื่น ๆ, 2550, หน้า 109)

3.1 การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง วิธีการเลี้ยงดูที่เด็กมีความรู้สึกที่ตนเองขาดความดูแลเอาใจใส่ ไม่ได้ได้รับความรักความอบอุ่นเท่าที่ควร ถูกปล่อยให้อะไรตามลำพัง โดยไม่เคยได้รับคำแนะนำและความสนใจช่วยเหลือ

3.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เด็กมีความรู้สึกที่ตนเองถูกบังคับให้ทำตามกฎเกณฑ์หรือระเบียบวินัยที่ผู้ปกครองได้กำหนดไว้ไม่ได้รับการเปิดโอกาสให้อะไรด้วยตนเอง ผู้ปกครองมีอำนาจเหนือทุกอย่างไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น

3.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เด็กมีความรู้สึกที่ตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองให้ความรักความอบอุ่น ความห่วงใยและให้เด็กได้รับผิดชอบในเรื่องส่วนตัวของตนเอง มีเหตุผลฝอยอมรับฟังความคิดเห็นและยอมรับความสามารถของเด็ก (ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคนอื่น ๆ, 2550, หน้า 106-109) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูไว้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่เด็กรายงานว่ามีพ่อแม่ของตนเห็นว่าตนเป็นคนที่มีคุณค่า แสดงความรักใคร่ตนอย่างชัดเจน และยอมให้ลูกร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และพ่อแม่เข้าใจความรู้สึกของตนเป็นอย่างดี

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การที่เด็กรายงานว่ามีพ่อแม่ของตนตรวจตราควบคุม บังคับและลงโทษพฤติกรรมของตนมากน้อยเพียงใด การแสดงความรู้สึกของเด็กในเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงสุขภาพจิตของเด็กด้วย โดยอาจคาดได้ว่า เด็กที่ได้รับการควบคุมในปริมาณปานกลางย่อมมีสุขภาพจิตดีดีกว่าเด็กที่รายงานว่ามีตนถูกควบคุมมากหรือน้อยเกินไป

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่เด็กรายงานว่ามีพ่อแม่ของตนได้แจกแจงเหตุผลต่าง ๆ แก่ตนในการสนับสนุนให้ตนกระทำการต่าง ๆ หรือในการห้ามปรามมิให้ตนกระทำการใด ๆ การใช้เหตุผลนี้เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับการที่พ่อแม่ใช้อารมณ์ของตนเป็นที่ตั้งในการควบคุมพฤติกรรมของบุตร

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิต หมายถึง การที่เด็กรายงานว่ามีพ่อแม่ที่ใช้วิธีการตัดสิทธิ์อันเคยมีเคยได้ตามปกติของตน การลงโทษทางจิตนี้ได้ถูกศึกษาในฐานะที่เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับการลงโทษทางกาย วิธีการลงโทษทางจิตมากกว่าการลงโทษทางกายนี้พบมากในครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง และพบว่าพ่อแม่ใช้กับเด็กวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายมากกว่าจะใช้กับเด็กโตหรือวัยรุ่นตอนต้น Kail and

Cavanaugh (2000, p.132) มีความเชื่อว่า ถ้าพ่อแม่ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตาม เมื่อเด็กเติบโตเข้าสู่วัยรุ่น ก็ยังคงจะได้รับวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบนั้นต่อไปและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มักจะใช้กับเด็ก มี 4 แบบ คือ

แบบที่ 1 Authoritarian parenting เป็นพ่อแม่ที่ใช้อำนาจเผด็จการ เข้มงวดกับเด็กมากแต่ให้ความอบอุ่นกับเด็กน้อย เด็กจะต้องทำตามพ่อแม่อย่างเคร่งครัด ห้ามโต้เถียงพ่อแม่ เด็กจะต้องให้ความเคารพ เชื่อฟังพ่อแม่ ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพ่อแม่ใช้อำนาจเผด็จการ จะเป็นผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีการยอมรับนับถือตนเองต่ำ และมีทักษะในการเข้าสังคมน้อย

แบบที่ 2 Authoritative parenting เป็นพ่อแม่ที่มีความเข้มงวดและให้ความอบอุ่นกับเด็กเท่าเทียมกัน โดยพ่อแม่จะอธิบายให้เด็กทราบกฎเกณฑ์ที่ควรต้องปฏิบัติ และเด็กสามารถโต้แย้งด้วยเหตุผลกับพ่อแม่ได้ ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพ่อแม่เข้มงวดพอสมควร จะเป็นผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีลักษณะความเป็นมิตรกับผู้อื่น

แบบที่ 3 Indulgent-permissive parents เป็นพ่อแม่ที่ยินยอมและตามใจเด็กทุกอย่าง ให้ความอบอุ่นและดูแลเด็ก แต่ไม่ควบคุมเด็ก พ่อแม่จะยอมรับพฤติกรรมของลูกทุกด้าน พ่อแม่ไม่มีการลงโทษ ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพ่อแม่ยินยอมและตามใจทุกอย่าง จะเป็นผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีอารมณ์ความรู้สึกหงุดหงิดง่าย

แบบที่ 4 Indifferent-uninvolved parents เป็นพ่อแม่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเด็กเลย ทั้งทางด้านการควบคุมดูแลและการให้ความรักความอบอุ่น แต่พ่อแม่มีหน้าที่เพียงสนองความต้องการพื้นฐานให้แก่เด็ก พ่อแม่จะใช้เวลาอยู่กับเด็กน้อย ไม่ให้ความสนใจในอารมณ์ของเด็ก ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า เด็กที่ไม่ได้รับความสนใจและไม่ได้รับการเอาใจใส่จากพ่อแม่เลย จะเป็นเด็กที่มีการยอมรับนับถือตนเองต่ำ มีอารมณ์ความรู้สึก ใจร้อน ก้าวร้าว และมีอารมณ์เสื่อง่าย ดังนั้น จากความจริงที่ว่า “การมีลูกนั้น ง่าย แต่การเลี้ยงดูลูกนั้น ยาก และการเลี้ยงดูลูกให้ดีที่สุดนั้น ยากที่สุด”

สรุปได้ว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็ก มีอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละครอบครัวมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน บางครอบครัวอาจจะเลี้ยงแบบตามใจเด็ก บางครอบครัวอาจจะเข้มงวด บางครอบครัวอาจจะใช้หลักประชาธิปไตย รูปแบบเหล่านี้ก็

ขึ้นอยู่กับว่าพ่อแม่ผู้ปกครองจะเลือกวิธีใด ให้เหมาะสม และคงไม่มีใครที่ต้องการให้ลูกของตนเองมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และการเลี้ยงดูบางครอบครัวอาจมาจากรูปร่างหน้าตาความเป็นอยู่ทางครอบครัวก็ได้

ดัชนีประสิทธิผลของชุดการจัดประสบการณ์

เผชิญ กิจกรรมการ (2546, หน้า 1-6) ได้ให้ความหมายว่า ดัชนีประสิทธิผล (The Effectiveness Index; E.I.) คือ ค่าความแตกต่างของคะแนนการทดสอบก่อนเรียน และคะแนนการทดสอบหลังเรียนหรือเป็นการทดสอบความแตกต่างเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ดัชนีประสิทธิผลคำนวณได้จากการหาค่าความแตกต่างของการทดสอบก่อนเรียนการทดลองและการทดสอบหลังทดลองด้วยคะแนนพื้นฐาน (คะแนนการทดสอบก่อนเรียน) และคะแนนที่สามารถทำได้สูงสุด ดัชนีประสิทธิผลจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงขอบเขต และประสิทธิภาพสูงสุดของสื่อการสอน

$$E. I. = \frac{P_2 - P_1}{\text{Total} - P_1}$$

เมื่อ P_1 แทน ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน

P_2 แทน ผลรวมของคะแนนหลังเรียนทุกคน

Total แทน ผลคูณของจำนวนนักเรียนกับคะแนนเต็ม

จำนวนเศษของ E.I. จะเป็นเศษที่ได้จากการวัดระหว่างการทดสอบก่อนเรียน (P_1) และการทดสอบหลังเรียน (P_2) ซึ่งคะแนนทั้งสองชนิด (ประเภท) นี้ จะแสดงถึงค่าร้อยละของคะแนนรวมสูงสุดที่ทำได้ (ร้อยละ 100) ตัวหารของดัชนี คือ ความแตกต่างระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียน (P_1) และคะแนนสูงสุดที่นักเรียนสามารถทำได้ ดัชนีประสิทธิผลสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินสื่อ โดยเริ่มจากการทดสอบก่อนเรียน ซึ่งเป็นตัววัดว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานอยู่ในระดับใด รวมถึงการวัดทางด้านความเชื่อ เจตคติ และความตั้งใจของผู้เรียน คะแนนที่ได้จากการทดสอบมาแปลงให้เป็นร้อยละ หาค่าคะแนนสูงสุดที่เป็นไปได้ นำนักเรียนเข้ารับการทดลองเสร็จแล้วทำการทดสอบหลังเรียนแล้วนำคะแนนที่ได้มาหาดัชนีประสิทธิผล โดยนำคะแนนก่อนเรียนไปลบออกจาก

คะแนนหลังเรียนได้เท่าไรให้นำมาหารด้วยค่าที่ได้จากค่าทดสอบก่อนเรียนสูงสุดที่ผู้เรียนจะสามารถทำได้ลบด้วยคะแนนทดสอบก่อนเรียนโดยทำให้อยู่ในรูปร้อยละ

ค่าดัชนีประสิทธิผลจะมีค่าอยู่ระหว่าง -1.00 ถึง 1.00 หากค่าทดสอบก่อนเรียนเป็น 0 และการทดสอบหลังเรียนปรากฏว่านักเรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือได้คะแนน 0 เท่าเดิม แต่ถ้าคะแนนทดสอบก่อนเรียน $= 0$ และการทดสอบหลังเรียนนักเรียนทำได้สูงสุด คือ เต็ม 100 ค่า E.I. จะมีค่า $= 1.00$ และในทางตรงกันข้าม ถ้าคะแนนทดสอบหลังเรียนน้อยกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียน ค่าที่ได้ออกมาจะมีค่าเป็นลบ เช่น $P_1 =$ ร้อยละ 73 $P_2 =$ ร้อยละ 45 ค่า E.I. $= -0.38$

ในสภาพของการเรียนเพื่อรอบรู้ ซึ่งนักเรียนแต่ละคนจะต้องเรียนให้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดัชนีประสิทธิผลสามารถนำมาดัดแปลง เพื่ออ้างอิงเกณฑ์ด้วยค่าอิงเกณฑ์สูงสุดที่สามารถเป็นไปได้ ซึ่งในกรณีดัชนีประสิทธิผล อาจจะมีค่าได้ถึง 1.00

เมธา พงศ์ศาสตร์ (2549, หน้า 4-5) ได้กล่าวถึงดัชนีประสิทธิผลว่า ดัชนีประสิทธิผลเป็นค่าสถิติที่ใช้ในการประเมินสื่อประกอบการเรียนการสอน ซึ่งอาจเป็นบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนต่าง ๆ แบบเรียนสำเร็จรูป แบบฝึกทักษะ หรือคู่มือการจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธีสอนต่าง ๆ ก็ได้ ซึ่งถือว่าเป็นค่าที่แสดงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเรียนรู้จากสื่อหรือคู่มือการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนพัฒนาขึ้นมาด้วยกลวิธีสอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา โดยมีสูตรคำนวณดังนี้

$$\text{ดัชนีประสิทธิผล} = \frac{\text{ผลรวมคะแนนทุกคน} - \text{ผลรวมคะแนนก่อนเรียนทุกคน}}{(\text{จำนวนนักเรียน} \times \text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมคะแนนก่อนเรียนทุกคน}}$$

$$\text{หรือ E.I.} = \frac{\sum \text{Maximum Possible Score} - \sum \text{Pretest Score}}{\sum \text{Posttest Score} - \sum \text{Pretest Score}}$$

สำหรับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ว่าสื่อหรือนวัตกรรมมีประสิทธิผล ช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ได้จริง คือ มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

จากการศึกษาดัชนีประสิทธิผลของคู่มือการจัดการเรียนรู้ สรุปได้ว่า ดัชนีประสิทธิผลของคู่มือการจัดการเรียนรู้ เป็นค่าที่แสดงความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ ของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญาธรรมกับการจัดการเรียนรู้แบบใช้สมองเป็นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบจิตปัญญา

จตุพร แสงหาญ (2549, หน้า 63) ศึกษาระดับพฤติกรรมชอบสังคม ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการสอนแบบจิตปัญญา ผลการศึกษาพบว่า 1) พฤติกรรมชอบสังคมของเด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการสอนแบบจิตปัญญา ทุกด้านอยู่ในระดับดีมาก และ 2) พฤติกรรมชอบสังคมของเด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการสอนแบบจิตปัญญาสูงขึ้นกว่าก่อนการจัดกิจกรรมการสอนแบบจิตปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

หทัยรัตน์ ทรวดทรง (2550, หน้า 70) ศึกษาความสามารถทางจิตปัญญา ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดการสอนแบบจิตปัญญา ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยใช้การสอนแบบจิตปัญญา มีความสามารถทางจิตปัญญา ในทุกด้าน ได้แก่ ความสามารถทางภาษา ความสามารถด้านตรรกคณิตศาสตร์ ความสามารถด้านมิติ ความสามารถทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ความสามารถ ทางด้านดนตรี ความสามารถด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล ความสามารถด้านความ เข้าใจตนเอง และความสามารถด้านธรรมชาติสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในบางช่วงของการเปรียบเทียบ และความสามารถทางด้านจิตปัญญาทุกด้าน มีการ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่สูงขึ้น ตลอดช่วงเวลาของการจัดกิจกรรม

พัชรี โคตรสมบัติ (2550, หน้า 68) ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบ จิตปัญญาที่มีต่อทักษะการคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยผลการศึกษาพบว่าทักษะ การคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญาโดยรวม และจำแนกรายด้านมีค่าเฉลี่ยคะแนนสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการทดลองพบว่า แตกต่างอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุทธิธนา ชันอาสา (2550, หน้า 84-109) ได้ศึกษาความสามารถทางจิตปัญญาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางจิตปัญญาของเด็กปฐมวัยก่อนการจัดประสบการณ์ระหว่างการจัดประสบการณ์และหลังได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กปฐมวัยชายหญิงที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนวัดทองเพลง สำนักงานเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือได้แก่ แผนการจัดประสบการณ์แบบโครงการ และแบบสังเกตพฤติกรรมความสามารถทางจิตปัญญา ผลปรากฏว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ มีความสามารถทางจิตปัญญาทุกด้าน ได้แก่ ความสามารถด้านภาษา ด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์ ด้านมิติ ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล ด้านความเข้าใจตนเอง ด้านธรรมชาติ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการจัดประสบการณ์แบบโครงการสามารถพัฒนาความสามารถทางพุทธิปัญญาของเด็กปฐมวัยได้ โดยที่ความสามารถทางพุทธิปัญญาด้านความเข้าใจตนเองมีความสามารถทางพุทธิปัญญามากที่สุด

สมศรี บัวอาจ (2551, หน้า 85) ได้พัฒนาแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวคิดจิตปัญญาเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการเด็กปฐมวัย พบว่า แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวคิดพุทธิปัญญาทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทั้งทางอารมณ์ จิตใจสังคม และสติปัญญาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

เครือมาศ แสนตรี (2555, หน้า 191-192) การวิจัย เรื่อง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ที่มีผลต่อความพึงพอใจ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีความพึงพอใจ หลังการจัดประสบการณ์อยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา มีความเชื่อมั่นในตนเอง หลังได้รับการจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนได้รับการจัดประสบการณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และ 3) เด็กปฐมวัยที่มีสถานภาพทางครอบครัวของผู้ปกครองที่แตกต่างกัน เมื่อได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และความเชื่อมั่นในตนเอง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีประสิทธิภาพโดยการประเมินความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ อยู่ในระดับเหมาะสมมากขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นริศรา ปิตะระโค (2558, หน้า 121-122) ได้ทำการพัฒนาคู่มือการจัดประสบการณ์ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ตามแนวคิดของวิลเลียมส์ ที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบและทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่าดัชนีประสิทธิผล (The Effectiveness Index : E.I.) ของคู่มือการจัดประสบการณ์ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ตามแนวคิดของวิลเลียมส์ ที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ และทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 71.93, 62.32 และ 55.69 ตามลำดับ มีค่าดัชนีประสิทธิผลรวมร้อยละ 53.23 ผ่านเกณฑ์มาตรฐานดัชนีประสิทธิผลที่กำหนดไว้ 2) นักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้โดยใช้คู่มือการจัดประสบการณ์ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ตามแนวคิดของวิลเลียมส์ มีความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ และมีทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่างกันเมื่อได้เรียนโดยใช้คู่มือการจัดประสบการณ์ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ตามแนวคิดของวิลเลียมส์ มีความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ และทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบจิตปัญญา มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ตามมโนทัศน์ที่ครูกำหนดเป็นหน่วยการสอน จากกิจกรรมการสอน ด้วยการให้เด็ก ลงมือปฏิบัติและคิดด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่อย่างมีความสุขและนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญาสามารถเสริมสร้างพัฒนาการให้นักเรียน และความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนให้พัฒนาสูงขึ้น

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

2.1 งานวิจัยในประเทศ

พัชชาภรณ์ ยิดนรดิน (2549, หน้า 89-91) ได้พัฒนาความสามารถทางการคิดอเนกนัยโดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐานสำหรับเด็กปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนกมลอุบลอิสลาม เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อพัฒนาความสามารถทางการคิดอเนกนัยผ่านการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐานสำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) เปรียบเทียบความสามารถทางการคิดอเนกนัยของเด็กปฐมวัยกลุ่มทดลองก่อนและหลังการให้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐาน 3) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางการคิดอเนกนัยระหว่างกลุ่มทดลองใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐาน กับกลุ่มควบคุมที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงได้ 16 คน จากนั้นจึงสุ่มแบ่งเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน ให้มีเพศชายหญิงจำนวนเท่ากัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบทดสอบวัดความสามารถทางการคิดอเนกนัยและชุดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Wilcoxon, s-Matched Pair Sing Rang Test และแบบ Mann-Whitney U Test ผลการวิจัยพบว่า 1) เด็กปฐมวัยสามารถพัฒนาความสามารถทางการคิดอเนกนัยจากการได้รับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐาน 2) กลุ่มทดลองที่ได้รับการใช้โปรแกรมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐานมีคะแนนความสามารถทางการคิดอเนกนัยสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.053) หลังจากได้รับการใช้โปรแกรมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สมองเป็นฐานกลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถทางการคิดอเนกนัยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ทิพย์มณี เลขาขำ (2549, หน้า 67-115) ได้ศึกษาการศึกษาศาสตร์ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาศาสตร์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ โดยเชื่อมโยงหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ระบุเป็นโดยรวมและรายด้าน กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชาย-หญิง อายุ 4-5 ปี จำนวน 21 คน กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนเซนต์ไมเกิ้ล สังกัดสำนัก

บริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เครื่องมือได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ และแบบบันทึกและวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ผลปรากฏว่า สาระที่ควรเรียนรู้ที่เกิดจากสถานการณ์การเรียนรู้แบบโครงการ ซึ่งเป็นการริเริ่มร่วมกันระหว่างเด็กและผู้วิจัย นำไปสู่เนื้อหาการเรียนรู้เกิดขึ้นจริงในห้องเรียนอย่างเชื่อมโยงกับสาระที่ควรเรียนรู้ทั้ง 4 สาระ ตามที่ระบุในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และประสบการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นจริงขณะที่เด็กปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการเป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา ซึ่งเป็นไปตามสาระที่ระบุในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ แม้ว่าจะเกิดขึ้นตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยทั้ง 12 ข้อ แต่ยังไม่ครอบคลุมตัวบ่งชี้ทั้งหมด

วลัญญา ปรีชากุล (2550, หน้า 35-56) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมศิลปะวาดภาพเพื่อสร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาล โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะวาดภาพที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาล กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1-2 ที่เรียนแบบรวมชั้น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบ้านปาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 53 คน เครื่องมือ ได้แก่ กิจกรรมศิลปะ วาดภาพ และแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ผลปรากฏว่า หลังการทดลองทำกิจกรรมศิลปะวาดภาพกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ทั้งโดยรวมและรายด้านเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กิจกรรมศิลปะวาดภาพมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาล ซึ่งดูได้จากการทำกิจกรรมศิลปะวาดภาพนักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ คือ ด้านความคิดคล่องแคล่ว ด้านความคิดริเริ่ม และด้านความคิดละเอียดลออ

เด็ดดวง ตานวันดี (2551, หน้า 91-111) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง (Brain-Based Learning) และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามปกติโดยมีความมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการเด็กปฐมวัยระหว่างก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามปกติเพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง (BBL) กับกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ตามปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัย ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 จากกลุ่มเครือข่ายการศึกษา
หนองสูง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร จำนวน 36 คน ได้มาโดยการเลือกแบบ
เจาะจง (Purposive Random Sampling) เครื่องมือได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมและ
แบบประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ผลปรากฏว่า การจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัย
ทั้งกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง
(BBL) และกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามปกติมีพัฒนาการสูงกว่าก่อน
การจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลังการจัดประสบการณ์เด็ก
ปฐมวัยกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง
มีพัฒนาการสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามปกติ อย่างนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .01 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง
เป็นรูปแบบการจัดประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัด
ประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิตยา กระชับกลาง (2551, หน้า 71-131) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรม
การส่งเสริมความสามารถทางภาษาตามแนวคิดพัฒนาการการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ
สมองของเด็กปฐมวัยผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนคลองไทร
วิทยาสีห์และโรงเรียนสง่าพัฒนามีคะแนนเฉลี่ยความรู้ความสามารถทางภาษาด้านการ
ฟัง พูด อ่านและเขียนหลังทดลองใช้โปรแกรมสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ .05 โดยสรุปโปรแกรมการส่งเสริมความสามารถทางภาษาตามแนวคิด
พัฒนาการการเรียนรู้ของสมองของเด็กปฐมวัยส่งเสริมความสามารถทางภาษาของ
เด็กปฐมวัยได้เป็นอย่างดีเด็กมีพฤติกรรมทางภาษาอย่างเห็นได้ชัดจนผู้ปกครองเห็นด้วย
อย่างยิ่งในการใช้โปรแกรมการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก

ลักคณา คำก้อน (2551, หน้า 105-131) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบ
ความคิดสร้างสรรค์ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และความเชื่อมั่นในตนเองของ
เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ระหว่างการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ร่วมกับ
การบริหารสมองกับการจัดกิจกรรมแบบปกติโดยมีความมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบ
ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก
ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ระหว่างการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ร่วมกับการ
บริหารสมองกับการจัดกิจกรรมแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างคือ เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียน
บ้านหนองโนไชยวาน อำเภอกุฉินชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุโขทัย เขต 4 เครื่องมือ

ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมและแบบทดสอบ ผลปรากฏว่า เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ร่วมกับการบริหารสมอง มีความคิดสร้างสรรค์ สูงกว่าเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งการบริหารสมองเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวร่างกายที่ง่าย ๆ และสนุกสนานที่มีผลต่อการทำงานของสมองทำให้สมองแข็งแรงและทำงานอย่างสมดุลกันทั้ง 2 ซีก คล่องตัว ขจัดความเครียด ทำให้จิตใจเกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ เกิดแรงจูงใจเกิดความจำทั้งระยะสั้น และระยะยาว ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้

นิตยา กระชับกลาง (2551, หน้า 127-128) ได้พัฒนาโปรแกรม

การส่งเสริมความสามารถทางภาษาตามแนวคิดพัฒนาการและการเรียนรู้ที่สอดคล้องของสมองของเด็กปฐมวัย มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมความสามารถทางภาษาทางด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนตามแนวคิดพัฒนาการและการเรียนรู้ที่สอดคล้องของสมองของเด็กปฐมวัย 2) เปรียบเทียบความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยก่อนการทดลองใช้โปรแกรมและหลังทดลองใช้โปรแกรมการส่งเสริมความสามารถทางภาษาตามแนวคิดพัฒนาการและการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสมองของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า 1) โปรแกรมการส่งเสริมความสามารถทางภาษาตามแนวคิดพัฒนาการและการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสมองของเด็กปฐมวัยเป็นฉบับสมบูรณ์ที่พัฒนาแล้วประกอบด้วยหลักการวัตถุประสงค์ผู้ใช้โปรแกรมและกลุ่มเป้าหมายสาระสำคัญและลักษณะของโปรแกรม ระยะเวลาการดำเนินการ เอกสารและสื่อของโปรแกรม การประเมินผล และขอเสนอแนะในการใช้โปรแกรม 2) นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนคลองไทรวิทยาสีหิมีคะแนนเฉลี่ยความรู้และความสามารถทางภาษาด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน หลังทดลองใช้โปรแกรมสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนสง่างามพัฒนา มีคะแนนเฉลี่ยความรู้และความสามารถทางภาษาด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน หลังทดลองใช้โปรแกรมสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เอรินทร แสงวงสาย (2551, หน้า 77-78) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบ

พัฒนาการของนักเรียน ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ระหว่างการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดโดยใช้สมองเป็นฐานกับการจัดประสบการณ์ตามปกติ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เปรียบเทียบพัฒนาการด้านร่างกาย ดานอารมณ์จิตใจ ดานสังคม และดานสติปัญญาของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดโดยใช้สมองเป็นฐานก่อนและ

หลังการทดลองและ 2) เปรียบเทียบพัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคมและด้านสติปัญญาของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดโดยใช้สมองเป็นฐานกับการจัดประสบการณ์ตามปกติ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบสุ่มจากโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งหมด 7 โรงเรียนและทำการสุ่มมา 2 โรงเรียน 2 ห้องเรียน เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 27 คน แยกเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 13 คน กลุ่มควบคุม จำนวน 14 คน ผู้วิจัยได้ทำการประเมินนักเรียนโดยใช้แบบสังเกต และเกมการศึกษา เพื่อวัดความสามารถด้านสติปัญญาแล้วจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้กับกลุ่มทดลองและจัดกิจกรรมตามกิจกรรมประจำวันตามแบบปกติให้กับกลุ่มควบคุมเป็นเวลา 5 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แผนการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดโดยใช้สมองเป็นฐาน แบบสังเกตความสามารถด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจด้านสังคม และแบบวัดความสามารถด้านสติปัญญา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมุติฐานใช้ t-test (Dependent Samples) และ t-test (Independent Samples) ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้ 1) นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดโดยใช้สมองเป็นฐานมีคะแนนเฉลี่ยพัฒนาการทั้ง 4 ด้านเพิ่มขึ้นทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.1 โดยเฉพาะด้านสติปัญญามีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านสังคม ด้านร่างกาย และด้านอารมณ์จิตใจ ตามลำดับ 2) นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดโดยใช้สมองเป็นฐานมีพัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญาสูงกว่านักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัญชลี เฟื่องชูชาติ (2552, หน้า 37-88) ได้ศึกษาการส่งเสริมทักษะการเขียนภาษาไทยโดยใช้การเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมทักษะการเขียนภาษาไทยโดยใช้การเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/5 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย เชียงใหม่ สำนักงานเขตพื้นที่เชียงใหม่ เขต 1 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งหมด 42 คน ที่เรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 เครื่องมือได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้

แบบทดสอบวัดทักษะการเขียน และแบบประเมินผลงานตามสภาพจริง ผลปรากฏว่า หลังการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐานคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดทักษะการเขียน ของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยมีเกณฑ์อยู่ในระดับดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปจากการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเมื่อสิ้นสุด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้การเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน ส่งเสริมทักษะการเขียน พบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้แสดงว่ามีทักษะเขียนสูงขึ้นจัดระดับ คุณภาพอยู่ในระดับดี ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปจากการทำผลงานทักษะเขียนวิชา ภาษาไทย นักเรียนมีคะแนนผลงานทักษะการเขียนอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก หลังการใช้ กิจกรรมส่งเสริมทักษะการเขียนการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐานวิชาภาษาไทย แสดงให้เห็นถึง ทักษะการเขียนของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ดังนั้นการเรียนการสอนตามหลักการการ เรียนรู้บนพื้นฐานของสมองแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาจากความจำของสมอง ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนย่อมมีปัจจัยที่สำคัญ ๆ หลายประการทั้งความสนใจ ความมุ่งมั่น ความเข้าใจและความรู้ที่มีอยู่ก่อนหน้า ความพร้อมทางกายภาพ กิจกรรมที่จะกระตุ้น สมอง เช่น การออกกำลังกาย การทำสมาธิ เสียงเพลง เสียงดนตรี เป็นต้น รวมถึง ด้านอารมณ์ระยะเวลาในการเรียนที่เหมาะสม ข้อมูล ผู้สอน บรรยากาศในห้องเรียน จะต้องดึงดูดให้สมองสนใจที่จะเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ ได้อย่างเต็มตามศักยภาพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนโดยใช้สมองเป็นฐานนักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้ที่ใช้สมองเป็นฐาน มีพัฒนาการ ทั้ง 4 ด้าน คือ พัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา สูงกว่านักเรียน ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามปกติ

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Hoiland (2005, p.2153) ได้ศึกษาเพื่อให้ทราบขอบเขตที่วิธีการสอนอ่าน สะท้อนให้เห็นข้อค้นพบการวิจัยสมองในการมีการรู้หนังสือ และระดับที่ครูผู้สอนอ่าน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รู้สึกว่าได้เตรียมระดับถึง ทำท่ายหรือรับเอาวิธีการสอนอ่านในด้าน ความรู้เกี่ยวกับการเรียนที่อาศัยสมองตามที่ตนรับรู้ โดยส่งแบบสำรวจไปยังกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ที่ระบุวิธีการสอนอ่าน แล้วประเมินความรู้และการประยุกต์ใช้สมอง และการวิจัย การอ่านของครูประถมศึกษาตามทฤษฎีการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 72.8 ของครูผู้ตอบแบบสำรวจ รายงานว่าวิธีการสอนในห้องเรียนของตนสอดคล้องกับ

ผลการวิจัยสมอง ในการรู้หนังสือ และหรือมีโครงสร้างอยู่รอบทั้งหลักสูตรที่อาศัยสมอง เป็นฐานในระดับเห็นด้วยถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง เมื่อสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอน ในแบบจำเพาะ พบว่าลักษณะของหลักสูตรที่อาศัยสมองเป็นฐานจำนวนมากกว่า ร้อยละ 63 ของคำตอบของครูสอดคล้องกันอย่างยิ่ง และยังพบอีกว่า คำตอบของครู ร้อยละ 64 รู้สึกว่าเตรียมตัวไม่มากพอที่จะกล่าวถึง ทำทนายหรือจะรับเอาวิธีการสอน อ่านที่อาศัยสมองเป็นฐาน และรู้สึกว่าครูต้องการการฝึกอบรมเพิ่มเติมเนื่องจาก กลุ่มตัวอย่างมีจำกัด จึงอาจทำให้ผลการศึกษา ไม่เที่ยงตรงได้

Kasper (2005, p.474) ได้ศึกษาการสนับสนุนการเรียนรู้ตามแนวคิด พัฒนาการและการเรียนรู้ของสมองโดยใช้แบบฝึกในระดับประถมศึกษาของนักเรียนใน ชนบท โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการและการเรียนรู้ ของสมองโดยใช้กลุ่มตัวอย่างให้ครู 6 คน นำไปทดลองใช้แบบฝึกตามแนวคิดพัฒนาการ และการเรียนรู้ของสมองได้แบ่งการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเป็น 3 ระยะ ระยะแรกให้ครู ทั้งหมดในโรงเรียนเลือกเอาครูที่อาสาสมัครโรงเรียนละ 3 คน ใช้เทคนิคดังนี้ สังเกต สัมภาษณ์จากการสำรวจ 30 ห้องเรียน ระยะที่ 2 ของการศึกษาครั้งนี้ให้ครูอาสาสมัคร รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตจากห้องเรียน พร้อม แนะนำเงื่อนไขการใช้ ชุดฝึกภายใต้ข้อตกลงเพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียนตามแนวคิดพัฒนาการและการเรียนรู้ ของสมอง เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนระยะที่สามสรุปรวบรวมข้อมูล จากคณะสำรวจ ครูอาสาสมัครที่นำชุดฝึกไปทดลองใช้แต่ละห้องเรียนและการสัมภาษณ์ ข้อมูลภายใต้เทคนิคการปฏิบัติจริงตามแนวคิดพัฒนาการและการเรียนรู้ของสมอง ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการและ การเรียนรู้ของสมองที่ใช้เครื่องมือช่วยสอนหรือแบบฝึกทำให้เกิดผลดีในตัวผู้เรียน และช่วยพัฒนาสติปัญญาผู้เรียนได้ดีขึ้น

Lowenthal (2006, pp.1-12) ได้ศึกษาการศึกษาผลการสอนแบบ โครงงานในโรงเรียนบริหารธุรกิจ โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบโครงงาน กับการเรียนด้วยการบรรยายและการ แก้ปัญหาที่ใช้สอนอยู่ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นจากเดิม ร้อยละ 5.5 และบทบาทของครูน้อยลง เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มที่

Fowler, Yates and Lewman (2007, pp.26–33) ใช้ “นิทานประจำสัปดาห์” ในการวางแผนกิจกรรมสร้างสรรค์ และส่งเสริมก่อนการเรียนรู้ (Promote Early Literacy) ในโรงเรียนก่อนประถมศึกษา การพัฒนาของพื้นฐาน ของเด็กเล็ก ไม่แนะนำให้เฉพาะในระดับก่อนเข้าเรียนอนุบาล แต่จัดขึ้นด้วยความต้องการ เพื่อให้เกิดความพอใจ การใช้เวลาในการคิดวางแผนเกี่ยวกับกิจกรรมสร้างสรรค์ ที่จะทำให้เกิดความหลากหลายของประเภทของความสนใจและความสามารถของนักเรียนและทำให้พบมาตรฐานของการเรียนรู้คือความท้าทายสำหรับครูในปัจจุบันการจัดลำดับของความแตกต่างและความสามารถในโรงเรียนก่อนประถมศึกษา โดยทั่วไปจะประกอบไปด้วยการเล่นดนตรี ศิลปะ การเคลื่อนไหว และการอ่านนิทาน ที่จะพบได้ทั่วไปในแผนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (BBL) เน้นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการตามวัยสอดคล้องกับพัฒนาการของสมองในช่วงวัยของผู้เรียนทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้เรียน สามารถเสริมสร้างพัฒนาการทุก ๆ ด้านให้นักเรียน และความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนให้พัฒนาสูงขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและงานวิจัยจากต่างประเทศ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ วิธีการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ส่งผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัยให้สูงขึ้น และมีความเชื่อมั่นในตนเอง ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องจัดให้โตเรียนรูผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 และให้ความสำคัญ ด้านภาวะโภชนาการ การออกกำลังกาย การให้ความรัก ความอบอุ่น ตลอดจนการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการและการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเหมาะสม ดังนั้น ที่บ้าน โรงเรียนต้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัย ในฐานะเป็นครูผู้สอนได้เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ให้กับนักเรียนอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนในศูนย์เครือข่ายโพธิ์สามัคคี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการ ความเชื่อมั่นในตนเอง และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาให้สูงขึ้นและเป็นพื้นฐานในการเรียนระดับสูงต่อไป